
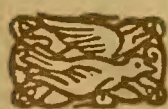
 CEZAR PETRESCU

flori de ghiață

COLECȚIA LITERARĂ
A CASEI ȘCOALELOR

 CEZAR PETRESCU

flori de ghiață

CU DESENE DE
A. MURNŪ

COLECȚIA LITERARĂ
A CASEI ȘCOALELOR

INSTITUT DE ARTE GRAFICE E. MARVAN — BUCUREȘTI
B-DUL PRINCIPELE MIRCEA No. 10

Cesar Petrescu

VALPARAIZO

Trupele guvernamentale au recucerit
Cordoba și Mendoza. Se bănuiește că șeful
rebelilor s'a refugiat în Chili, la Valparaizo.
(RADOR)

*De unde m'a învăluit deodată, senzația aceasta de
soare cald, de copilărească fără de grijă, ca o palpitate
colorată și aeriană de aripi de colibri ?*

*Adineori, strada era întunecată, trecătorii păseau în
ceață fantomatici, gesticulând să-și păstreze echilibrul
pe movile de ghiață sleită peste gunoaie. Tramvaele du-
ruiau negre și deșarte în nopțe, cu luminile fumegoase,
ca sinistre dricuri nocturne de sinucigași. Totul era pus-
tiu, înghețat și ostil; hâd și fără speranță.*

*Și deodată, abia așezat la masa cafenelei, cu gazeta
despăturită; de unde inundarea aceasta de lumină și de
boare îmbălsămată cu exotice mirodenii ?*

Ce souffle étrangement parfumé, d'ou vient-il ?

*Nici samsarul acesta, unsuros, așezat în fața cafelei,
absent și cu privirea înfiptă într'un gol unde-i joacă fără
îndoială cifre ; nici domnul cănit de alături care-și zâm-
bește singur citind o revistă umoristică ; nici chelnerul
cu eczemă de culoarea smeurei pe obraz și cu șervetul*

vânător pe mână ; nici domnișoara bălană și corpolentă de la casă care-și sprijină sânii de cantalupi pe marginea de marmoră a mesei ; nici duhoarea cafenelei, capetele de țigări aruncate, urmele murdare de halbe, galoșii umezi din picioare, vânzătoarea de cărți poștale strențuită, provincialul care studiază cu sârguință de elev greu de cap lista de prețuri ; nimic din ce e urât afară și trist, aci, în suflet ; nimic nu îndreptățește înseninarea aceasta bruscă, versurile lui Heredia, cântând înlăuntru de acolo, de pe marginea oceanelor, de unde peste talezuri și pustietăți, peste ape și continente, adierea a adus un suspin parfumat din țările de dincolo de noapte.

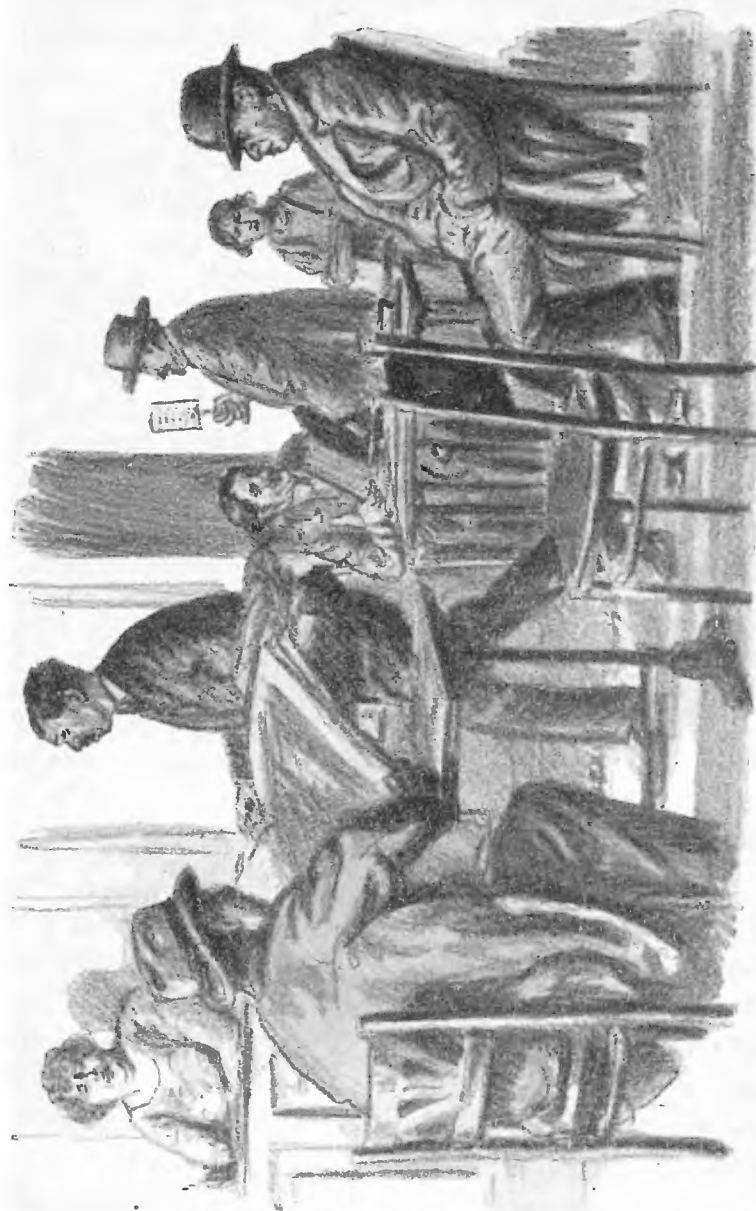
De unde hohotirea aceasta de soare ?

„Revoluțiile din America de Sud, se transmit de la stat la stat. Săptămâna trecută a fost arestat președintele republicii braziliene.

„Abia s'a restabilit liniștea la Rio de Janeiro și San Paulo, că alte vești alarmante sosesc din Argentina. Pentru moment trupele guvernamentale au recucerit Cordoba și Mendoza. Se bănuiește că șeful insurgenților s'a refugiat în Chili, la Valparaizo. Dar alte știri, pretind dimpotrivă, că a fost vorba numai de retragere strategică, pentru a ataca cu forțe noi”...

Rio de Janeiro, San-Paulo, Cordoba și Mendoza, Valparaizo și Santiago de Chili... Impăturesc ziarul sub cot, și nimic din cafeneaua aceasta nu mai există și nimic din ce e afară, trist și rece și umed și hâd, nu mai are ființă.

Romanele lui Mayne-Reid, Cooper, Bret-Hart și Jules Verne : Cap de vultur și Fiica Soarelui, Șarpele Negru și Puma cu ochii de chilimbar ; peșteri cu mucezite co-

Și deodată, abia așezat la masa cafenelei, ...

mori sub lespezi, fluvii somnoroase și indieni lunecând șerpuit în piroge, în codrii virgini, cu lianele spânzurând deasupra apelor ca un decor fabulos de feerie... Și nukul scorbuos din livadă, de sub care mă ridicam de pe cergă cu coatele amorțite și cu ochii rătăciți, când un glas mă chema la masă și la realitate, tocmai în clipa când Don Bartholomeo Diaz y Leon y Carillo y Belalcazar, prizonierul șefului indian, își tăiasse frânghiile și se arunca în șea.

Lume ireală și mai reală decât cea mai apropiată realitate.

Vecinul de peste gard, domnul cu bărbiță albă și cu pălărie tare, ne era indiferent și strein. Nici odată n'am fost curioși să știm unde pleacă la ore fixe, de unde se întoarce din capătul străzii, citindu-și din mers gazeta ; ce gândește, când cu acelaș ziar pe genunchi și cu ochelarii alături, în cerdac, își soarbe cafeaua. Dacă ar fi murit a doua zi, ne-ar fi înduioșat evenimentul mai puțin decât moartea Vuturului Alb, indianul scăpat de la spânzurătoare de eroul lui Mayne-Reid și al nostru, pentru o săptămână, până când altul îi lua locul ; din Chili, în Brazilia ; din Antile, în Mexic.

Cum ne înfiora emoția, pe noi, fețele palide, când luam parte la întâlnirea lui Cortez cu Montezuma, ultimul rege al Aztecilor ; după descripția lui Bernal Diaz, tovarășul conchistadorului. Cât de viu vedeam litiera cu baldachin, împodobită cu pene albastre și verzi, cu aur și perle, din care a coborât în manta albastră, cu sandale de fire de aur împletit, Montezuma, încarnarea zeului rășboiului și a zeului colibri : Huitzilopochili...

Și cum visam cu ochii închiși, alt cer, pe al cărui al-

bastru, noaptea se aprinde crucea sudului, în locul constelațiilor noastre bătrâne, uzate și răscunoscute.

A fost ca un miragiu care și-a tremurat amăgirea în duhoarea cafenelei, mi-a adus în nări parfum de fructe necunoscute și miros amărui de frunze de nuc ; halucinația civilizației dispărute Maya și halucinația a douăzeci și cinci de ani în urmă : Huitzolopochili și volumul conului, Șarpele negru și treiurile la matematici ; fluturarea minusculă de aripi de colibri și carcera liceului... Și ochii domnișoarei Lucia. Unde-o mai fi oare domnișoara Lucia ? Și unde s'au scufundat, în ce negură, soarele de atunci care nu mai este, și copacii livezilor care au fost tăiate și atâtea capete neastâmpărate de copii după pupitre ; capete sburlite și cu ochi drăcoși, pe care vârsta le-a împodobit cu mustăți stufoase, cu sprâncene grosolane și cu veștede cearcăne în jurul pleoapelor, — și atâtea capete din care astăzi nu mai este nimic, decât undeva sub pământ, un os rotund, o scăfârlie netedă și un rânjet de dinți ?... Unde sunt ? În ce negură oare s'au scufundat ?

Acum, iată-mă la rândul meu, plâzmuind și eu povestiri pentru alți ochi. Dar ce povestiri fără căldură și fără soare ! Ce povestiri fără eroisme ! Ce acre ca viața din juru-ne ; și chiar râsul, ce rânjet e, în loc de izbucnirea robustă și sănătoasă, de veselie !

E de mirare ? Sunt de osândă ? Indată ce-am împăturit ziarul sub cot, cu numele sonore de dincolo de ape și de copilărie, totul s'a astupat ca de de-un negru capac de sicriu, tot din ce era lumină, și eroism, și frumusețe, și plâsmuire fermecătoare.

Pe urmă, din nou a rămas numai ce este. Cafeneaua cu samsarul moțăind în fața ceștei golite, chelnerul cu eczemă de culoarea smeurei, domnișoara decolorată și corpolentă de la casă — și capetele de țigări stinse, și galoșii umezi, și frigul de afară, și tramvaele duruind în întuneric, negre și goale, cu luminile lor fumegoase, ca sinistre dricuri nocturne, de sinucigași.

FRĂȚII INAMICI

CAP. I Unde cititorul află în ce atmosferă încărcată, s'au născut Tip și Top.

A treia oară, madam Vlădoianu, făcu un semn disperat, rugător și mut, spre invitații său din celălalt capăt al mesei, și a treia oară implorarea rămase fără efect.

Nu se adresa cu toate acestea unor făpturi cu inima împietrită. Nici nu repeta cumva, vreun gest misterios, ca semnul după care se recunosc numai francmazonii din cele cinci continente. Doamne ferește ! Conmesenii erau cu toții oameni de inimă și săritori la aman. S'ar fi aruncat până la unul, cot la cot, prin foc, prin apă și prin sabie, dacă madam Vlădoianu le-ar fi cerut asemenea dovadă de prietenie sau le-ar fi pus la încercare spiritul de jertfire. Iar semnul de rugare mută, era cum nu se poate mai lesne de înțeles. Era un simplu apel la para soneriei, atârnată în șnur din tavan, într'o regiune unde nu putea ajunge gazda, captivă în jâlțul din cestălalt capăt al mesei.

Apelul desnădăjduit se pierdu încă odată, fără să clintească pe cineva. Nici un oaspete nu-l luă în seamă. Nimeni n'avea ochi de văzut și urechi de auzit aceasta. Toți discutau cu aprindere problema arzătoare a ordinii de succesiune în monarhiile constituționale. Îndârjiți în opiniile lor crunt intransigente, (fiecare

decis să nu cedeze un pas adversarului), nu observau că răstimpul între feluri se distanțase neobișnuit și alarmant, pentru o masă cu tradiția atât de stilată ca aceea a domnei Eliz Vlădoianu.

Își smulgeau cu nerăbdare argumentele de pe buzele interlocutorului devenit inamic din senin, și-le aruncau reciproc în obraz cu înverșunarea unor proiectile de asalt, se priveau agresiv, cu milă, ură și scârbă; iar la considerațiuni generale de drept constituțional, anexau cu perfidie, aluzii și insinuări de ordin strict personal, la incapacitatea de pricepere, la slăbiciunile tănuite și la cine știe ce presupuse interese ale adversarului cu părere opusă, încât discuția înveninată părea gata să despice din clipă în clipă, dușmănie neîmblânzită, până la moarte, între prieteni care se socoteau cu un ceas înainte, legați până la capătul vieții.

Era o desbatere după chipul și atmosfera acelei epoci de întâmplări turburi, când țara se întărâtase în două tabere: pentru sau împotriva unui craiu pribegit în surghiun.

Madam Eliz Vlădoianu își astupă cu oroare urechile, să se izoleze de acest scandal fără precedent sub acoperișul său pașnic, minunându-se prin ce necruțătoare molimă, prânzu-i lunar cu invitați de rasă, se transformase într-o încăerare vulgară de zurbagii, ca la o cafenea oarecare de periferie.

În pumnii săi trandafirii, larma controverselor vrăjmașe se înneacă, așa cum se îngroapă tumultul oceanului în ghioc. Străbătea numai un ăuit necurmat și confuz, de ciclon care se depărtează să-și poarte ravagiile undeva aiurea, dincolo de orizont.

Madam Vlădoianu își privi așa invitații, pe rând, dintr'un capăt în altul, și nu-i recunoscă. Erau unii vineți, alții stacojii, alții livizi. Nu lipsea nici una din culorile spectrului solar, descompus pe planșele manualelor de fizică. Toți se provocau cu

A treia oră, madam Vlădoianu, făcu un semn disperat, rugător și mut...

ochiri pândite de speluncă și cu rânjete de fiare carnivore, gata să-și sfâșie reciproc beregatele.

Gazda suspină cu nedumerire :

— Ce au Doamne ? Ce se întâmplă cu toți ? Și ce-o fi făcând oare Rugica de nu mai servește friptura ?

Cu o hotărâre eroică, desprinsc scoicile palmelor din urechi și dominând un moment cerbicia zavistiei, imploră o ultimă oară, de astă dată adăugând glas subțire, gestului care apăsă în spațiu butonul soneriei cu para inaccessibilă :

— Domnule Eladescu, iartă-mă că te întrerup... Te rog, sună ! Dumneata ești mai aproape... Sună dacă ești bun, apăsas !

Domnul Ștefan Eladescu, care ca și tizul său, Voevodul cel Sfânt al Moldovei, era o persoană nu mare la stat dar iute la mînie, tocmai ridicase un cuțit să reteze din rădăcină argumentul adversarului.

Se opri readus la realitate. Surâse asasin vecinului cruțat pentru o clipă de replica lui triumfală, prin intervenția neașteptată a stăpânei. Depuse arma și svâcni pe picioarele scurte, să execute dorința doamnei Vlădoianu.

Prinse para soneriei între degete, apăsă butonul cu toată energia temperamentului său vehement, iar doamna Eliz văzându-și în sfârșit dorința împlinită, respiră cu ușurare, ca biblicul centenar Simeon, care-și oferise împăcat sufletul morții, după ce ochii lui s'au îndestulat mângâiați la văzul minuneii de mult așteptată.

În tăcerea lățită brusc, clopoțelul electric sbârâni îndelung și strident. Ecoul fugi ca un bondar de oțel prin toate culuoarele deșarte, se isbi năuc de pereții albi, până departe în bucătărie, se întoarse îndărăt speriat și nu găsi o fereastră deschisă, să scape afară, la aer.

Toți ascultară cu o impresie ciudată. Ar fi jurat că e o sonerie care a irupt într'o casă pustie. N'ar fi știut să lămurească

— apăsă butonul cu toată energia temperamentului său vehement,...

de unde venea această siguranță — dar nimeni nu se îndoi că bucătăria e goală, culuoarele sunt goale, că sbârâiala bumbului de oțel în capsula nichelată, chiamă zădarnic tot personalul atât

de bine domesticit și stilat al casei Vlădoianu, printr'o conspirație neînțeleasă, dezertat dela datorie.

Domnul Fănică Eladescu suna înainte, cu frenezie, descărând odată cu bateria electrică, toată violența replicii adineori înăbușită pe buze.

— Ajunge ! suspină un glas.

Sfatul era binevenit. Domnul Eladescu se afla purces să sune până la sfârșitul veacurilor. Descleștă degetele de pe para de sîdef și, reluându-și locul pe scaun, ca o veche poziție cucerită, se pregăti să respingă fulgerător, prin contraatac, ofensiva adversarului cu munițiile sleite.

Dar duhul cel rău se risipise. În răstimpul de acalmie al armistițiului, toți oaspeții reculeși se desmeticiră din vrăjmășia care-i îndârjise. Nu mai aveau nici o poftă să reia ostilitățile. Își pipăiau nodul cravatelor, își aranjau batistele la buzunarul dela piept ; cu jenă, se plecau spre vecine să le întrebe dacă nu poftesc borcanul cu muștar sau să le servească un madrigal, anemic și cuviincios.

Atunci abia, își dădură seamă că dela felul din urmă, trecuse un timp nefiresc prelungit și că slujnica în șorț de dantele, nu se înfățișase să înlocuiască farfuriile.

Madam Vlădoianu se scuza, ca niciodată surprinsă de un eveniment misterios și neprevăzut în ordinea gospodăriei sale, cu disciplina severă și dată de exemplu în trei generații de căsnicii.

— Nu știu ce s'a întâmplat... Dar sunt sigură că s'a întâmplat ceva.

— Mă duc eu să văd, tanti Eliz ! se oferi Puica, nepoata doamnei Vlădoianu ; adorabilă copilă de cinci ani neîmpliniți, cu spumoasă rochiță albă, cu ochi de albastrul inocent al cerului și cu bucle bălane de heruvim.

Mă duc eu să văd, tanti Eliz !...

Spuse și nu așteptă aprobare. Descinse de pe scaunul unde se afla cocoțată pe perne ca să ajungă la nivelul persoanelor mature ; se răsuci pe călcâiele pantofiorilor de lac și o sbughii pe culuare, spre bucătăria unde se instalase tăcerea enigmatică și amenințătoare, ca în urma unei ireparabile catastrofe.

Ușile trântite în urmă, indicau pe tot parcursul, cu detunături tot mai îndepărtate, înaintarea către mister.

— Delicios copil ! exclamă o doamnă.

— Și e atât de cuminte ! Are atâta candoare în ochi... recunosc altă doamnă. E inocența personificată.

— Intr'adevăr, o cresc după moda veche, mărturisi cu o orgolioasă modestie madam Vlădoianu. Eu nu înțeleg copiii de astăzi. Nu-mi plac. Pot spune chiar că îi compătimesc. Prea mult cinematograf. Prea multă libertate ! Știu tot. Aud tot. De aceea se blazează înainte de vreme și au să fie niște nenorociți... Eu o feresc pe Puica, de tot ce pângărește viața, ca pe o plantă de seră. După părerea mea, inocența e zestrea cea mai de preț pentru o fată.

— Exact ! aprobă cu energie, domnul Fănică Eladescu. Nepoata dumatile e o excepție unică... Cât despre mine, sunt scandalizat de cele ce aud dela copiii mei. Vă imaginați ce m'a întrebat fecioru-meu, Ionel, acum vre'o două săptămâni ?

— Ce ? se îndreptară curioși, douăsprezece perechi de ochi.

— N'aveți să ghiciți... Pariez !

— Spune. Trebuie să fie ceva nostim.

— O să vedeți dacă e nostim ori nu. O să vă spun și n'o să credeți... Acum două săptămâni lucram la birou. Mă trezesc cu Ionel. Văd că dă târcoale. Il întreb : „Ce e cu tine, Ionel ? Care ți-e pofta ?”... El, de colo : „Tăticule, am să te întreb ceva”... „Întreabă și îți răspund” — spun eu. „Dar îmi răspunzi adevărat ? Nu mă înșeli ?” — vrea să se asigure mai întâiu.

„Firește că adevărat... Știi că pentru mine, omul mincinos nu face două parale. Nici nu vreau să-l văd în ochi... Haide, domnule ! Intreabă, și-ți răspund. N'am timp de pierdut !...” „Bine ! zice el. Dacă e așa, te rog pe mata să-mi spui ce-o fost întâi pe lume : oul, cocoșul sau găina ?...” Iată ce-i preocupă pe copii din ziua de azi !

— Și ce i-ai răspuns ? întrebă foarte curioasă, una din doamne.

— I-am răspuns, să țină minte cât o trăi. I-am tras un picior în spate. Știți, că eu sunt un tip cam violent ! adaugă, după un timp, domnul Fănică Eladescu, în chip de scuză.

— Aceasta n'are să se întâmple niciodată cu Puica mea ! își asigură oaspeții cu o privire rotundă și satisfăcută, de jur împrejur, madam Vlădoianu. Nici nu i-ar trece prin cap să întrebe așa ceva. Ea crede, că pe pui, ca și pe copii, îi aduce barza. N'am nici o grijă, despre aceasta.

— Cel puțin pentru o bucată de timp ! râse zgomotos și vulgar, domnul Fănică Eladescu.

Madam Vlădoianu, nu găsi de cuviință să remarce asemenea glume grosolane.

Ceilalți conmeseni, întoarseră priviri de dezaprobare spre vinovat. Pentru toată lumea delicateța și grija cu care madam Eliz Vlădoianu își creștea nepoata orfană, era un prilej de admirație și de înduioșare. Cum putea gândi cineva atât de trivial și vorbi atât de ordinar ? Se cunoaște că e tatăl unui copil care, la șase ani, se interesează în gura mare, dacă oul face găina sau găina face oul și dacă nu e amestecat în chestia aceasta, cumva, și cocoșul.

Domnul Fănică Eladescu presimți că a dat greș. Ca să schimbe discuția, atacă vehement problema servitoarelor din ziua de azi, chestiune pe care era sigur că toți vor cădea de a-

cord. Un domn slab, profită de ocazie și povesti o anecdotă lungă. O doamnă deșirată, istorisi la rândul ei o întâmplare scurtă, din care nimeni nu înțelege concluzia.

Madam Vlătoianu renunțase săp articipa la această foarte actuală și arzătoare diversiune. Se frământa în brațele jălțului, ca pe-un scaun de supliciu cu țințele înroșite la jar. Nu mai pricepea nimic. Rămăsese acolo și Puica. Se întâmpla ceva. Dar ce ?

Se hotărâ să pornească în anchetă, la fața locului :

— Mă iertați... Dar este ceva inexplicabil.

Nu ajunse la ușă, când canatul se trânti de perete.

Puica anunță din prag, gâfâind, ca soldatul victoriei dela Maraton :

— A născut Foleta !

Madam Eliz Vlădoianu căută cu ochii un jălț apropiat, între brațele căruia să cadă cu toată făptura sa, corpulentă și impunătoare.

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Puica !... Puica dragă, cum poți spune tu aceasta, copila mea ?

— Zău, tanti Eliz. Am văzut cu ochii mei. A născut Foleta doi căței. Sunt băeți amândoi. I-am botezat. Tip și Top. Nici n'au ochi. Și să vezi mata cum îi linge Foleta !...

— Incetează, Puica. Te rog, încetează cu ororile acestea ! imploră madam Vlădoianu.

— De aceasta a întârziat Rugi cu friptura, se simți datoră Puica să dea informații suplimentare, precum ca să se știe. N'a lăsat-o Marița bucătăreasa, să vină. Zicea că boierii pot să mai aștepte, fiindă numai Rugica se pricepe ce trebuie să facă. Fără Rugica, biata Foleta putea chiar să moară. Marița e o proastă. Habar n'are... E așa de proastă, că se jura ieri că Foletei are să-i aducă zilele acestea barza niște căței... Ași ruga-o

eu pe dânsa să-mi arate și mie ce fel de barză ! Mai întâi că e iarnă afară și nici nu sunt berze.

Puica perora, gesticulând foarte însuflețită, adresându-se pe rând în dreapta și în stânga la mosafiri, chemându-i martori cu privirea ei albastră și pură, și așteptând confirmarea unanimă că Marița e cea mai proastă bucătăreasă de pe lume, de vreme ce își închipuie că pe toți căței Foletei, i-a adus barza în cioc.

Madam Eliz Vlădoianu nu-i venea să-și creadă ochilor și urechilor. Scufundată în jâlț, își făcea vânt cu șervetul, înălțând privirea desnădăjduită în tavan. Domnul Eladescu, surâdea răsbunat și perfid.

Masa sfârși într'o atmosferă glacială.

Rugi, care cumula cu modestie oficiul de fată în casă și de mamă a Foletei, încercă de vre-o două ori, schimbând farfuriile, să dea amănunte victorioase asupra celor întâmplare. Madam Vlădoianu o electrocută cu privirile, deși o mare și legitimă nerăbdare o îndemna mereu să întrebe, dacă Foleta a dat naștere iarăși la bastarzi în loc de căței de rasă, cum recidiva cu o regretabilă îndărădnicie.

Foleta era cățelușa favorită a doamnei Vlădoianu. De cea mai pură rasă, cu arborele genealogic reconstituit până la cel mai mărunț amănunt și cu rădăcinile într'o familie celebră, importată din Anglia. Totuși, printr'o aberație neexplicabilă, cu toate măsurile de precauție, Foleta dovedea înclinări proletare și o totală lipsă de bun gust și de demnitate ! Căței ei, de până acum, reprezentau cea mai odioasă confuzie de rase, de culori și de forme. Unii chiar întruneau într'un singur individ, stigmatul a patru-cinci eredități încărcate. Rezultatul era monstruos. Cățelul avea ureci de prepelicar, bot de mops, picioare de baset, blană de lulu, glas de dulău. Din această pricină, madam Vlădoianu suferea adânc, iar consternarea sa era împărtășită de toți

prietenii casei, nevoiți să o consoleze după fiecare naștere a Foletiei, ca după o mare nenorocire familială.

Servitoarele aveau ordin să exterminase asemenea fructe ale păcatului. Foleta scheuna căutându-și odraslele răpite prin colțuri, două-trei zile, cu scâncete umane, pe urmă la cel dintâi prilej, o lua dela început.

— Eu am o explicație... Cunosco o teorie ! anunță domnul Fănică Eladescu.

Toți îi amintiră, cu priviri apăsate, prezența copilei. Puica se pregătea să afle teoria domnului Fănică Eladescu, deschizând ochii ei mari și puri.

— Puica, te rog du-te și te joacă. Ia ziua bună dela toți ! o îndemnă madam Vlădoianu.

Puica plecă cu regret.

Domnul Eladescu, își putu desvolta teoria în pace și onor. Se adresa personal doamnei Vlădoianu, dar apela și la confirmarea celuiilalt auditoriu.

— Ziceți că de trei ori ați luat toate precauțiile și totuși... E foarte simplu, doamnă. Foleta ispășește primul păcat. E teoria impregnației. A greșit odată, la început, cu un câine nedemn, dintr'o rasă ticăloasă... Atât e destul. Ori ce ați face, copiii ei au să fie până la sfârșit corciți de acest suvenir. E stigmatul păcatului dintâi. Există chiar o ramură din știința creșterii cailor, consacrată acestui fenomen. Se numește telegonie. Pot să vă asigur că și la noi oamenii, se întâmplă câteodată. S'au văzut cazuri, când o văduvă remăritată, după zece ani, naște un copil care seamănă cu răposatul... Pecetea odată imprimată, greu s'o mai ștergă, chiar cea mai mare emoție și iubire. De altfel...

Madam Vlădoianu respinse cu amândouă mâinile, în semn de oroare, continuarea acestei demonstrațiuni :

— Orice ai spune dumneata, domnule Eladescu, de data

aceasta nu mai cred. Te asigur că am luat toate măsurile. Porțița de fier închisă la curte, de cum se făcea ziuă. Foleta închisă în casă. N'a mai fost pe alegerea ei, proasta. Am ales eu... Cu noști cățelul lui madam Stanopol? Cea mai pură rasă. Adus direct din Anglia. L-am ținut aci o săptămână.. Erau cei mai buni prieteni... Nu mă mai poate convinge nimeni. Pariez pe ce vrei, că Tip și Top, cum i-a botezat Puica, sunt după chipul și asemănarea părinților. Adică rasa cea mai curată, cum i-au fost străbunii până la al nouălea neam.

— Să vedem ! amenință încredul, domnul Fănică Eladescu. Eu rămân la teoria mea... De altfel e simplu... Putem merge să constatăm de vizu...

Madam Vlădoianu acceptă provocarea, pe deoparte fiindcă era convinsă de dreptatea sa, pe de alta fiindcă abia își stăpâna nerăbdătoarea curiozitate, să vadă isprava Foletei.

Au mers și-au văzut, lăsând ceilalți invitați la cafea.

Din ungherul magaziei de lemne, unde-și alesese culcușul, Foleta ridică ochii lăcrimoși și materni, lătrând ușor și lingându-și odraselele cu înduioșată mândrie.

— Aprinde becul să vedem mai bine !, porunci madam Vlădoianu.

Rugica răsuci butonul. Lămuri :

— Pe acesta l-a botezat coca Puica, Top, pe cestălalt Tip.

Larvele, încă umede, abia se mișcau lucioase.

Domnul Eladescu, prinse unul de pielea largă a cefei și îl ridică în spațiu, triumfal. Era Top și era ca toți ceilalți prunci ai Foletei asasinați din ordinul doamnei Vlădoianu : o muștră de toate rasele și de toate culorile.

— Ce-am spus ?

Madam Vlădoianu scutură capul cu scârbă. Domnul Fă-

nică Eladescu îl depuse satisfăcut, ca după o victorie personală. Foleta începu să-și lingă odrasla cu aviditate.

— Și celălalt ! anunță domnul Fănică Eladescu, ridicând al doilea exemplar de ceafă, să-și continue demonstrațiunea, dinainte asigurat de victorie.

Dar celălalt geamăn, Tip, nu purta nimic din stigmatele care desonorau făptura fratelui său Top. Era mic, delicat, fin — miniatura lui Milord, cățelul doamnei Stanopol adus direct din Anglia.

— Vezi ? Se bucură madam Vlădoianu.

— Se poate... O excepție. Orice regulă, e confirmată printr'o excepție ! recunosc cu un fel de regret, domnul Fănică Eladescu.

Madam Vlădoianu se întoarse spre Rugica și ordonă :

— Pe Top să-l arunci. Să păstrăm numai pe Tip. Chiar acum să-l arunci, să-l înnecei. Treaba ta ce faci cu el. Să nu-l văd în ochi. Ai înțeles ?

— Țeles, conită ! întări fără împotrivire Rugi, care își avea planul ei și nu-și simțea porniri pruncucigașe. Il arunc cum ați poruncit. La noapte, îl arunc.

CAP. II. — Top își găsește o mamă adoptivă, care n'are idee de selecția rasei ; iar Tip, devine un cățel patrician.

Când invitații s'au risipit în cele patru puncte cardinale ale Capitalei, Doamna Eliz Vlădoianu rămase în salonul vast cu un sentiment neplăcut de iritare, pe ea însă-și, pe dânsii, pe Rugi, pe Puica, pe Foleta și pe tot universul.

Ceștile goale de cafea, răvășite pe mesutele scunde, restur-

Domnul Eladescu, prinse unul de pielea largă a cefei...

rile țișărilor strivite în scrumiere, fumul răcit și acru, îi ofensau ochii și nările. Prelungeau o prezență supărătoare. Aminteau o vulgaritate nelămurită la atâția prietini și prietene, cernuți prin sita cea mai fină într'o viață de om.

Madam Vlădoianu, buna și blândă „Tanti Eliz”, cunoscuse întâia oară mizantropia.

Toată umanitatea, îi arătase adineori altă față, necunoscută. Discuția încinsă din senin la masă, glumele și aluziile deșănțate de mai târziu, îi smulseră o pânză amăgitoare de pe ochi.

Fusese întotdeauna mândră, că isbutise după două decenii de minuțioasă, chibzuită și aspră selecție, să-și alcătuiască o mică dar adevărată curte de oameni subțiri, cuviincioși și discreți, cu gusturi fine și conversația irizată de acel spirit impalpabil, care scânteie ca sclipetul soarelui în burelele dela sfârșitul ploilor luminoase din miez de vară. La masa ei și în salonul cu mobile amintind grația altui veac; se refugia o lume neconsolată de brutalitatea acestor timpuri de parvenire lacomă și de apucături grosolane. Era ultimul bastion, unde rezistau ultimii supraviețuitori ai unei tradiții în crepuscul.

Așa îi socotea. Așa îi știa. Așa se mândrea cu dâșii.

Iar toți îi arătasera deodată, ca printr'o vrajă întreruptă, adevărata lor fire, cu rânjetul lor hâd și cu înveselirea lor lubrică. Acum înțelegea că au plecat să continue, odată cu digestia, și clevetirea lor scârbavnică, despre toaletele, năravurile tănuite, sursele odioase de venituri ori desgustătorul oportunism politic al foștilor vecini de masă. Nu cuteseră oare să înceapă chiar în fața ei, sub ochii ei, spurcând auzul cu vorbe care n'au sunat niciodată între pereții albi și caști, ca o chilie de mănăstire ?

Madam Vlădoianu sună. Porunci :

— Rugica, deschide ferestrele. Alungă fumul. Strânge

ceștile. Și vezi, dacă n'au ars cumva covoarele. N'ar fi de mirare !...

Pentru cine o cunoștea bine, numai această presupunere rostită cu glas tare, că mosafirii săi ar fi putut să ardă covoarele cu mucuri de țigară lepădate în neștire, cum fac cheflii unei sin-

Chiar e ars,conițo ! exclamă Rugica.

drofii de suburbie, dovedea o bruscă, totală și ireparabilă disgrăție.

Și culmea ! — bănuiala se dovedi întemeiată.

— Chiar e ars,conițo ! exclamă Rugica. Uitați-vă colea. Bunătate de covor, tuni-ei drac de mama lor.

— Aci o stat domnul Eladescu ! rosti cu oarecare satisfacție madam Vlădoianu. Mă așteptam !

Cu un gest fatal al degetelor inelate, madam Vlădoianu îl șterse definitiv de pe lista viitorilor invitați. Era un început. Primul, dintr'o duzină de sacrificiați.

Se întoarse cu o îngrijorare alarmată :

— Biata Foleta, ce face ? I-ați dat de mâncare ? S'o mutăm numai decât din magazie. Așează-i culcușul aci, aproape de mine, s'o am sub ochi.

Ca orice autentică misantropă și cu pasiune de neofită în această proaspătă religie, madam Vlădoianu desgustată de oameni, își îndrepta tot excedentul disponibil de altruism spre dobitoacele fără cuvânt. Foleta fu mutată așa dar în antret. Lângă calorifer, într'un coș de paie, capitonat cu saltea moale. Tip și Top, se ghemuiră voluptos, în dogoarea uscată, scâncind și căutând orb cu gingiile lor știrbe, sfârcul biberonului matern.

— Bagă de seamă, ce ți-am hotărât odată, Rugica ! repetă madam Vlădoianu. Pe acesta urât și corcit, să nu-l mai văd mâine dimineață. Ai înțeles ?

— Țeles, conită ! afirmă Rugi, cu toată convingerea.

Ea pricepea, în felul ei, ferm convinsă că va săvârși la noapte fapta generoasă, salvându-l dela moarte și încredințându-l bucătăresei de peste drum. Mintea ei slabă, nu scruta zările viitorului mai departe. Nu era pătrunsă că după principiul de selecție, individul trebuiește sacrificat fără îndurare rasei, așa precum spartanii cei tari și cruzi, își aruncau pruncii schilozi în râpă, ca neamul să rămână vânjos și falnic.

Condamnatul la execuția capitală, sugea avid, în nevinovata lui ignoranță, nepresimțind ce-i pregătea soarta. Foleta își privea stăpâna cu ochi lăcrămoși, fideli și recunoscători. Pentru ea, madam Vlădoianu înfățișa fatalitatea care până acum îi răpise sistematic toate odraslele, pentru o vină neînțeleasă. Și poate

mai ghicea că de astădată, fatalitatea măcar pe jumătate, s'a îmblânzit.

— Proasto ! o desmerdă pe creștet madam Vlădoianu, plecându-se ocrotitor deasupra ei. Proasto, altădată să nu mai gre-

— Proasto ! o desmerdă pe creștet madam Vlădoianu, ...

șești... Să-i faci pupuia, pe toți !

Proasta își linse cu orgoliu amândouă odraslele, fiindcă pentru dânsa nu exista deosebire între fructul stigmatizat al păcatului și fructul, ca să spunem așa, legitim și autorizat.

Odată cu umbrele nopții, strecurându-se cu pași de cons-

piratoare, Rugica traversă strada și bătu în fereastra bucătăriei de peste drum :

— Madamă Sultană, l'am adus.

— Madamă Sultană, l'am adus.

Madama Sultana, desfăcu ploconul din fașele de cârpă. Il așează pe masă, în lumină.

Înceștă mâinele în semn de admirație :

— Ii frumos care nu se mai află ! Așa o mai avut boeru

unu, la noi acasă în Moldova. Are să-i placă grozav câtui de dolofan !

Precum se vede frumosul nu se măsoară cu aceeași unitate, chiar în două case de peste drum. Ceiace pentru madam Vlădoianu era un obiect de oroare și de dispreț, pentru madama Sultana și stăpânul ei, devenea o splendoare „care nu se mai află”.

— Il chiamă Top. Așa l'a botezat coca Puica, adăugă Rugica informație suplimentară.

— Top să rămâie ! admise madama Sultana.

Top se târa orb și lucios pe masă, ca un sobol scos din gările lui subpământene.

— I-am pregătit mamă. O mamă de gumă, rosti cu învelire bucătăreasa, scoțând din dulap un biberon și răsucindu-i gâtul să toarne lapte cald. Să vedem cum îi place dumnealui.

Ii vârî degetul de gumă, în silă, între gingii. „Dumnealui”, îl respinse întâi indignat, pe urmă, când dădu de lichidul călduț, începu să sugă cu lăcomie, mișcând apendicele coloanei vertebrale, subțire ca o coadă de șopârlă.

— Acum să sugem și noi o leacă de biberon ! anunță madama Sultana, dând la iveală din dulap o sticlă de spirt.

Turnă în păhărele, se cinstiră și cinstiră pentru sănătatea și viitoarele isprăvi ale lui Top, bastardul.

Apoi Rugica traversă strada îndărăt, cu pași de conspiratoare în noaptea opacă.

— L'ai aruncat la canal ? întrebă madam Vlădoianu. a doua zi dimineață, când inspectă culcușul Foletei.

— La canal, conită. La canal, sărmanul de el. Am închis ochii și i-am dat drumul. Mă durea sufletul, parcă omoram un copil... Oare să nu fie păcat ? se îngrijoră cu ipocrizie.

— Lasă prostiile Rugi ! Ești fată în toată firea. Ține aceasta pentru tine...

Madam Vlădoianu întinse doi poli mototoliți, prețul păcatului. Rugica îi capitaliză la zestre.

. . .

Tip, creștea cocolit, alintat și cu nazuri patriciene, în culcușul capitonat. Făcu ochi și prinse glas. Cu ochii luă cunoștință de minunile universului vizibil, cu glasul asurzi tot personalul domestic al casei Vlădoianu.

Când începu să se aventureze din coșul de paie, alergând împleticit pe picioarele subțiri și nervoase, madam Vlădoianu îl împodobi cu funtă roz și cu un mic zurgălău de alamă. Puica, nepoțica bălană cu bucle de heruvim și ochi de albastrul pur al cerului, încercă de câteva ori să-l tragă de coadă, în joacă. Dar Tip, avea în loc de coadă, un apendice degenerat din care, nimeni n'ar fi găsit ce să prindă cu două degete. Ca un adevărat exemplar de rasă din neamul lui, se născuse amputat. Se anunță, după părerea tuturor, un cățel superb.

Astfel Foleta se reabilita cu prisosință, după ce cu atâtea rușini ispășise primul păcat al juneții.

Intr'acel timp, madam Vlădoianu procedase la o revizuire totală a prietenilor care douăzeci de ani îi înșelaseră iluziile. Mosafirii din salon se împrăștiară. Invitații la masă erau atât de restrânși, încât Rugica nu mai avea de ce să lungească tăbliile pe picioarele cu roțițe.

Erau puțini, dar erau aleși. Se mai aflau legați și printr'o pasiune comună, cimentând efemerele afinități elective. Se adunau să desbată o mare chestiune de Stat, asupra căreia căzuseră de astădată cu toții de acord. Aprobau asprimea guvernanților, care țineau în surghiun viitorul Voevod al țării. Amenințau că la

primejdie, vor descinde în stradă, să pună pieptul lor sub pașii vulgului : căci numai cu acest preț, călcând peste cadavrul lor, exilatul va putea înainta spre scările tronului. De unde pornise asemenea înverșunare, ar fi fost greu de lămurit. De ce, tocmai doamna Eliza Vlădoianu, persoană pașnică și blândă, părea animatoarea cea mai înfocată a acestei rezistențe ? era iarăși un mister nepătruns. Presupuneri se ofereau multe și variate, dar șubrede toate. Una singură scăpa din vedere, deși poate era cea mai temeinică.

Micul sobor din casa doamnei Vlădoianu, opunea un veto energic curentului popular, tocmai fiindcă era popular. Cum s'ar fi degradat, oare, să adopte aceiași părere și aceiași adorație răsbunătoare pentru absent, cot la cot cu mulțimea cea inconștientă și nevertebrată ?

Acestor prieteni fideli, după ce sfârșiau de orânduit treburile țării, madam Vlădoianu le împărtășea cu entuziasm progresele nemapomenite ale cățelului savant. Tactul stăpânei și educația răbdurie, complectau fericit distincția nașterii cu „arborele genealogic curățat de crăci petrede”, așa cum circula într'acea vreme, o formulă foarte scumpă direcătorilor atotputernici.

Tip știa să facă sluj, să meargă în două labe, să se roage cu celelalte două împreunate, pentru o bucată de zahăr și să lătre cu frenezie apărându-și patroana, când cineva se prefăcea în glumă că-și permite să o atingă cu palma.

Mosafirii din salon cădeau în extaz, după asemenea demonstrațiuni. Atunci madam Vlădoianu se simțea îmbunătățită și dispusă să acorde umanității o largă iertare, cu excluderea, bineînțeles, a absentului, care în surghiunul său depărtat, n'avea voie prin legile țării să-și poarte nici numele.

— Tip, salută pe madam Stănoiu !

Tip se ridica în două labe, înainta cu pași laborioși de echibrist și ducea palma la tâmplă, cum ar fi purtat-o la cozorocul unui chipiu invizibil, dacă ar fi fost un galant sublocotenent, salutând o domnișoară în grădina publică a garnizoanei.

— Dă pa, Tip !

Tip „dădea pa”. Doamna Stănoiu, recunoștea că e ceva extraordinar.

— Și acum o surpriză ! anunță madam Vlădoianu. Ascultați și priviți, vă rog.

Toți se mișcau pe scaune, pregătindu-se să asculte și să privească.

— Tip, micule ! Ce faci tu dacă vine, știi tu cine ?

Tip se repezea îndârjit, lătrând furios, clănțănind din dinți, mârâind și dând asalt fantomei invizibile și fără nume, care ar fi cutezat să sosească în patrie, călcând pe cadavrul său și al doamnei Vlădoianu.

— Bravo, Tip ! Ești genial ! exclamau toți, aplaudând și schimbând priviri admirative.

— Vino la mămica, să-ți dea o bucată de zahăr ! îl poftea madam Vlădoianu, cu glas mai dulce decât pătratul alb, suspendat în spațiu cu două degete.

Tip sărea să-și primească recompensa, crănțănea bucată de zahăr, pe urmă se avânta în jâlțul cel mai larg și-și făcea culcuș pe perna cea mai moale, de unde privea mica gardă a doamnei Vlădoianu, cu ochi blazați și cu o indiferență arogantă. Tot așa artiștii, încărcăți de glorie, își tratează cu dispreț auditoriul entuziasmat.

— Numai nu vorbește, micul de el ! constată doamna Stănoiu. Cât e de inteligent, sunt sigură că ar avea de spus lucrurile cele mai nostime.

— Tip, salută pe madam Slănoiu!

Tip nu vorbea. E adevărat și era regretabil. Dar dacă minunea s'ar fi întâmplat, ar fi produs o mare deziluzie stăpânei și mosafirilor care-l adora. N'ar fi avut nimic de spus : nici noi, nici mai puțin noi. El nu gândea nimic, despre nimeni și despre nimic. Era un câine alintat de salon și, ca orice creatură vanitoasă și plină de sine, socotea că universul a fost urzit cu singurul scop să-i procure o pernă caldă sub căpătâiu, masa la ore fixe, porțiunea de zahăr cubic și exclamații de admirație, când venea ceasul să defileze, să dea „pa” și să se fandosească în mijlocul mosafirilor, ca un cabotin ahtiat de succesul scenei.

Dacă ar fi căpătat graiu, madam Vlădoianu, înaintea tuturor, ar fi rămas scandalizată la descoperirea că Tip se comportă întocmai după chipul și asemănarea oricărui june pomădat, încrezut, impertinent și sec, din generația pe care o disprețuește și căreia ea nu-i deschide ușile salonului. Era un câine standardizat, un câine de salon-tip ; fără opinii, fără personalitate și fără caracter.

Poate nu era prost. În orice caz nu spunea prostii. Ceiace constituia fără îndoială o superioritate, față de făpturile cuvântătoare.

Musafirii, dâșii, aveau glas. Deci vorbeau.

Tip îi măsura din creștet până în tălpi, printre pleoapele întredeschise din culcușul molatec, până când somnul învăluia salonul doamnei Vlădoianu într-o ceață aromită.

Lătra speriat în vis de o arătare neașteptată.

— Visează că a sosit **cel care nu se spune...** surâse cu mult înțeles, doamna Stănoiu.

— Aceasta nu o tolerez, nici prin vis ! anunță cu fermitate, madam Vlădoianu, răsucindu-se scandalizată între brațele jălțului.

CAP. III. — In care se vede că povestea lui Cain și Abel, va dura cât lumea.

Stăpânul madamei Sultana, era un bătrân scund și pietros, cu pălărie mare și cu hainele neperiate. Cărturar și dascăl ajuns la anii de pensie, se strămutase în Capitală ca să se afle mai aproape de biblioteca Academiei, unde purica urice vechi și hrisoave prăfoase, pentru o lucrare demult făgăduită și demult așteptată.

Sosise însoțit de madama Sultana, care, ca o slugă vrednică și veche ce era, a dat din întâia zi locuinței închiriate, înfățișarea patriarhală a gospodăriei moldovenești de unde plecase.

Casa era mică și strâmbă, cu ferestrele înguste și cu acoperișul tuflit pe ochi, ca o pălărie de chefliu la ziuă. Dar avea curte largă și doi salcâmi jigăriți la poartă, care se chinuiau în fiecare primăvară să parfumeze strada cu florile lor mărunte și anemice.

În față, locuința doamnei Vlădoianu, vastă, severă și sură, cu grilaj de fier și cu scări de granit, cu ferestre spațioase și cu uși grele de stejar, părea înălțată înadins pentru a umili prin contrast, așezarea modestă a pensionarului.

Peste drum, se opreau și plecau, din zori până noapte târziu, trăsurile și automobile. Cărturarul venea și pleca pe jos, cu umbrela subsuoară până la stația de tramvai. Tot ce se întâmpla pe lume îl interesa foarte puțin. Pentru dânsul, tot ce se petrecea vrednic de luare-aminte în istoria omenirii, luase sfârșit în anul 1528, când Petru Rareș abia își începuse domnia și la care dată se încheiau cercetările sale. De acolo înainte, peste faptele și gândurile supraviețuitorilor, trecea cu oarecare milă, ca peste zadarnice svârcoliri fără rost și fără înțeles.

Despărțit de prietenii vechi și în neputință să lege prietenii

proaspete, se simțea în exil, în acest oraș mare, sgomotos și grăbit. Madama Sultana, văzu că tânjește și înțelese din ce pricină. De aceia se gândise să-i caute prieten nou și credincios.

Domnul Ilarie arătase pe vremuri mare dragoste pentru un câine mișos și plin de purici, care îl întovărășea în plimbările din târgul moldovenesc și dormea deacurmezișul pragului, în nopțile când lucra în odaia lui cu rafturi de cărți. Câinele se stinsese de bătrânețe, fonf și surd. De atunci, nu găsise altul vrednic să-i țină locul cu cinste. Madama Sultana se hotărî să încerce o lovitură de stat. De aceia intrase în tratative, cu Rugica, slujnica de peste drum și introdusese pe Top, bastardul, în casă. În fața faptului îndeplinit, domnul Ilarie nu putea să aibă încotro.

De altfel, Top se înfățișa cu mari însușiri, care aveau să câștige de îndată simpatia și stima noului stăpân. Era negru în cerul gurii, ciolănos și dolofan, fruntos și viteaz. Madama Sultana îl crescă în taină, într-o lădiță de zahăr ascunsă sub pat, până când făcu ochi și se încumetă să-și încerce puterea piciorilor. Numai după aceia, căutând un moment prielnic, când domnul Ilarie își sorbea cafeaua, îl prezentă scoțându-l de sub poalele șorțului, ca de sub o cortină.

— Ce e asta ? întrebă domnul Ilarie, depunând țigareta de chilimbar pe marginea farfurioarei de cafea.

— Cățel ! declară laconic, madama Sultana.

Top înaintă brav pe covor, înfruntând primejdia și începu să adulmece cu nările papucii cărturarului. Se sprijini în labele dinainte și lătră scurt.

Dar se vedea bine că nu e un lătrat agresiv. Era o articulație de bucurie și de curiozitate satisfăcută. Papucii domnului Ilarie, miroseau altfel decât papucii madamei Sultana.

— Și de unde l-ai scos ? Ce vrei să faci cu el ? continuă domnul Ilarie, interogatorul.

Top înainte brav pe covor, înfruntând primejdia și începând să adulmece cu nările papucii cărturarului.

Madama Sultana înțelese că bătălia e câștigată. Pentru asigurarea victoriei definitive, abundă în elogii :

— E un cățel de rasă. Strașnică rasă ! Care nu se mai află de rară și scumpă...

Domnul Ilarie îl privi cu luare aminte din față și de-a coasta. Așa rasă nu mai văzuse. Rosti cu nedumerire și cu oarecare interes :

— Nu știu ce fel de rasă vrei tu să spui, Sultană. Ești o babă nebună și proastă. Uită-te la el ! E mai degrabă un corciu. Cel mai teribil corciu, care mi-a fost dat ochilor să vadă vreodată. Fugi cu dânsul de-aici ! Piei din ochii mei, urâtule !

Il alunga convins numai pe jumătate. Era urât, dar inspira încredere. Top, ca și cum ar fi presimțit că soarta lui se juca într'un moment decisiv, se propti în picioarele pretimpuriu vântejoase și lătră cu hotărâre. Spunea în limba lui :

— Aci sunt și aci rămân, dacă vrei. Dacă nu, sunt curios să văd ce-ai să-mi faci ?...

— Ți-am spus să-l iai de aici...

— Il chiamă Top, se prefăcu a nu auzi Sultana.

— Top ? Alta, e acum. Ce fel de nume e acesta, Top ? Înțeleg Aron, Movilă, Bontaș...

— Il chiamă Top, perzistă cu încăpățănare baba Sultana. Răspunde la Top. Dacă răspunde la Top, ce pot eu să-i fac ?

Top se gudura greoiu în jurul papucilor de pâslă, unde se aflau scufundate picioarele providenței care îi dădea lapte cald și îi așternea culcuș de cârpe. Incercă să se cațare de poale. Mormăi mulțumit, de câteori își auzi numele pronunțat.

— Vezi și mata... îl chiamă Top și pace !

Madama Sultana își făcu drum cu tablaua de cafea și uită cățelul, ca din întâmplare. Top se întoarse la papucii noului stăpân. Era se vede o chestie pe care nu o lămurise de-

plin. Ii mirosi, îi încercă scuturându-i cu dinții și trăgându-se îndărăt.

— Marș de aci, potaie ! se supără domnul Ilarie.

Top fugi. Dar fugi cu tot cu papucul pe care isbutise să-l smulgă, și se refugie sub pat.

Când madama Sultana se întoarse târziu, tiptil, să constate cum se desfășoară evenimentele, Top dormea tolănit pe halatul de lucru al stăpânului, iar domnul Ilarie nu se îndura să-i tragă haina de sub el.

Top crescuse în libertate, lipsit de educație și ignorând buna cuviință. Cum nu se afla nimeni să-l învețe ce e frumos și ce poate provoca entuziasmul și admirația, se cârmui numai după instinctul său proletar și direct. Nu știa să facă sluj și nici nu înțelegea la ce i-ar fi de folos. Nu purta funtă cu zurgălău. Nu saluta. Nu dădea pa.

Mârâia și lătra, când vedea că un strein cată a cuteza să păsească dincoace de porțița grilajului. Lătra cu tărie, iar dacă streinul se încăpățina să înainteze, Top îl încolțea dacă nu de pulpă, cel puțin de pantaloni.

Noțiunea dreptului de proprietate, era în cugetul său în destul de turbure și în orice caz subiectivă. Iși apăra cu înverșunare osul. Dar dacă îi cădea la îndemână, nu se dădea în lături dela orice risc, ca să poată intra în stăpânirea altui os, prin răpt sau violență. Când scăpa pe poartă, după misterioare explorări, nu arareori se întorcea cu un trofeu de războiu, de preferință comestibil. Larma schelălăiturilor care durau încă în capătul străzii, dovedea că lupta a fost cruntă și că inamicul înfrânt, încă își linge rănilor sângerânde.

Top deveni un câine temut.

Cuminte, pașnic și grav, pășea numai când domnul Ilarie, îi îngăduia să-l întovărășească în plimbările singuratice de seară.

Atunci, dacă întâlnea un adversar pe stradă, întorcea ochii către stăpân. Întreba :

— Ce zici ? Să-l încolțesc ?

— Cuminte, Top ! porunea domnul Ilarie.

Top se alătura cu regret la mersul liniștit al stăpânului,

— Ce zici ? Să-l încolțesc ?

după ce arunca mai întâi pieziș, o privire plină de lămurită promisiune :

„Ai noroc, acum ; dar lasă că ne mai întâlnim noi, amice!”

Privirea era atât de elocventă, încât celălalt câine o tinea prelins pe lângă ziduri, schelălăind fără pricină.

— Ești un bandit ! Un teribil bandit ! îl muștra cu sceptică filozofie, domnul Ilarie.

— Ce să-i fac, stăpâne ? dădea din coadă complice, Top. Mă dau după vremuri. Nu vezi și dumneata că în ziua de azi, numai bandiții găsesc teamă, ascultare și respect ?

. . .

La ora patru după orariul de iarnă și la ora cinci după cel de vară, (cu excepțiunea sărbătorilor legale), Puica începea osânda cotidiană a lecțiilor de clavir.

Profesoara, persoană uscată, autoritară, asexuată și fără vârstă, nu arăta nici o toleranță pentru slăbiciunile omenești. Era virtutea, exactitudinea și simțul datoriei, fericit întrupate într'o singură făptură, cu negi pe nas și cu tulle țepoase de muștață, deasupra buzelor subțiri.

Toate încercările Puicii s'o târască în ispită, se isbeau într'o intransigență de fier. Domnișoara profesoară nu știa de glumă, nu părea de fel curioasă să afle evenimentele casei. Nu se înduioșa și nu se minuna de întâmplările fabuloase povestite de Puica, dela ușă, cu o abundență teribilă de gesturi și cu o pasiionată însuflețire, în nădejdea că va amâna astfel începutul supliciului.

Își încăleca ochelarii pe nas. Consulta ceasornicul cu capac de email, atârnat în șnur negru după tendoanele gâtului și răschirând palma uscată, zăgăzuia brusc avalanșa peripețiilor :

— Ajunge, copila mea ! N'avem timp de povești. E cinci și două minute. Incepem !

Puica suspina resignată, se cocoța pe taburețul înalt și purcedea să-și silabisească lecția pe clapele de fildeș, cu o docilitate agresivă.

Prin geamul deschis, notele dădeau busna în văzduhul liber al străzii, poticnindu-se sonor : **mi-do-si-mi-mi-si-la...**

— **Re-la ! Re-la !** Unde vezi si ? D'acapo !

Puica o lua d'acapo, oțărându-și fruntea bombată și mică, sub care mijeau crâncene proiecte pentru exterminarea totală a profesoarelor de piano din cele cinci continente.

În decursul unei asemenea lecțiuni, Top se întorcea pe sub fereastră, fluturându-și triumfal coada stufoasă, după o victorie care semănase panica și dezastrul în toate patrupezele lătrătoare ale cartierului.

Sol-do-re-do-re-mi-re — sburau notele în aerul acidulat al primăverii.

Top se opri. Înălță coada și ciuli urechile. Întâi nedumerit. Mai apoi iritat. O mânie inexplicabilă și atavică, îi clocoti surd în gâtlee. S'ar fi spus că acolo, în casa doamnei Vlădoianu, descoperise înfățișat dușmanul ireductibil, vrednic de ura și războinicia lui.

Re-mi-sol-re...

Provocarea era evidentă. Aceasta nu o mai putea trece cu vederea. Se propti în picioarele voinice, lungi gâtul și începu să urle sub fereastră. Fără greș și fără grabă, metodic, cu o hotărâre tenace să acopere glasul inamicului invizibil : **au-u-uuuu ! au-u-uuu !**

Domnișoara profesoară se ridică să trântască fereastra.

Puica profită de ocazie și încercă să descrie cu ditirambice elogii, buna creștere a lui Tip, câine simțit și educat, care nu și-ar permite în ruptul capului să urle ca un derbedeu de stradă.

— Dacă vrei, pot să-l chem aci. Toată lumea spune că Tip e un câine fenomen. Să-l vezi cum mai...

— Ajunge, copila mea. Au trecut douăzeci de minute din oră. D'acapo !...

Puica strânse buzele și continuă : **re-mi-sol-re...**

Sub fruntea rotundă și mică se lămurea hotărârea șireată, ca la lecția viitoare să-l introducă pe Tip în salon, ca din întâmplare. Profesoara nu va rezista. Lui Tip nu-i rezistă nimeni. Și astfel va câștiga jumătate de oră cu siguranță, arătându-i câte

...privea în jos, cu scârbă și dezaprobare, la câinele care urla proletar în stradă.

isprăvi nostime știe să săvârșească favoritul Tantei Eliz. Păcat că nu s'a gândit mai demult ! Tip poate să fie cel mai credincios aliat și complice, întru mai grabnica săvârșire a ceasului de tortură muzicală.

Dar Tip avea acum altă grijă.

Dela fereastra deschisă de alături, privea în jos, cu scârbă și desaprobare, la câinele care urla proletar în stradă.

Schimbă picioarele, scutură zurgălăul de alamă și-l admonestă cu un lătrat senioral : „Hei, mocofane ! Unde te trezești ? Aci ți-ai găsit loc să-ți arăți arama ?...”

Top înalță ochii. Conteni din urlet. Stupoarea îi tăiasse glasul. Nu mai văzuse încă asemenea jivină, cu surtucaș de postav albastru, tivit cu mătase, cu funtă la gât și cu zurgălău.

Și această stârpitură, mai cuteza să-l latre !

Top privea de jos în sus, la Tip. Tip privea de sus în jos, la Top. Gemenii nu se recunoșteau. Dar înțelesesă în aceiaș clipă, că de acum înainte, pentru liniștea celui-alt, unul din doi trebuie să piară. Atât de adevărat e că glasul sângelui, a fost o superstiție născocită numai de închipuirea romantică a poeților din veac.

Top rânji colții puternici. Tip arată dinții delicați. Top mârâi gros. Tip lătră ascuțit.

— Poftește jos, onorabile dacă-ți dă mâna ! îl invită Top pe Tip.

— Am să pun slugile să te ia în bice ! țipă Tip, scos din răbdări.

Top se repezi să escaladeze fereastra, dar geamul era prea înalt. Tip schelălăi, cuprins de spasmuri, tremurând și sărind dintr'un capăt în altul al pervazului, cu spume la gură.

Alături, lecția de piano, continua într'un vacarm de infern.

— Ce este ? Ce se întâmplă ? sosi alarmată madam Vlădoianu, isbind ușile din a treia cameră și repezindu-se la Tip. Ce e cu tine, micule ?

Il luă în brațe. Tip micul, tremura de indignare, lătrând,

— Pofteste jos, onorabile dacă-ți dă mâna! îl invită Top pe Tip.

scheunând și mârâind. Ridica pe rând ochii la stăpână și îi pleca spre fereastră afară.

— Cine l'a supăra pe el ? Cine a vrut să-i facă lui rău, ca să-l bată mămica ? îl alinta madam Vlădoianu. Uite în ce hal l-au adus !...

Madam Vlădoianu se sprijini cu o mână în pervaz, cu cealaltă strângând la piept, odorul extenuat. Văzu jos, câinele colțos, păros și îndârjit.

— Marș, tu, ființă ordinară !

— „Ființă ordinară”, era ultima insultă și cea mai gravă, pe care o putuse pronunța vreodată buzele doamnei Vlădoianu.

Top primi insulta impasibil. Mârâi cu voce de bas :

— Ce te amesteci ? cu tine n'am nimic. Cu domnișorul acela în surtuc albastru, aș vrea să mă răfuesc !

Tip scânci :

— Uite ce spune. Eu nu mai pot suporta asemenea obrăznicii !

Madam Vlădoianu îl înțelese și închise fereastra. Il muștră cu blândețe.

— Vezi ce pățești, dacă te pui la discuție cu asemenea indivizi ? Acum, hai să-i dea mămița, păpiță și apiță, ca să ne calmăm...

Afară, Top mai privi la fereastra închisă. Se întoarse cu pași înceți și cu regret, uitându-se din când în când în urmă. Privirea lui spunea lămurit :

— Cu aceasta n'am terminat, stimabile ! Ne mai vedem noi. Chiar dacă o fi să te caut la tine acasă și tot ne mai întâlnim.

Din ziua aceia ostilitățile se încordară crescând, între gemenii inamici. Se căutau, se pândeau, se așteptau.

Tip, de pe meterezul înalt și inaccesibil al ferestrii, împrósca lătrături sfârșite în scrâșnet și schelălăială. Top, dela picioarele

fortăreții îl poftea cu hămăituri groase, la câmp deschis și la luptă dreaptă.

Lecțiile de piano, erau fără nici o scutire acompaniate de răsunetul acestui răboiu fraticid. Domnișoara profesoară deveni nervoasă. Puica se prefăcea că n'aude comanda „de-acapo” și poate nici nu o auzea. Eleva și profesoara răcneau acum una la alta, ca într'o ceartă de surzi. Madam Vlădoianu nu știa cum să curme acest scandal nemaipomenit. Tip pierduse pofta de mâncare, dezerta din salonul cu invitați, executa programul de salturi și defilări, preocupat, cu atenția în altă parte. Cum găsea ușa întredeschisă se furișa până la postul de observație, unde știa că jos, Top, îl așteaptă neclintit, cu coada bârzoiată și cu ochii vrăjmași.

Domnul Ilarie, constată la rândul său, că tovarășul de plimbare, îl acompania în silă. Mergea până la capătul străzii și de acolo se făcea nevăzut. Se întorcea cu nerăbdare la postul de atac.

— E o situație intolerabilă ! se plânse madam Vlădoianu mosafirilor din salon. O adevărată barbarie. Am să trimit domnului aceluia un bilet, să-l invit să-și țină bestia sălbatică în lanț. La extremă, o să mă plâng autorităților. Ce țară și ce vremuri, Doamne ! Oricine își permite orice.

Numai după ce mosafirii epuizau îmbărbătările și consolările, conversația intra în făgașul obicinuit și adâncit, la chestia arzătoare a zilei.

Ziarele cu toate propeliștile aspre, strecurau știri voioase despre hotărârea exilatului fără nume, să revină în țară și să se așeze în scaunul domniei deșert. Țara părea nerăbdătoare, să vadă mai grabnic hotărârea trecută în fapt.

— Care țară, mă rog ? se indigna madam Vlădoianu. Cine e țara ? Ce e țara aceasta, vă rog explicați-mi și mie.

— Mulțimea, dragă doamnă ! Poporul. Trebuie să recunoaștem că suntem o minoritate. Poporul îl dorește și îl vrea. Il așteaptă și e capabil să-l primească cu aclamații și urale.

— Poporul ! Mulțimea ! suspină madam Vlădoianu, ridicând brațele grăسune spre tavan. Să nu-mi vorbești de mulțime ! Știți cu cine compar eu poporul ? Cu acest câine de afară, grosier și brutal, care ne asurzește urechile de ne scoate din casă ; cu acesta îl compar. *Mon Dieu*, dacă a ajuns el să dicteze, nu ne rămâne decât să ne expatriem...

— Și noi suntem ca Tip ? trase concluzia logică, surâzând, un domn în vârstă înaintată, cu mustățile cărunte și cu floare albă la butonieră, care aducea poate într'adevăr cu imaginea viitoare a lui Tip, cățelul cu funtă și cu zurgălău, când va ajunge la bătrânețe.

Madam Vlădoianu, nu se ofensă la auzul acestei asemui. Se răsuci în jâlț și rosti cu gravitate.

— Domnul meu, dumneata o spui aceasta în glumă. Eu o primesc foarte serios. Da, suntem ca Tip. O minoritate, o excepție... Mie mi se pare însă, că minoritatea are întotdeauna dreptate. Și pot să adaug, că oricând mă simt mai fericită să fiu comparată cu un exemplar de rasă și de lux, ca Tip al meu, decât cu o brută vulgară, ca individul de sub fereastră. Brutalitatea, forța și numărul, nu mi-au impus niciodată respect. Oroare, da ! Dispreț, da ! Dar nu respect. Dacă Domnul acela vrea să vină în țară, fiindcă îi deschide brațele mulțimea cea multă, adică brutalitatea, forța și numărul, n'are decât. Noi o să-l primim...

Căută o imagine teribilă, ca să arate cum îl vor primi.

Dar cum nu găsea una îndestul de înfricoșată, privirea doamnei Vlădoianu căzu asupra lui Tip, care dormita încolăcit în fotoliul cu perna moale. Găsi ce căuta. Spuse :

— Arată tu, Tip, cum o să-l primim, dacă vine, știi tu cine...

Tip deșteptat din somnolența agitată de visuri urâte, sări speriat în picioare. Pentru el, „știi tu cine”, până acum invizibil și abstract, căpătase ființa adevărată. Era vrăjmașul de afară, veșnic prezent, de veghe, sub fereastră. De aceia svâcni în picioare, mârâi, lătră în gol, și deodată, fără pricină, începu a schelălăi, ca și cum l-ar fi încolțit o haită întregă de dulăi.

— M'ai făcut de râs, Tip ! declară consternat domnul bătrân, cu floarea albă la butonieră.

— Vă spun că e un adevărat scandal ! îl scuza doamna Vlădoianu. Existența aceasta a devenit imposibilă. Bruta cea de afară, iertați-mi cuvântul, canalia aceasta de stradă, l-a exasperat. Bietul Tip !... Ce-au ajuns nervii tăi, săracuțul de tine ! Vino aci, Tip, la mămica...

Tip se urcă în poale, scâncind ușor și lingând pudra de pe bărbia doamnei Vlădoianu.

Domnul Ilarie așeză tocul tacticos pe suport și închise foile scrise mărunt, între scoarțele de carton.

Răsuci o țigară groasă, o înfipse în țigaretă de chilimbar, trase ceașca de cafea alături și începu să soarbă, pe rând, un gât de cafea, și un fum de tutun, cu mulțumirea omului care și-a încheiat cu bine munca dintr'o zi. În cugetu-i, stăruia încă începutul din cuvântarea lui Neagoe-Vodă, cel de-al patruilea Basarab, către fiul său mort, copilul Voevod Petru, transcrisă în filele din scoarța de carton :

„O, fiul meu Petre, iată că-ți trimit coroana, surguiciul și diademele, pentru că tu erai stâlparea mea cea înflorită, de care pururea se umbria, și răcoria ochii mei au rămas arși și știnși de jalea înfloririi tale. O, iubitul meu Petre ! eu gândiam și cuge-

tam să fii Domn, și să veselești bătrânețele mele oarecând cu tinerețele tale și să fii biruitor pământului, iar acum”...

Domnul Ilarie, privi visător în spiralele albastre de fum. Vorbi, confidențial către Top, culcat la picioarele lui :

— Aceia erau oamenii și acelea erau timpuri ! Ce zici, Top?

Top cu botul lungit pe labe, ridică numai ochii și mișcă din coadă.

— Adică vrei să zici că ești de altă părere, domnule Topule ? zâmbi cărturarul. Ești un câine ignorant și încăpățânat. Și trebuie să-și mai spun, că ai un spirit de contradicție insuportabil amice, insuportabil ! Destul să spun da, ca tu să spui nu. Așa e, domnule Topule ?

Top, dădu din coadă a împotrivire.

— Vezi ? Mă așteptam. Eram sigur. Ai un caracter imposibil. Aceasta mi-o scrie în bilețelul de coala, și doamna din casa de peste drum. Mi se pare că o să te pun în lanț. Ai spus-o și-mi cere sancțiunile cele mai aspre. N'am ce să-ți fac. Măine dimineață, Sultana are să-ți cumpere un lanț și o să te punem la post și la rugăciune, până ți-o veni mintea la loc.

Top se încruntă și mârâi nemulțumit : „Va să zică te dai cu dâșii ? Mă pui la lanț pentru un filfison cu surtucaș albastru și cu zurgălău ?... Nu te scârbește cât e de laș și de înfumurat ? Eu îl poftesc la luptă dreaptă. Dumnealui pune pe alții să scrie bilețele... Bine ! Cumpără lanț. Numai să văd cum ai să mă prinzi”...

Poate acestea le spunea Top, în mârâiala lui înăbușită. Poate altceva... Domnul Ilarie crezu însă așa a înțelege și, plecându-se îi netezi fruntea cu degetele care miroseau a tutun :

— Ți-am spus eu că n'ai s'o sfârșești bine... Deocamdată, să așteptăm al doilea bilețel. Am să te țin legat un ceas și am să

te fac scăpat. Dar aceasta să rămână între noi, domnule Topule. Te fac scăpat și așteptăm evenimentele. Ai înțeles ?

Top încuviință din ochi : „Dacă e vorba numai de un ceas, bine ! Mă resemnez”.

A doua zi, Top cunoscuse regimul umilitor al lanțului, pus în cătușe la poartă, așa ca să poată constata și madam Vlădoianu dela fereastră, că dorința i-a fost împlinită.

Top se întinse culcat pe lanț și adormi cu nepăsare.

De peste drum, dela înălțimea pervazului, Tip lătra triumfal și batjocoritor.

Top se întinse culcat pe lanț și adormi cu nepăsare.

El știa că stăpânul nu minte niciodată... Și mai știa că peste un ceas, cu orice preț, îndată ce-și va recuceri libertatea, va plăti cu prisosință umilința de acum. Dela aceasta, nu avea să-l oprească nici o putere din lume.

Peste un ceas, domnul Ilarie, cu umbrela cenușie subsuoară, se pregătea să iasă la plimbare. Madama Sultana, sosi asudată și gâfâind, cu un ziar cumpărat dela chioșcul din colț.

— Se întâmplă minune ! spuse, ștergându-și fruntea brobonită cu poalele șorțului. M'am dus la brutar și dela el am aflat minunea. S'a întors Prințul... Toată lumea vorbește și se bucură care nu se mai află... Am cumpărat un **jornal**. Zic, poate vreți să aflați ce scrie și cum s'a întâmplat așa o istorie mare...

Domnul Ilarie împături ziarul cu indiferență și îl strecură în buzunarul hainei. Pe el, nu-l interesau decât istoriile care s'au întâmplat până cel mult acum patru sute de ani. Păși spre portiță. Din mers se opri, privi peste drum să vadă dacă nu-l observa nimeni dela fereastra din față, se plecă și desfăcu pe furiș sgarda lui Top, din belciugul lanțului.

— Cum constați, m'am ținut de cuvânt, domnule Topule ! Acum să văd și eu, dacă ți-a venit mintea la loc.

Top n'avea însă timp să asculte. Cum se simți liber svâcni peste drum.

De astădată nu la fereastră.

La poartă.

Poarta era deschisă. Intrau și ieșeau trăsurile și automobile. Se trânteau uși. Se auziau glasuri și exclamații de mirare, de consternare, de indignare.

— A sosit ! anunțase doamnei Vlădoianu, domnul cel bătrân cu păr cănit și cu floare albă la butonieră.

— Imposibil ! exclamase madam Vlădoianu, căzând în jâlț și ridicând brațele spre cer.

— E un scandal întreg... Toată mulțimea îl aclamă ! vestise al doilea sosit.

— Și ce face guvernul ? Armata ? Cum stau toți cu brațele încrucișate ? Trebuie să luăm noi măsuri, dacă toți sunt incapabili...

— E un adevărat delir... Abia am străbătut pe Calea

Victoriei ! istorisi al treilea mesager, o doamnă care își trăsesese în fugă un pardesiu peste haina de casă și sărise deadreptul în automobil, fără să mai dea cu roșul pe buze. E inconcevabil ! Nu mi-am imaginat niciodată că...

Madam Vlădoianu n'a aflat niciodată, ce nu și-a putut imagina doamna, care n'avusese timp să-și schimbe haina și să dea cu roșul pe buze.

N'a aflat, fiindcă în aceeași clipă, în mijlocul tuturor, încremeniți, năvăli în salon, un demon negru cu ochi fosforici și rânjet alb.

Svâcni, isbind ușa cu fruntea, se opri rotind privirea și săltă direct, la jâlțul unde dormea Tip, cașicum demult știa unde ar fi trebuit să-l caute.

Il smulse din culcuș. Il târî, de surtucașul albastru de postav, jos, pe covor.

— Poftim ! păru că spune, așteptând.

Tip tremura, clătinând grăuntele de metal în zugălăul galben. N'avea nimic viteaz în înfățișare. Un biet cățel, în vestmânt ridicol și împopoțonat, implorând îndurare.

Caută un refugiu, cerși ajutor cu ochii disperați la toată asistența care îl admirase și care îl iubea.

— Nu așa ! îi reteză scurt retragerea, Top.

Și în aceeași clipă, îl și încolți.

Prompt, cu îndemânarea unui călău expert.

O singură mușcătură, adâncă, sub bărbie, în beregată. Cartilagiul trosni sub funta albastră. Tip n'avu când să scoată glas. Căzu moale și rostogoli peste cap, privirea coagulată.

După această ispravă, Top arată tuturor rânjetul colților plini de sângele fratern, gata să înfrunte urgia. Dar nimeni nu se clinti. Petrificată de oroare, garda doamnei Vlădoianu rămase mută și neclintită.

Atunci, câinele aruncă asistenții o privire rotundă de scârbă și de compătimire. Făcu stânga împrejur și porni, cu mers ne-

Și în aceeași clipă, îl și încolți.

grăbit și sigur, spre ușa deschisă.

Pe covor, balta de sânge se lățea treptat, sub trupul cu haina smulsă, cu funta desnodată și cu zurgălăul strivit. Din ca-

mera de alături, notele clavierului gângăveau monoton, ignorând avalanșa de catastrofe :

Sol-do-re-fa-re ! D'acapo !

Madam Vlădoianu se scufundă sdrobotă între brațele fotoliului. Afară, tumultul sărbătoarei populare, se apropia crescând.

Top năvăli întru întâmpinare, cu glas voios de insurgent biruitor.

BUCOLICĂ

Prietenul Stoichiță dispăruse dintre noi — ca să zicem așa, subit.

Intr'o bună zi glasul nu i se mai auzi la cafeneaua unde se adunau roată în juru-i, amici și neamici, să-l asculte cu mare desfătare, fiindcă era plin de duh și neîntrecut în observații ingenioase, care prindeau omul ca o găză înfiptă definitiv în ac. O anecdotă de-a lui, atunci născocită și potrivită evenimentelor, zugrăvea actualitatea zilei ca un creion ascuțit de caricaturist și-ți îngăduia să simți un caracter, cum ai pipăi între degete o stofă.

Câteva rămăseseră de pomină.

Ascultătorii ciuleau urechea, le memorau pe drum până acasă, le transportau în alte zone mai depărtate ale Capitalei, printre amici și rude, unde încercau să le strecoare pe compt propriu, ca întâmplări știute, văzute sau născocite de dânșii. Vană osteneală ! Nu mai aveau nici un haz. Numai Stoichiță singur, era în stare să le vadă, să le știe, să le născopească și mai ales să le povestească.

De aceia era în acelaș timp iubit, admirat și invidiat. Poate se întâmplase să fie și cel mai înzestrat dintre noi. Picta, cânta minunat la vioară, improviza stihuri duioase sau pline de vervă, cu o mimică fără pereche știa să ne înfățișeze făptura și ticurile celor mai diverse personaje. Toți păstrau astfel convingerea vai!

prea întemeiată, că ar fi ajuns un mare pictor, un mare muzicant, un mare poet ori un mare actor, **dacă ar fi vrut.**

Dar nu voise.

Se mulțumea să parcurgă viața în diletant, cu pălăria pe ceafă, fără grijă, amuzându-se o clipă aci, culegând de dincolo o floare, surâzând femeilor și succesului fără să le ia prea mult în serios ; trecând mai departe și vânturându-și morișca bastonului de trestie cu o voioșie contagioasă.

Prietenul Stochiță

Li păstram pentru aceasta mai ales, recunoștință unanimă. Nu se lua în serios. Deci nu ne concura pe tărâmul îndeletnicirilor noastre grave, de poeți, compozitori, pictori sau actori, unde îndată ne-ar fi lăsat cu o poștă în urmă, numai să fi plecat puțin urechea la ceea ce demonul vanității șoptește oricui.

Il mai invidiam și pentru chipul discret și chibzuit, cum își cheltuia un venit de altfel modest, dar pentru el atât de îndestulător, încât îi îngăduia să ne țină uneori locul unchiului nabab

— Cât puine ? întreba, și scolea fără ifosc ostentative, ...

— pe care bine înțeles nu-l aveam nici unul. El era ultima rezervă și cea mai sigură, în ceasurile noastre de catastrofă bugetară. Ne ghicea din ochi și ne scutea de umilitoare introduceri.

— Cât, puile ? întreba, și scotea fără ifose ostentative, portbiletul întotdeauna generos, chiar când cuprindea numai o singură și ultimă efigie, din cele editate de „Banca Națională”.

Era într'adevăr un băiat **țucăr**, cum îi și rămăsese porecla printr'o autohtonizare fonetică și ortografică a vocabulei nemțești, care indică produsul brut sau rafinat, cubic, tos sau căpățână, al trestiei și al sfeclei de zahăr.

Țucăr era zeul și providența noastră.

Și într'o bună zi, **Țucăr** dispăruse fără urme.

Prepusurile noastre au fost multe, pasionate și diverse. S'au epuizat, când altul i-a luat locul la masa de la cafenea, fără însă să-l înlocuiască nici pe departe. Era un epigon fără haz și fără personalitate. **Țucăr** fusese unic și incomparabil.

Ne mai aminteam rar, cu un suspin de regret, în ceasuri târzii, când chemam fantome nelămurite din trecut, să populeze mesele noastre de noapte, acum tăcute și fără însuflețire. Unii dintre noi ajunseseră între timp pictori cu expoziții și cu barbă, alții poeți cu premii, ceilalți compozitori aplaudați la concertele de la Ateneu sau actori cu turnee subvenționate generos de Stat. Unii aveau burtă ; alții nu mai aveau păr. Unii căpătaseră glorie ; alții numai reumatisme. Dar ne încapățânam să ne intitulăm „vechea gardă a tinerei generații” și să ne adunăm măcar odată pe lună, când crepusculul înaintează cu pași perfizi de felină, ca să ne spionăm unul pe figura celuiilalt, ce-a mai devastat timpul dintr'o junețe pe ducă.

Atunci, numele lui **Țucăr**, apărea irestibil pe toate buzele.

— Ce-o fi făcând oare, **Țucăr** ?

— N'ați mai auzit unde-o fi, **Țucăr** ?

— Fraților, cine lipsește acum dintre noi să se bucure de toate succesele noastre, e Țucăr !

— Bietul Țucăr !

— De ce : bietul Țucăr ? N'avea grija lui. Cine știe, ce învârte acum Țucăr și cine știe pe unde !...

În ascunzișurile noastre tănuite de cuget, păstram o consolare, mărturisesc, ticăloasă.

Dispăruse dintre noi cel mai bun prieten. Dar luase cu el și pe cel mai primejdios concurent. Cine ne-ar fi garantat oare că rămas aci, printre noi, nu l-ar fi apucat odată și odată gluma să se ia în serios ? Adio atunci, toate succesele noastre. El ar fi cules cele mai furtunoase aplause la Ateneu ; el ar fi fost cel cu volumul premiat ; el ar fi vândut cele mai scumpe tablouri și el cu grație lui de mușchetar, ar fi cules în vârful degetelor, ordonanța de subvenție a turneului oficial. Era precum se vede o consolare josnică și nu prea desinteresată. Dar cu atât mai completă.

Până când, într'o zi, Țucăr, apăru tot atât de neașteptat, pe cât de subit dispăruse.

S'ar fi spus că știuse mai dinainte în ce colț de stradă anume și la ce oră, ne putea întâlni pe fiecare.

Toți am sosit seara, strigând știrea senzațională din ușă :

— Fraților, l-am întâlnit pe Țucăr !

— Știu. Tocmai aceasta le-o spuneam...

— Pe mine m'a oprit adineori...

— Ei drăcie, tocmai când eram sigur că vă fac o surpriză !..

Țucăr, ținuse să ne facă el surpriza personal, fiecăruia. E drept, pe fugă, dar dovedind că din amintirea lui, nici unul dintre noi nu fusese șters și nici nu scăzuse în prăbușire.

Venise și plecase.

Ne anunțase că e gospodărit, tată de familie și că a rupt-o

definitiv cu orașul. Trăește acum o viață patriarhală și plină de mulțumiri sănătoase, pe care noi nu le putem cunoaște și pentru care ignoranță ne compătimea din toată inima. De aceia încheiasă, invitându-ne să-l „călcăm” neapărat într’o Duminică,

— Pe mine m’a oprit adineori...

numai pentru a ne înfrupta și noi dintr’un asemenea paradis bucolic, așa cum ni-l zugrăvise el și cum ne apăruse ca raiul gravat în edițiile flamande ale Bibliei.

Toți, firește, n’am mai discutat în acea seară, decât fabu-

loasa metamorfoză a lui Țucăr. Și toți firește, am sfârșit prin a-l invidia. Nu era de mirare, că tot dânsul găsisese cheia adevăratei fericiri. Era destul să ne amintim lumina pacificată din ochii lui albaștri („ca albastrul cerului de vară” adăogase unul o comparație foarte oportună) ; era destul să ne amintim obrazul bronzat, vigoarea tânără și elastică, de om trăit în mijlocul naturii, în soarele și în vânturile vastelor orizonturi. Ne-am descifrat întâia oară cu o lucidă solidaritate în mahnire, ravagiile anilor pe figurile noastre, fără să ne mai bucurăm de astădată că unul fusese mai cruțat și că timpul scobise mai adânci cute, numai pe chipul celuiilalt. Eram toți egali. Tristă egalitate, în iremediabilă mizerie ! Oameni ai orașelor, cu fața bolnăvicios albă, cu ochii înegurați cu mușchii atrofiați de existența sedentară, cu sufletul strâmb închircit de meschine vanități și de succese nesigure, ca umbra și ca femeea.

Țucăr se lepădase la vreme, de toate aceste deșertăciuni, ca de tot atâtea haine nevrednice. Sănătatea trupească și sufletească, radiindu-i din ochi, din vorbă, din gest, ne umilise ca o provocare și deslănțuise dureroase nostalgii.

— Ai văzut frate, cum nu i-a căzut nici un fir de păr ?

— Și să zici, că are măcar unul alb !...

— Mă fraților, aceasta am visat eu toată viața și n'am avut parte. O căsuță la țară... Livadă... Câțiva stupi... Te trezești în gânguritul hulubilor. Ieși, colo, în cerdac, în halat și în papuci calzi, de pâslă. Îți începi ziua cu un pahar cu lapte cald, proaspăt muls, nu niște falșități de astea de oraș, îndoit cu apă și lungit cu scrobeală albastră. Citești gazeta, cu cafeaua alături și besacteaua de tutun Macedonia... Mai stai de vorbă cu un țăran. Acolo, de la înțelepciunea lui simplă și sănătoasă, hrănită ca puterea lui Anteu din atingerea zilnică cu pământul, găsești ade-

văratul echilibru sufletesc. Aceasta am visat-o eu întotdeauna. Și al naibei, Țucăr ! Eu visez și el o face !

Țucăr a mai apărut și luna următoare. Și în alte luni. Întotdeauna pe fugă. Venea să cumpere o pompă de stropit via sau să vândă nu știu câte vagoane de nu pricepeam ce. Fugea la bancă, fugea la întâlniri cu grânari și negustori, fugea la gară și la ministere. De fiecare dată însă, nu ne uita și nu contenea să ne amintească invitația tot mai stăruitoare.

— Când veniți, fraților ? M'am săturat tot așteptându-vă, parcă v'am chemat la prașilă de nu vă lăsați aduși... Numai o singură condiție. Nici voi să nu veniți cu mofturi, nici de la mine să nu vă așteptați la mofturi. Simplu. Ca la țară. Și veniți neapărat într-o Duminică. Atunci mă găsiți sigur acasă și limpede la cap. În celelalte zile, pricepeți și voi ! Ba la câmp, ba la arie, ba la vie... Duminica sunt al vostru. Ne-am înțeles ? Și cât mai curând !...

Scutura mâna frățeste și se făcea nevăzut printre ceilalți trecători, care rămâneau cași noi, aci, prizonierii caselor sure, ai străzilor răskoapte de arșiță, ai cafenelelor fumegoase și ai micului nostru univers ; îmbâcsit de nevrednice ambiții și înăcrite cancanuri.

— În definitiv, când mergem odată la Țucăr ? am început să ne întrebăm. Ce e frate, îndolența aceasta ? Ne chiamă omul cu toată inima și parcă vrea să ne ducă la tăietoare... N'avem și noi adică drept, la o zi de evadare ?

— Ba eu, să-ți spun drept, că m'am săturat până aci (gest cu latul palmei, indicând retezat mărunțelul lui Adam). M'am săturat de aceleași și aceleași mutre.

— Uită-te la palmele mele ! Toate sunt năclăiate de sudoarea imbecililor care-ți întind mâna și trebuie să le-o strângi... Mi-e

dor de câmp, de aer liber, de apă de isvor, să aud o talangă de viță...

— ...un pahar de lapte proaspăt, aburind, băut în cerdac... la umbră de viță sălbatecă.

— Lasă vița sălbatecă !... Mai bine vorbește-mi de cealaltă viță. Ce-ai zice de un vin tămâios ? Imi închipui că Țucăr trebuie să aibă la pivniță, niște sorturi turbate !

. — Cu'n pui fript, cum numai ăi de la țară știu să-l rumească...

— Și cu mujdeiu de usturoiu, adăogă al cincilea dintre noi, plescăind din limbă. E un scandal, monșer ! Nici nu vă închipuiți voi, de când doresc să mănânc și eu odată usturoiu în voia mea ! Aci în oraș, ba că miroși unuia, ba că te duci la teatru, ba nu știi cu cine te mai întâlnești...

— Fugi d'acilea cu usturoiul tău ! Cum îți vine să spurci aerul curat de țară cu duhoare de usturoiu ?

— Și miere de albine, mă dragilor ! Asta-i moartea mea. Un fagure adus pe farfurie. Aur curat. Tot parfumul fânețelor condensat în acest miracol de perfecție geometrică : fagurele !

Acestea au durat câteva săptămâni. Până când într'o Sâmbătă seara, telefonul sbârâni la toți semnal de mobilizare. Cel mai energic și mai descurcăreț dintre noi, pusese mâna pe-un automobil.

— Măine dimineață la opt, plecarea. La unsprezece, so-sirea. Dar nici un cuvânt. Telegramă sau telefon. Nu e nevoie să-l anunțăm. Aduceți-vă aminte ce ne-a spus. Fără multe mof-turi ! Nici n'ar avea haz... Ce nevoie e să te anunți, când te duci la țară ? Friptura e în curte. Cu pene și plisc. Intr'o oră ai o jumătate de duzini de pui gata, rumeniți la frigare. Și vinul în cinci minute, ți-l scoate de la pivniță mai brumat ca de la ba-

terie. Au dragă ăia la țară, niște pivniți cum nici nu-ți imagi-nezi ! Am mai băut eu. Când tragi prima înghițatură simți în gât o lovitură delicioasă de pumnal !...

A doua zi, Duminică, la ora 8 precis, ne aflam toți încăr-cați în automobil, claie peste grămadă. Șofeurul se scărpină în ceafă, pe sub caschetă.

— Mai sunt ? întrebă cu o semnificativă curiozitate.

— Cinci n'ajung ?

— Mai încape unul, călare pe radiator ! constată pentru sinea sa, cu un humor de cea mai pură esență britanică, fiindcă reflecția nu era însoțită de cea mai palidă umbră de surăs.

Ne-am uitat unul la altul, intimidăți. Nu era prea vesel șofeurul nostru ! În definitiv, treaba lui. Numai să ne ducă bine, cuminte și repede. Atât numai pretindeam, într'o egală concii- liere a acestor noțiuni contradictorii.

Am pornit deocamdată repede. Mai repede decât ne aş- teptam. Căci la marginea orașului, unul dintre noi își pierdu pălăria la un viraj luat admirabil pe două roți. Pălăria de paiu purcese întâi în sbor planat peste scaeți și gunoaie, pe urmă, când găsi un teren propice de aterizare, o luă la goană, de-a- dura, pe câmpuri, cu o viteză de pălărie de curse.

Prietenul a strigat. Șofeurul a frânat. Mașina s'a oprit.

Noi ne-am poticnit unul cu nasul în ceafa celuiilalt.

Cel mai sprinten dintre toți, s'a oferit să aducă pălăria ră- tăcită la sentimente mai fidele, în locul legitimului său posesor, om greoiu și astmatic. Intru acest sfârșit a sărit și el agil peste gropi, movili de gunoaie, tinichele, hârburi de sifoane și pingele conservate ca pastrama prin svântare ; pe urmă, scăpat la loc liber, a întins'o la goană voinicește. Era o cursă într'adevăr in- teresantă. Intr'o clipă ne-am pasionat toți, inclusiv șofeurul. Pălă- ria, (am priceput), era o natură șagalnică și cochetă. Ii plăcea să

Am pornit deocamdată repede.

se joace de-a prinsul. Se pitula. Aștepta ipocrită. Se prefăcea că s'a dat învinsă. Până când amicul nostru întindea mâna și se pleca s'o înșface de urechi. Atunci svâc ! o sbuchia printre picioare, își făcea un salt aerian ca să observe dispoziția terenului, se așeza pe-o roată și pedala cum ar fi invidiat orice șampion ciclist.

— Are s'ajungă la Târgoviște ! observă șofeurul cu imperturbabilul său humor.

Până când amicul nostru întindea mâna și se pleca s'o înșface de urechi.
Atunci svâc !...

N'am cutezat să râdem, ca să nu-l indispunem. Pe urmă am înțeles că l'am indispus, tocmai fiindcă n'am râs. Căci s'a așezat într'un cot, pe volan, privind în altă parte, ca să arate că se desinteresează complet de peripețiile cursei.

— A prins-o ! anunțarăm înșfârșit ușurați.

Prietenul o prinsese cu piciorul. Veni gâfâind și ștergându-și șuroaiele de nădușală. Când o dădu în primire, posesorul nu mai avu nici o îndoială că pălăria fusese prinsă cu piciorul. Se cunoștea bine, din conturul care-și pierduse puritatea inițială : precisă

și netă. Acum pălăria avea o formă inuzitată. Puțin turtită, părea un soi de clac de paiu, care nu se închide complet.

— Plecăm ? întrebă șofeurul.

— Gata ! anunțăm noi, voioși.

— Păziți-vă pălăriile ! ne avertiză sever.

Și mașina sbură, cu toți cinci ținându-ne pălăriile, încât s'ar fi spus că ne pregătim toți să salutăm la acelaș semnal, aclamând, peisagiul desrăsucit vertiginos de pe mosorul șoselei în urmă ; soarele, pomii, dimineața triumfală...

— Păi dacă mergem tot așa, în două ore am ajuns ! își dădu entuziasmat avizul, unul dintre noi.

— Acesta nu se știe ! filosofă sceptic, șofeurul.

Ceva se vede că tot știa el, de oarece după trei sferturi de oră ne-am oprit. De astădată nu brusc, ca adineauri. Ci după o îndelungată și repetată pregătire. Întâi, a început a bate ceva ne-regulat. Pe urmă, a început altceva a nu mai bate de loc. Șofeurul se aplecă, asculta, apăsa pe pedale, dădea din cap, semn că-i cunoaște meteahna. Apoi, încă ceva refuză să mai bată sau să se mai învâрте. Ne-am oprit, când motorul își dădu complet suflarea.

— Am spus eu ! rânji șofeurul.

Noi am crezut prudent, nici să afirmăm, nici să-l contrazicem.

— Așa își face de cap, întotdeauna, să-i rămână în gât su-papa cui l-o mai făcut ! ne asigură, coborând și trântindu-și cascheta pe ceafă.

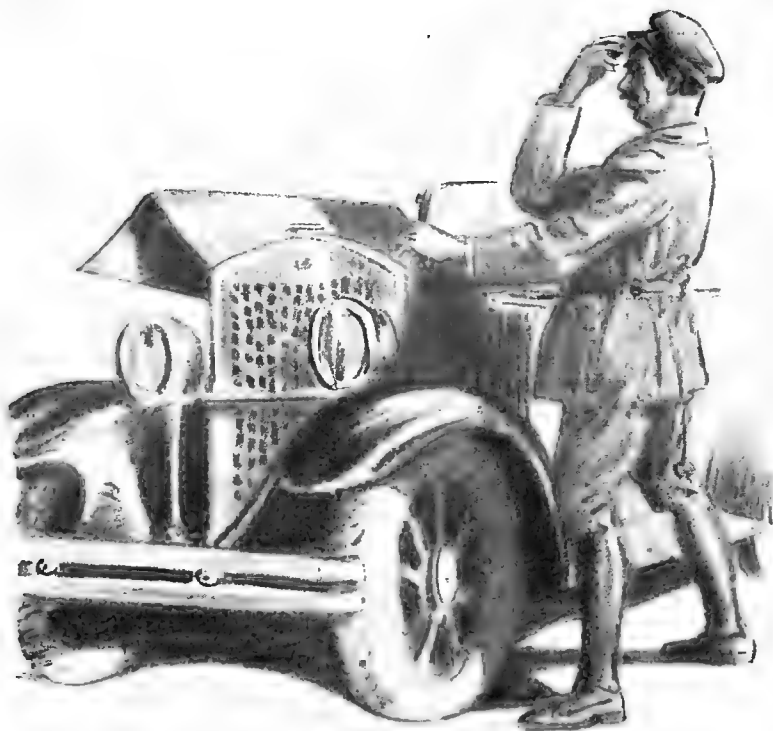
Deschise capacul, se uită, scuipă scârbit și decise :

— Aici e treabă de-un ceas ! Nici mai mult, nici mai puțin. Chestia e că nu-l pot aduce la rezon, în mijlocul drumului. Trebuie să ne remorcăm la un camion ceva, până la cinci kilo-

metri de aci. Știu un depozit de benzină, care are și-un fleac de atelier.

— Ce facem ? am întrebat.

— Așteptăm ! Sau poate vrei să împingi dumneata cu mâinile ?

Deschise capacul, scuiță scârbit și decise :

Am așteptat. După mai multe tentative neisbutite de a opri alți turiști, prea grăbiți sau prea grei de cap, (căci nu înțelegeau ferit-a Sfântul, semnalele noastre îndestul de elocvente), ne-a ajuns din urmă un camion cu lăzi, pe care îl întrecusem mai adineauri cu aroganță, într'un uragan de praf.

Animal blând și fără ranchiună, ca toți coloșii, camionul

nu ne păstră pică pentru impertinența noastră atât de repede pedepsită. Se arată dispus să ne remorcheze, contra unei retribuiții pe care n'am cutezat s'o găsim exagerată, numai de frica reflecțiilor cu humor englezesc, din partea șoferului.

Am continuat drumul trași de otgon și înghițând în doze parțiale de sub roțile camionului, praful pe care noi i-l servisem într'o singură doză masivă.

La garajul într'adevăr „fleac” n'am așteptat un ceas, ci trei. Motorul își făcuse mai de cap decât întotdeauna, iar sculele atelierului erau reduse la o barbară primitivitate.

— Nu vă e foame ? se interesă șoferul, urcându-se în fine la volan și dând drumul la sgomote infernale de erupții vulcanice însoțite de fum, pară și miros de pucioasă.

— Cam... am răspuns cu jumătate de glas, deși ne rodea măruntaiele o foame preistorică.

— Mie nu cam !... răcni șoferul, întorcând capul spre noi și potolind dârdăiala motorului. Nu cam. Mi-e o foame turbată. Mi-a scos sufletul din mine, dihania... Dumneavoastră ce vă pasă ! Ați căscat și v'ați plictisit. Dar eu am lucrat întins la pământ, cu fața în sus...

Pe urmă, după o pauză :

— Știu eu, un fleac de cârciumă. Gustăm ceva și plecăm mai departe.

— Perfect ! am aprobat toți, în cor, pe cinci voci.

• Cârciuma era și ea, într'adevăr, un fel de fleac. Iar cârciumarul un moroiu. Nu părea de fel bucuros de clienți. Ne-a servit, parcă mâncasem toată viața pe credit la el, svârbindu-ne cu mare dispreț pe masa soioasă, o duzină de covrigi lemnificați și altă duzină de rotițe de salam, petrificat. Înghițind cu noduri ne holbam unul la altul, ca apoplecticii în clipa grozavă, când simt că-i pălește atacul. În schimb, când am tras câte un

gât de rachiu, infernal și ardeiat, am început să ne strâmbăm, să închidem ochii, să căscăm gura arsă de lichidul incandescent, să tușim, să strănutăm și să tropăim, încât nu mai încăpea nici o îndoială că dintr'un atac fatal de dambă chiar, licoarea săgetătoare ne-ar fi adus prompt la viață.

— Strașnic ! am recunoscut toți.

Dar am cerut bere. Berea era calduță ca apa de vară. Și răsuflată — probabil din celălalt sezon turistic.

— Ceasul meu arată unu... Am pierdut masa ! rosti cu meiancolie, cel cu pălăria de paiu transformată în armonică.

— Aș ! Ce-are aface... E o chestie care se rezolvă în câteva minute, ne consolă unul mai optimist. Ajungem la trei... trei jumătate. Dă ordin Țucăr, bucătăresei să jumulească niște pui... Până atunci o mămligă cu ochiuri și cu brânză... Înainte cu Dumnezeu !

Am purces înainte cu Dumnezeu și am ajuns la Țucăr la patru și un sfert, precis, după cronometrul „Paul Garnier” al amicului cu canotiera-clac.

În curte țipenie de om. Perdelele trase. Numai patru câini ne asaltară cu înverșunare de cerberi, rânjind colți atât de impresionanți, încât toți ne-am codit să descindem din automobil. Ne simțeam asigurați înăuntrul, ca într'o fortăreață inexpugnabilă.

— Dă-te tu jos !

— De ce eu și nu tu ? Mai bine așteptăm. Trebuie să iasă cineva. Desigur își fac oamenii siesta. Mi se pare că s'a mișcat o perdea...

A ieșit o slugă șășie, calmând frenezia dulăilor și răcnind la noi, ca la niște surzi :

— Ce căutați dumneavoastră ?

Am continuat drumul trași de odogon.

— Pe boieri... Pe domnul Stoichiță îl căutăm. Ce, nu stă aci ?

— Stă ! Dar boierii nu-s acasă ! ne informă cu o satisfacție demonică.

— Cum se poate ? am exclamat consternați.

— Iaca se poate. Au plecat.

— Unde ?

— Parcă eu știu unde ? Ce-s eu, să-mi dea mie socoteală unde se duc ?

— Și când se 'ntorc ?

— De unde să știu eu când se 'ntorc ? Doar de asta-s stă-pâni !... Să plece unde vor și să vină când vor...

Ne-am privit dușmănos, căutând un vinovat. Cel care ne sfătuisese să nu ne anunțăm, o luă înainte, încercând să ne îmbânzească :

— Nu face nimic. Așteptăm... Ne dăm jos și-l primim noi acasă la el, cu urale. Să-i facem un tîmbălău de toată nostimada !

Nimeni nu se arată entuziasmat de aceste proiecte de toată nostimada. Dar ne-am dat jos și am pornit să urcăm scările balconului.

— Unde vă urcați ? se repezi sluga să ne taie calea.

— Unde ? Vrem să intrăm în casă, să așteptăm.

— În casă nu puteți intra, că-i închisă.

— Cum închisă ?

— Iaca bine ! Is încuiate toate ușile cu cheia. Așa închid dumnealor întotdeauna când pleacă. Că doar n'au să lese casa vraise !

— Dă-ne atunci măcar niște scaune, am implorat. Stăm aci la umbră.

— V'aș da eu scaune. Dară de unde să vă dau scaune, dacă și ele-s încuiate înlăuntru ?

Ne-am așezat pe trepte.

Argumentul nu admitea nici o replică.

Ne-am așezat pe trepte. Acolo nu era umbră. Arșița lovea drept în față. Ne-a lovit și setea. Lasă că ne lovise demult foamea.

Sluga ne făcea de strajă, cu un ochiu privind sever la noi, cu celălalt îngrijorat, spre o șură.

— Așteptăm să fete purcica ! ne lămuri.

— Du-te atunci acolo și lasă-ne pe noi.

— Aiasta nu se poate !

Poate se temea să nu ne introducem în casă pe ferestre, prin efracțiune.

Am încercat într'un târziu s'o corupem.

— Ascultă, fetițo !...

— Că nu-s fetiță.

— Ascultă... (și căutarăm zadarnic în vocabularul nostru urban, un epitet cât mai insinuant). Ascultă... drăguțo ! Da ceva, o dulceață cu apă rece ? Niște cafele ? Așa ceva nu s'ar găsi pe la voi ?...

— Sau mai bine un păhărel de vin ! propuse cel care mai băuse din pivnițele dela țară, sprîțuri atît de reci încât lăsau pe gât senzația delicioasă a loviturilor de pumnal congelat.

— Ce-ai spune tu și de ceva de gustat ?... Suntem plecați de azi dimineață și ne-a lovit o foame... o foame... o foame epică, puicuțo !

Sluga ne privi pe fiecare în parte și pe urmă, pe toți, în ansamblu. Râse cu sinceră înveselire de naivitatea noastră :

— Mă mir că vă mai vine să vorbiți ! Da de unde să vă dau cu cafele și dulceață, Doamne iartă-mă ? Astea le ține cucoana închise și când nu pleacă de acasă. Cucoana încuie tot : pivniță, dulap, camară, casă... Ne numără și bucățele de zahăr. Altfel s'ar alege praf și amar de toată gospodăria.

Am înclinat frunțile, biruiți și convinși.

— Cred că fântâna nu-i închisă cu lăcata ! grăi într'un târziu cel mai puțin deprimat.

— Asta nu ! confirmă sluga, înțelegând unde batem și dând fuga să ne aducă o doniță cu apă.

Am băut toți, pe rând, trecându-ne paharul, și încurajându-ne cu exclamații și plescăituri de limbă :

— Strașnică ! Teribilă ! Extraordinară !

Era într'adevăr strașnică, teribilă și extraordinară apa din fântâna lui Țucăr, pentru care venisem de la două sute de chilometri. Trecea pe gât cu senzația delicioasă a unui pumnal înfipt până'n plăsele, după ce-a fost conservat la frigider. Ne-am răcorit și am continuat să așteptăm. Cel cu fâneța condensată într'un fagure, profită de lipsa de atenție a santinei și șasi și încercă să se strecoare în livada din dosul casei. Se întoarse tiptil și șopti misterios : „Văd stupi ! Așteptați !" Apoi dispăru. Nu știam ce vrea să facă în nebuna lui temeritate. Dar am înțeles curând, când am auzit un strigăt de înjunghiere. Prietenul sosi galopând și vânturând brațele ca un nenorocit care în nebunia lui subită, se crede devenit moară de vânt. În câteva clipe toată fizionomia-i delicată și pală, se schimbase de nerecunoscut. Ochii dispăruseră sub ploape enorme. Nasul era triplu. Tot așa am mai văzut odată, ridicată pe brațe, victima tumefiată a unui match de box.

Isprava ne-a dat de lucru. Punând comprese, polemizând pe chestia remediilor celor mai eficace, consolând și oblojindu-ne amicul, n'am observat când a trecut timpul.

— Iaca vin și boierii ! anunță sluga șasi.

Boerii soseau într'un docar înalt, urmat de alt docar mai puțin înalt și tot atât de încărcat. Erau mai numeroși decât în așteptările noastre.

— Vin și cu boierii dela Icușăști ! ne lămuri sluga. Cu domnu Enacache și cu duduia Elisa.

I-am primit în capul scărilor, cu largi reveranțe și cu o bucurie gălăgioasă, care îndată nu ni se păru răsplătită cu aceeași monedă.

— Voi erați ? ne întrebă Țucăr, mai mult mirat decât bucuros, lepădând hățurile.

— Noi ! am strigat voioși într'un glas, ca să confirmăm prin auz, ceiace poate amicului nostru scump nu-i venea să creadă aevea, constatat numai prin văzul înșelător.

— Ei bravo ! rosti de mântuială și îndată se întoarse spre slugă, să afle ceva mai important :

— A fătat Gafița ?

— Încă nu.

— Asta nu-mi place ! mărturisi stăpânul contrariat.

— Fată ea, n'avea mata grija... îl încurajă șpanchia.

În acest timp, populația din docare coborîse pe terenul ferm. Alcătuiau acum două tabere așezate față în față, cercetându-ne cu legitimă curiozitate și pregătindu-ne să ne înfruntăm. Nu era nimeni să ne prezinte. Nimeni nu cunoștea pe nimeni. Țucăr mai întrebă nu știu ce despre Gafița, pe urmă porunci n'am înțeles ce, despre apa și ovăzul cailor.

— Ce așteptați ?... Să vă recomand ! își aminti, întorcându-se spre noi și începu să împartă între cele două tabere, dela una la alta, nume și pronume din care îndată nimeni nu mai reținu nimic.

— Și tu ? Ce e cu tine ? se interesă distrat, de pățania amicului, care experimentase pe piele proprie, aventura ursului la miere.

— Albinele... murmură pocăit omul cu obrazul cât luna plină.

— Ce fel, albinele ? Așa dar ai vrut să umbli la albine ! se miră scandalizat Țucăr. Asta e bună ! Dar bine amice, acum e timpul de umblat la albine ?... Ai scăpat eftin... Iar tu, Marișo, tu ce păzeai aici ? Ce fel ? Vin oameni... Umbli la stupi...

— Parcă eu l-am știut ce vrea să facă ? se apără slujnica. Am crezut că se duce... de... când colo îi mirosise a miere...

— Nu intrați în casă, domnilor ? ne invită nevasta lui Țucăr, scoțând o chee uriașă, de biserică, și răsucind-o în broască.

Din ușă, își scoase și pălăria. Arăta acum o figură de anamită, cu o apreciabilă lipsă de nas la cântar. Părea că natura i-a confecționat o față cu trei pomeți deopotrivă de proeminenți, iar pe cel din mijloc l-a perforat cu două orificii atât de căscate și adânci, încât nu era nevoie de un aparat cu oglinzi să-i vezi miezul creierului.

— Pofțiți, vă rog !...

Am intrat împingându-ne și invitându-ne, toată trupa, dar fără Țucăr.

Prietenul nostru era nerăbdător să constate personal de ce încă nu e mamă, Gafița.

Ne-am așezat pe marginea scaunelor și am început a discuta despre timp.

Indată se iscă o controversă acerbă între madam Stoichiță, domnul Enacache și cucoana Elisa, la care se amestecară cu autoritate de mici viitori agronomi și viticultori, copiii din ambele emisiuni : Țucăr și Enacache. Unii erau pentru ploaie urgentă. Alții cereau încă o săptămână de soare, dar fără vânt. Unii pledau pentru porumb, alții pentru grâu. Unii pentru sfeclă, alții pentru vie.

Apăru și Țucăr, care se dădu imediat de partea ploii.

— Voi ce ziceți ? ne întrebă cu un ton de zeflema.

— Ce să spunem, dragă Țucăr ? Noi n'avem nici sfecle, nici grâu, nici vie... Dacă e nevoie de ploaie, ploaie să fie !... Dacă e nevoie de soare, cu atâta mai bine !... Noi am rămas niște orășeni, ignoranți în aceste chestiuni.

Țucăr făcu un gest fluturat cu palma, adică : „Vă cunosc, nu mai era nevoie să mi-o spuneți !” Pe urmă trecu în cealaltă cameră urmat de madam Stoichiță și de cei doi prunci, emisia Țucăr. Am rămas numai cu mosafirii și cu odraslele respective. Dar ne-am mișcat pe scaune agitați de mari speranțe. Nu ne îndoiam că prietenul ținea acum conciliabul ce și cum să ne pregătească mai repede : pui fripți, ochiuri cu unt, brânză și smântână, vin brumat în pahare...

Am început a plescăi numai la gândul celor ce ne așteptau. Un stomah ghiorăi proletar, cu glas de ventriloc. Toți ne uitărăm scandalizați unul la altul, lăsând să se înțeleagă că nu el, ci celălalt fusese cu pricina. De fapt, poate toți ne simțeam aceleași aptitudini de ventriloci.

Domnul Enacache, care era foarte mustecios și se dispensase de cravata înlocuită cu un simplu buton nichelat, ne destăinuie că el nu poate suferi Capitala.

— Mă mir cum puteți trăi în cuptorul ăla ! Eu mă întorc cu durere de cap.

— *Comparaison n'est pas raison*, Enacache ! rosti subțire cucoana Elisa, plasând cam deplasat un dicton, pentru care am înțeles îndată că avea o deosebită slăbiciune. Ba mie, ce să vă spun ? Eu mor după București !

— Nu începe iar cu Bucureștii tăi, că tot cu ei mă toci toată ziua la cap ! tăie aspru expansiunea soției d. Enacache, cu o autoritate răstită de tiran.

Cucoana Elisa oftă și ridică ochi de martiră în tavan. Se împuțină pe scaun. Dură tăcere. Din camera de alături, răsunară

deodată plescăituri repezi de palme și un glas de copil isbucnind în țipete sfâșietoare.

— Asta e Costică ! ne informă confidențial, cu o sadică satisfacțiune, unul din copiii emisia Enacache.

— Cine te-a întrebat ? îl electrocută privirea paternă.

— Cine te-a întrebat ? îl electrocută privirea paternă.

Copilul tăcu și se scobi în nas, meditativ și melancolic.

— Puteți face orice prostie în viață, numai copii să nu faceți ! ne sfătui **Țucăr**, intrând în cameră, trântind ușa în urmă cu piciorul și frecându-și palmele roșii.

— *Comparaison n'est pas raison*, domnule Stoichiță ! exclamă tam nesam, cucoana Elisa.

Țucăr păru că n'aude. Se așeză la masă și scrise ceva într'un carnet. Am înțeles că erau cifre, fiindcă de două ori controlă coloana de jos în sus și de sus în jos. Tăceam. Madam Stoichiță apăru, deschise cu cheia un sertar, din care scoase alte chei, se scuza: „Pardon !” și dispăru pe cealaltă ușă. Iarăși am tăcut. Dar cu o lumină de nerăbdătoare satisfacție în ochi. Scoase și plecase cu cheile. Desigur cheile dela dulap, cămară, pivniță...

— Voi nu jucați maus ? ne întrebă Țucăr, închizând carnetul și ridicându-se.

— Nu ! am declarat în unanimitate.

— Păcat. Am fi făcut două mese. Noi asta facem în fiecare Duminică. Venim unii la alții, cu schimbul, și jucăm maus. Joc inofensiv. Trece timpul... Auzi, mico ? se adresează lui Madam Stoichiță care intrase în cameră și-și pusese cheile în brâu. Auzi ? Prieteniiăștia ai mei nici maus nu sunt în stare să joace.

— Se poate ? se scandaliză cucoana gazdă.

— Nu e nimic ! o consolă Țucăr. Facem masa noastră și dâșii au să privească. Așa au fost ei chibiți toată viața ! adăogă după o pauză, cu un evident dispreț.

— *Comparaison n'est pas raison !* observă cucoana Elisa.

Țucăr trase o masă cu postav verde la mijloc, scoase dintr'o cutie un pachet de cărți destul de soioase, își invită partenerii.

— Observați atent și aveți să prindeți îndată mecanismul jocului ! ne sfătui binevoitor.

— Degeaba. Pot să privesc oricât de atent, nu prind nimic, răsti îndurerat cel mai șugubăț dintre noi, care moștenise la cafenea locul lui Țucăr. Tu nu știi cât de distrat sunt eu ?...

...care intrase în cameră și-și pusese cheile în brâu.

— Nu ştiu ! spuse cu nepăsare Țucăr, împărțind cărțile.

— Chiar dacă nu ştii, ți-o amintesc eu ! se încăpățână prietenul care avea de plasat o anecdotă marsilieză, proaspăt citită și localizată adhoc. Sunt așa de distrat, în cât eri, nu mai de parte, am crezut că m'am întâlnit cu tine pe calea Victoriei. Puteam să jur...

— Ei cum ? se miră madam Stoichiță.

— Foarte simplu, doamnă, declară prietenul, respirând ușurat, când văzu că înfâșșit își poate plasa anecdota. Să vedeți... Aseară treceam pe calea Victoriei ! Pe cine să văd în dreptul lui Djaburov ?... Pe Țucăr ! Trebuie să știți, că așa spunem noi lui Stoichiță. Il văd pe Țucăr. Mă vede. Li fac semn. Imi face semn. Traversează strada. Li strâng mâna. Imi strânge mâna. Il pup. Mă pupă. Ne privim... Puteți crede orice despre noi, doamnă ! Dar când ne-am uitat mai bine, văd că nu eram nici eu, nici el !...

— Cum asta ? se încruntă madam Țucăr, cu un dureros efort intelectual, care săpă brazdă adâncă pe frunte, în prelungirea nasului lipsă la cântar.

— *Comparaison n'est pas raison !...* interveni cucoana Elisa.

Prietenul ne privi desnădăjduit. Nimeni nu zâmbise. Era cel mai jalnic efect al unei anecdote povestite vreodată. Toți neam- fi așteptat să-l vedem pe Țucăr sărind în sus. Era o anecdotă în genul lui, de odinioară. S'o fi povestit el, cu mimica lui, cu sublinierile lui, și cu absurdul lui...

Țucăr, număra punctele jocului cu o concentrare de pensionar ramolit.

Tăcerea devenise penibilă. Noroc că intră servitoarea într'un suflet, anunțând cu o expresie de entuziasm :

— O făcut purcica !

— Ei bravo ! Așteaptă că vin... lepădă Țucăr cărțile și plecă.

Plecă și madam Țucăr. Plecară și copiii, din ambele emisiuni.

Am rămas iar singuri, cu mosafirii. D. Enacache se întoarse foarte nelămurit, către cel cu anecdota :

— Și cum spuneai dumneata, te rog, că a fost chestia de-eri ? Te-ai întâlnit cu Stoichiță... Ziceți că v'ați pupat. Și când colo nu era nici el, nu erai nici dumneata. Se poate una ca asta ? Ia gândește-te mai bine !... De el nu zic. Ți-o spun eu, că nu era el, fiindcă era aici. A fost cu mine să cumpere niște boi... Dar dumneata ? Poate erai și nu-ți aduci aminte. Oricât de distrat ai fi, tot trebuie să-ți aduci aminte. Erai ori nu erai ?... Gândește-te cu ce haine erai îmbrăcat și atunci ai să știi, dacă erai dumneata sau poate numai unul care semăna cu dumneata.

Noi ascultam înghețați.

— **Comparaison...** începu unul din noi, în glumă.

— **...n'est pas raison !** complectă surâzând serafic, cucoana Elisa, fericită că ea, spre deosebire de d. Enacache, găsise un suflet care s'o înțelegea.

— Doisprezece ! Doisprezece purcei ! Duzina întreagă ! anunță triumfal Țucăr, intrând și frecându-și mâinile cu o bucurie atât de exagerată, încât oricui i-ar fi părut că a contribuit și el cu ceva, la opera Gafiței. Voi nu vreți să-i vedeți ? O splendoare de godaci... O duzină de pepeni !

Codeala noastră, fu îndată interpretată drept un refuz.

— Ce știți voi ! rosti Țucăr cu nemărginită compătimire. Voi cafeneaua și prostiile voastre, atât aveți în cap... Cum e aia ? Te-ai întâlnit cu mine, ne-am pupat și nu eram nici eu, nu erai nici tu... Încă n'am auzit până acum o idioție mai mare...

Tăcerea deveni solemnă și glacială, de cavou.

O întrerupsese Marița care introduse o tablă uriașă și fume-gândă. O tablă cu pahare de ceaiu turbure și cu pesmeți împărțiți cu porția, câte trei pe fiecare farfurioară. Niște pesmeți decolorați, albi și prăfuiți, conservați în cămară desigur de la ceaiurile de astă iarnă. Pentru aceasta fusese toată povestea cu cheile și conciliabulul dintre uși ? Ne-am înțeles într'o singură privire. Am început a scoate ceasurile și a lua mutre foarte îngrijorate.

— Ce, plecați ?

— De... Suntem cam grăbiți ! spuse fără mare convingere cel cu mujdeul de usturoiu, sperând să provoace o sgomotoasă indignare : „Se poate ? Am pus să taie pui !... Să scoată vin !... Intindem o masă afară”.

— Eu credeam că mai stați măcar o jumătate de oră, fu singura protestare a doamnei Țucăr, moale și distrată.

— Așa sunt ei... Nu ți-am spus dinainte ? Nu pot trăi fără cafenea. Pentru dâșșii asta-i viața... Ce pricep ei țară, aer, liniște ?... și explică Țucăr soției, dând mai departe cărțile și desfăcându-și gulerul fiindcă se înfierbântase de dogoarea ceaiului.

Pe urmă tăcură și se înfundară în micul lor univers, fume-gos și mut.

Ne-am ridicat. Am strâns mâinele.

— Mai treceți pe la noi... Vă așteptăm cu plăcere ! ne bătu pe spinare, Țucăr, pentru a ne încuraja să recidivăm.

— Mai lăsați cafeneaua ! ne admonestă amical, madam Țucăr. Nu vedeți că viața de aci are altceva ? Nu ca Bucureștii dumneavoastră...

— Comparaison... strigă unul din automobil, făcând semn de adio cu mâna.

— ...n'est pas raison ! completează cucoana Elisa, din balcon.

INTOARCEREA

CAP. II. A plecat să lupte pentru Impăratul.

Strașnic om era Florea Moldovan din Satu-Nou, țara Banatului.

Chiar baci Sava, moșul, care de când pătimea de maiu și de punga fierii, vedea toate amar și nu-i mai plăcea nimeni ; chiar baci Sava, nu găsea pentru Florea Moldovan decât cuvinte bune, de laudă.

— Fain om, n'am ce dziece ! Pui ge hogață nu-i arde și niece de răchie. Că niece la giovăneală lungă nu stă, de-i baș anevoie la fapce. Grădina lui iaste mândră cum nu vādzi niece la domni și bucatele lui mi-s tarie faine. Bace-l toaca, că nu-i iclean și dat la răle, ca ceilalți tcineri, tune-i drac în soba lor. Ia'n gină la baci Sava, să te țuce, feciorul moșului !

Florea Moldovan, nu așteptă să-l țuce baci Sava.

N'avea vreme.

Abia însurat de-un an, își durase casa mândră, cumpărase patru jugăre de pământ să-și rotungească hotarul moștenit din părinți, plătea banii la bancă la zi, și acum aștepta să-l dăruiască Domnul cu un prunc.

Măcar de-ar fi băiat ori fată, el se gândea de pe acum să-i agonisească zestre. Toate acestea nu se fac, stând cu brațele în-

crucișate, duhănind din pipă și ascultând ce moșmonește un moșneag surd și cam într'o ureche, ca baci Sava.

Ziua îl apuca pe câmp, noaptea îl prindea în grădină, iar rășboiul cel mare, al noroadelor, l-a găsit în pădure, când încărcă stâlpi de stejar, pentru poarta împrejmuirii.

N'a avut vreme decât să deșarte trunchiurile necioplite

Florea Moldovan, nu aștepta să-l țuce baci Sava.

încă, de gorun, lângă grajdul vitelor și să-și pregătească legătura cu straie de drum. Ana l-a petrecut cu ochii plânși până la tren. Și femeia rămase în colb și în dogoarea soarelui, printre alte femei plânse, când trenul se mișcă în chiote și cântări, purtând voinicii care plecau să moară pentru Impăratul.

Ana l-a petrecut cu ochii plânși până la tren.

Pe urmă, o mare tăcere se făcu în sat. Toți așteptau cărți dela cătane. Dar cătanele scriau rar și cărțile se pierdeau pe drum, dacă nu erau cumva pierdute înadins de către stăpânire, ca să nu se știe câți au murit și unde le-a fost moartea.

Răsboiul încăera toate neamurile, ca un foc care se întinde mânat de vânt din casă în casă. Florea Moldovan, nici nu prindea să învețe bine cum se numea ținutul în care lupta regimentul lui, că ordinul venea să porceadă cu toții înainte sau îndărăt, după soarta bătăliilor.

Din luna întâia, oastea Impăratului, multă câtă frunza câmpului, potopi în țara sârbească, sfărâmând orașele și pustiind satele. Sârbii luptau crunt. Iși apărau viziunile, cu mâini încleștate pe arme puține și slabe dar desnădăjduite. Fiecare palmă de pământ era câștigată de oastea împărătească numai după aprigă vărsare de sânge, iar când vedeau că au curățit drumul înainte, din spate se prăvăleau stânci și năvăleau cu chiot cei din urmă supraviețuitori, între moarte și fugă, alegând moartea.

Din cea dintâi lună Florea Moldovanu nu-și putu ascunde mirare și milă, pentru oamenii desbrăcați și flămânzi, care-și apărau cu atâta înverșunare satele lor sărace.

Când punea pușca la ochi, pe brânci, dosit după peretele unui șanț sau când năvălea cu baioneta în ruinile prăbușite de bătaia artileriei, oricât alunga gândul el venea înapoi, stăruitor ca albina când a simțit mirosul perelor coapte. Iar gândul acela, era că tot așa, dacă în satul lor acolo departe ar năvăli un străin cotropitor, tot așa și-ar apăra cu toții, ca femei și copii, cu moșnegi și becisnici, fiecare casă și fiecare grădină, cu topoare și coase, cu tot ce poate sfărma și ucide.

Dar ordinul Impăratului era ordin și jurământul pe steagul cu pajură, rămânea jurământ.

Pentru dușman, nu erau îngăduite asemenea începuturi de

milă și de șovăială. Se împotriva, trebuia îngenunchiat. Se apăra, trebuia ucis.

Oastea înainta după bătălii înfricoșate, prin munți aspri cu poteci înguste și cu repezi râuri înroșite de sânge. De pe un pisc se vedea în vale un sat mic și alb, în livezile cu frunza aurită de începutul toamnei. Până seara, satul era o movilă de ruini, cu ațe de fum și cu leșuri sdrobite sub piatră și cărămidă. Și cârduri de ciori se înălțau și se lăsau cârâind, peste hoiturile neîngropate în soare și peste leșurile din spânzurători. Căci așa era porunca neîndurată : orice prins fără straiu militar să fie spânzurat spre pildă și înfricoșare.

Florea Moldovan ucise trei dușmani și capătă o cruce. Gândurile lui rămâneau ascunse și închise cu șapte zăvoare, pe dinlăuntru. El era un mic vrednic, supus, cu orânduială în tot ce înfăptuia. Gospodarul de frunte, de acasă, devenise soldatul de frunte din reghiment, pentru care îndată căpitaniilor avură cuvinte de laudă, ca și baci Sava, din Satu Nou.

O singură dată a călcat porunca și atunci n'a știut nimeni și nici n'avea de unde să afle.

Ziua, fusese bătălie îndârjită la marginea unui sat cățărat la poale de munte, în codri întunecoși, de unde țâșneau speriate de împușcături sălbătăciunile. Satul era neînsemnat. Treizeci-patruzeci de case chincite sub stânca sură, adunate ca puii de cloșcă în jurul unei biserițe cu acoperiș de șindrilă. Dar oamenii își apăraseră săracele adăposturi, cu o desnadejde măreață. De după ziduri, femeile despletite trăgeau cu arma haiducește și de sus, copii rostogoleau bolovanii de piatră ca să astupe strâmtoarea. A fost o luptă, cum se vor fi întâmplat altele, numai în vremuri vechi, când năvăleau hoardele asiatice, pe cai mărunți și păroși, să samene în urmă pârjol și vaet. Cu deosebirea, că de astădată, armatele năvălitoare aveau arme iscusite și multe, iar

cei care-și păzeau vetrele din bătrâni și morții din cimitirul străvechiu, erau niște biete femei și niște bieți moșnegi și niște sărmani copii, cu arme de întâmplare.

Indârjirea luptei, întăratase cu atât mai mult mânia comandanților. Ordinul sunase neîndurat.

Copil sau femee, moșneag sau nevolnic, fără deosebire de vârstă și de vină, trebuiau trecuți prin sabie. Odată cu amurgul, bălălia sfârși ; printru surpăturile fumegând, leșurile de copii stăteau cruce peste morții în haina ostășească. Florea Moldovan fu din nou laudat pentru neînfricarea cu care se aflase mereu în linia întâia de foc. Căpitanul îl bătu pe umăr și-i dăruî o cutie de țigări scumpe, cu vârf aurit.

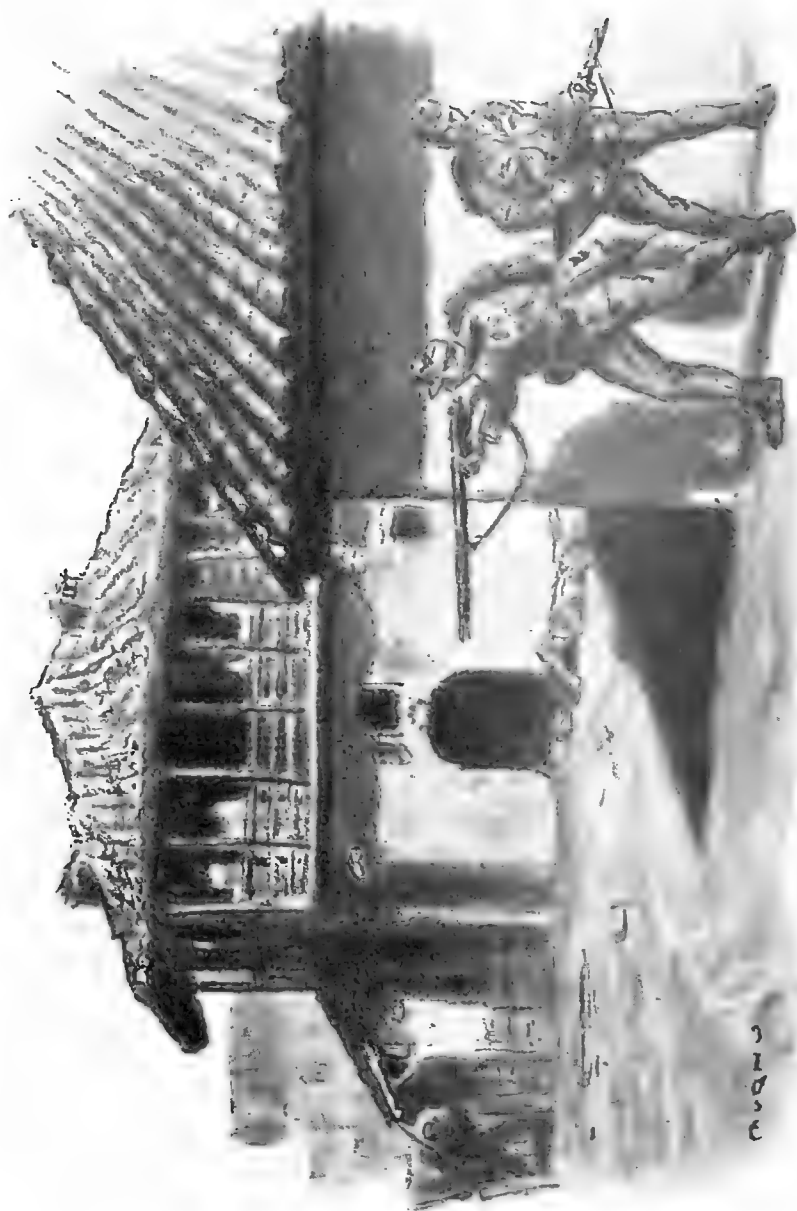
După haosul împușcăturilor și detunările artileriei, tăcerea se făcuse deodată atât de adâncă și nefirească, încât se auzea foșnetul frunzelor în codru și ciripitul păsărilor întorcându-se somnoroase la cuib. Dar lumina mai dura albăstrie. Era o amurgire tăcută și plină de taină, ca în zilele cele bune și acum atât de depărtate, de pace.

Din urmă, pe drumul îngust, cine știe de unde, străbătea, scârțâitul chesoanelor. Era o scrâșnire surdă de roți, care aducea cu dânsa, moartea și pustiirea.

Și asfințirea fu deodată tristă și neliniștitoare, ca o amenințare.

CAP. II. Era o femee străină și au fost doi copii desculți.

Florea Moldovan, pășise adânc în pădure, răslețit, cum surse ordinul. Fiecare, înainte de căderea desăvârșită a nopții, avea poruncă să scormonească toate cotloanele, să scoată fugarii ascunși și să-i târâie la moartea cea repede, fără judecată,

A fost o luptă, cum se vor fi întâmplat altele, ...

unde leşurile spânzurate în crăci trebuiau să slujească pildă de crâncen judeţ, satelor mai de departe.

Urcă din greu pe stânca ascuţită. Se opri să-şi răcorească arşiţa, într'un şipot limpede cumu-i cleştarul şi rece ca ghiaţa. Aprinse o ţigară din cele aurite, şi de acolo, de sus, privi la satul cel ruinat, unde soldaţii întinseseră corturi şi aprinseseră focuri. Atunci se rostogoli o bucată de piatră drept deasupra capului. De-un lat de palmă să fi trecut mai aproape, îi sfărma ţeasta şi-i împroşca creerii în tufele de feregă.

Nici n'a ştiut când a svârlit ţigarea şi cum s'a repezit cu un scrâşnet de fiară, ameninţată de primejdia nevăzută. Se aştepta să găsească duşmani fioroşi, cu armele lor de ţărani : topoare şi coase.

În scobitura stâncii, ca într'o gură de peşteră, se aflau numai o femeie şi doi copii. Un băiat şi o fată, să nu fi trecut nici unul de zece ani. Femeia cu ochii larg deschişi de spaimă, cu o mână îi strângea la piept, cu cealaltă întinsă, cerea îndurare, ocrotindu-i.

Cerea îndurare, în graiul ei sârbesc. Florea Moldovan înţelegea graiul. Nu degeaba în satul lui treceau în fiecare an din vecini, negustori şi pălmaşi sârbi.

— N'au ştiut ce fac ! se tânguia femeia. Sunt nişte copii fără minte. Dacă-i găseşti vinovaţi, uite, plătesc eu pentru dănsii. Trage ! Spintecă ! îşi desveli pieptul. Pe mine ucide-mă. Numai lor cruţă-le viaţa... Fii bun. Fii om. Eşti creştin ca şi noi. Ai milă... Poate ai copii.

Florea Moldovan lăsa vârful baionetei în jos. Îşi şterse fruntea. Femeia semăna cu Ana lui de acasă. Tot aşa şi-ar fi apărut şi ea satul. Tot aşa, copiii, când se vor naşte şi vor fi mai măruţi.

— N'au știut ce fac ! se lănguia femeia.

— Trage ! Ucide aci... Dar nu pe ei ! Ai milă. Nu pe dânșii.

Femeia își întindea pieptul, cu o dungă de încordare între sprincene. Copii se strânseseră la poalele ei și începură să plângă înăbușit, cu pumnii mici care au vrut să omoare, duși la ochi. Erau niște copii și nimic mai mult.

Și îndată după aceea, se întâmplă minunea. Se auziră pași. Un glas întrebând. Florea Moldovan, răspunse cu voce tare și stăpân pe el :

— Pe aici nu-i nimeni, camarade... Dar vezi repede, la dreapta... Mi s'a părut că la dreapta am văzut strecurându-se cineva și am auzit glasuri...

Nu i se păruse nimic la dreapta, nici nicăiri. Cu trupul lui făcuse ușa gurei de peșteră să astupe vederea. Dar gândul îi fu împlinit. Patrula trecu mai departe, troznind crăcile uscate sub picioare.

Când se întoarse, ochii femeii răspunseră cu o mulțumire mută, mai înduioșătoare ca orice cuvânt omenesc.

— Și acum ? întrebă Florea Moldovan. Ce faci cu ei ? Ce faci cu tine ?

Femeia strânse din umeri. Arată ruinile de jos, acum aproape înecate în negura albastră a înoptării. Casă nu mai avea. Bărbatul răpus. Nu mai căuta pe nimeni și nu mai aștepta nimic, de la nimeni.

— Este un drum de fugă, peste munte... Acolo este un oraș mare și oaste sârbească... Am să încerc să ajung până la dânșii...

Dar până acolo, erau atâtea santinele și atâtea patrule și atâtia soldați băteau ascunzătorile, să caute fugarii pentru judecata cea cruntă !

Florea Moldovanu aprinse iar o țigare cu vârf aurit. Cea

dintâi nu-i tihnise. Era să fie pentru el țigarea cea dinaintă de moarte. Se mai uită la copiii. Aprinse, scuipă și se gândi. Se hotărî, scurt :

— Mergi înainte, pe unde știi poteca. Și când auzi pași ori glasuri, te oprești. Răspund eu pentru voi, patrulelor...

Femeia se supuse. Dar cu frică, privind mereu înapoi. Gânde-a poate că din clipă în clipă, cătana va înfige ascuțișul baionetei în spatele unui copil. Au mers așa, dibuind, poate un ceas. Poate mai mult. În vârful muntelui se căscă priveștiștea nopții, cu văile negre de cealaltă parte, cu sclipirile apelor în lumina cornului de lună, cu cerul înstelat deasupra.

— De aci, încă trei ceasuri de drum și ajungem ! oftă femeia.

Un copil începu a scânci. Ii era foame. Ii era sete. Il usturau picioarele goale, jupuiate de stânci. Florea Moldovan deslegă sacul, dădu cutia de conserve, pesmeții, sticla de rom.

Pe urmă își luă noapte bună. Femeia vru să se lase îngemănchi și să-i sărute mâna, târându-se, că i-a iertat viața. Catana Impăratului o opri.

Și Florea Moldovan, catana Impăratului, coborî tăcut, în noaptea slab luminată de argintul lunii. Coborî valea înapoi, în satul care râdea astăzidimineată, cu albele căsuțe în soare ; iar acum era un morman de ruini și de leșuri. Mergea tăcut și era alta, catana Impăratului.

N'a fost decât o clipită că n'a înfipt oțelul alb, în carnea crudă a copiilor. Și n'a fost o clipită, de n'a ascultat ordinul care spunea să-i aducă jos, unde-ar fi spânzurat acum în ștreang, cu limba neagră scoasă la stele. Pentru ce vină cumplită ? Fiindcă își apăraseră cu puterile lor, casa lor și biserica lor mică, surpată de tun ; satul acela care nu făcea nici un rău nimănui și avea drept la viață ca oricare altul, sub soare.

Când ajunse în tabără, mulți dormeau. Unii beau ceai și fumau. Răniții gemeau pe brancarde. Câteva cruci albe și proaspete, însemnau locul de odihnă veșnică a celor morți pentru Împăratul.

Cineva îl recunoscuse. Vorbi vesel :

— Ei, Moldovan Florea ! Ai găsit ceva ? Ai pus mâna pe vreun hoțoman de acesta ? Te-am crezut prins. Te-am crezut mort. Spune drept, câți ai lăsat acolo, trași în frigare ?

Fiindcă Florea Moldovan fusese ostaș viteaz, avea faimă de om crunt. El, care înainte de a îmbrăca haina cătăniei, cu greu se hotărâ să reteze gâtul unui pui, pentru borșul de Dumnezeu.

Spuse, gândindu-se în altă parte :

— Trei... Am isprăvit cu trei... I-am făcut scăpați...

Ceilalți întoarseră capul cu uimire și cu început de mânie.

— Cum scăpați ?... Ce fel de vorbă e asta ?

Florea Moldovanu își dădu seamă și adăogă, cu un rânjet cât putu mai fioros :

— I-am făcut scăpați, în viața cea de dincolo... Trei leșuri, sus, pe munte. Au din ce mânca mâine corbii.

— Așa da. Înțelegem și noi ! strigă bucuros un glas din întuneric. Ați auzit, fraților ? Florea Moldovan a omorât trei. V'am spus eu că e un viteaz. Cel dintâi valah viteaz. Puturos dar viteaz !

Florea Moldovan nu răspunse. Întâia oară simți o prăpastie afundă între el și camarazii de armă, cu alt graiu și altă credință.

Își făcu pernă din sac și se culcă.

Dar nu adormi îndelungă vreme, cu fața răcorită de roua nopții, cu ochii deschiși spre cerul albastru și adânc.

CAP. III. A fost dus rob, în depărtate pustii de gheață.

Pe urmă, războiul îl purtă de pe un front pe altul, din spitalul de răniți la paza convoaielor de prizonieri ; prin orașe streine și în țări cu graiuri necunoscute, de la un capăt al Impărăției, la celălalt.

Florea Moldovan, era un soldat tăcut și supus.

Nimeni nu-i găsea nici o vină, dar nimeni nu-i mai aduse laudă și nu-i mai prinse cruce pe piept, fiindcă nimeni nu mai putea spune că Florea Moldovan a mai ucis un om.

Erau vremurile așa atunci, încât vrednicia se număra după câți oameni ucidai ori nu.

După doi ani, Florea Moldovan cu grad de plutonier, arăta la față aspru și călit de fumul și dogoarea bătăliilor. O singură dorință îl încercase și aceia nu i s'a împlinit, nici după ce căzuse străpuns de trei gloanțe și zăcuse două luni în spital. Ceruse în-voire să se întoarcă măcar pentru o zi acasă, să-și vadă copila. Primise carte târzie, după ce rătăcise îndelungă vreme, căutându-l, în urma righimentului.

Cartea, îi aducea veste că e acum părintele unei fete sănătoase și rumene. Ana îi dorea voie bună și ruga A-Tot-Stăpânitorul, să-l apere în primejdii. Mai spunea că vremurile se arată aspre chiar pentru cei rămași acasă. Dar nu spunea cum. Poate fiindcă nu era îngăduință. Poate fiindcă nici ea nu putea așterne pe hârtie, toate urgiile despre care începuse a se vorbi printre cătane și din a căror pricină, nici nu se mai dădea acum învoială soldaților să meargă acasă și să aducă svonuri neliniștitoare.

Iar după două sau trei asemenea cărți, scurte și cu necazurile stăpânite în cuvinte puține care ascundeau adevăratele stări, știrile încetară.

Florea Moldovan lupta pentru Impăratul, dar Impăratul

nu-i mai dădea voie să gândească și să afle veste despre satul lui, casa lui, femeia lui, copila lui, pe care încă nici n'o știa cum arată la chip. O visase în nopți grele. Și întotdeauna visul o arăta într'o negură turbure și întotdeauna în crunte primejdii. Când înecându-se, într'o apă neagră, care o târa departe de el, și el nu-i putea sări într'ajutor, ținuit locului de o putere dușmană. Când mușcată de un zăvod turbat. Când amenințată de un tăiuș de sabie, gata s'o spintece, așa cum văzuse a avea măcelul copiilor în ziua cea de luptă, din micul sat de munte sârbesc.

Atunci sabia, sfredelea carnea, răscuită în oasele fragede — și nici o mână nu se îndura să se ridice ocrotitoare, așa cum a scăpat el dela peire, femeia și copii care-i voiseră moartea și s'au căit. Se înălța tresărind din somn, cu un gemăt. Era bucuros că totul n'a fost decât un vis rău. Dar adevărul cel a avea, nu era mai puțin înfricoșat. Mereu bubuitul tunurilor. Mereu clănțanitul mitralierelor. Și mereu tărgile cu morți și răniți : vaetul unora, mirosul greu al cărnii intrată în putreziciune.

Totul părea că n'are să mai sfârșească niciodată.

Pentru Florea Moldovan, sfârși când se aștepta mai puțin. În șanțurile Galiției, după o bătălie necurmată de o săptămână, toată divizia căzu împresurată. Iar Florea Moldovan, porni în convoiu dezarmat, spre depărtatele pustii streine.

Mergea cu fruntea în pământ, dar cu inima ușoară. Cel puțin nu mai lupta pentru un Împărat care nu-i dădea voie să afle știri de acasă, fiindcă acasă, înălțase spânzurători.

Drumul fu lung și greu. Dar prizonierul văzu lucruri nemai văzute. Stepe ca marea încremenită ; munți până la cer ; ape curgând trândav între țărături de trei ori mai late ca Dunărea, Tisa și Mureșul împreună ; orașe cu sute de turlă poleite ; herghelii fugind la trecerea trenului, cu ropot de copite ca o furtună care se depărtează... Totul aci, era pe altă măsură. Pe o măsură mai

Mergea cu fruntea în pământ, dar cu inima ușoară.

mare. Apele mai largi, pustiile mai nemărginite, turmele mai numeroase ; iar armatele pregătite în uniforme proaspete să pornească spre fronturi, erau câtă frunză și iarbă. Florea Moldovan, a cunoscut astfel că este pe lume o împărăție mai mare și mai îmbelșugată, ca a drăguțului de Împărat.

Pe urmă, chipurile oamenilor începură să arate din alt neam. Turtite și cu ochii oblici, lucioase și cu mustățile rare, spânzurând a oală. Oameni pe jumătate sălbateci, călărind pe cai păroși fără șea, răcnind unii la alții în graiuri barbare.

Convoiul lor se opri printre acești oameni, în pustietățile dela celălalt capăt al pământului. Cu mare uimire, Florea Moldovan descoperi în aceste stepe depărtate alți tovarăși români de robie, din toate oștile împărăției.

Se adunau seara la focuri, să-și cânte același viers de acasă. Află dela cătanele din Maramureș și Bucovina, aceleași cimilituri și eresuri. Robia nu era prea grea. Mai aspru era cerul acestui ținut, când răscopt de dogoare, când trosnind de îngheț. Orânduiala stăpânirii îi împărțise la muncă ușoară. În pădure, la tăiatul lemnului sau la tamslăcurile nesfârșite de vite, de unde pornea carnea sărată și butoaiele cu unt galben cum e ceara, pentru toată armata Țarului. Alții căzuseră mai rău, în robie de ocnași, la minele de plumb și de aramă.

Pe om dacă-l duci în pustie, se învață cu pustia. Nu se sbate ca fiarele pustiei, pe care dacă le închizi în cușcă, tânjesc după câmpurile largi și nu se ogoiesc până la moarte, cercând de o mie de mii de ori, să sfarme gratiile. Florea Moldovan, nu tânjea după libertate. Tânjea după sat, după nevestă și după copilă. Dar știa că de-ar scăpa de aici, oastea Împăratului l-ar purta din nou de la un front la altul în neîmblânzita datorie de

a ucide cu necurmare, fără să-i lase o singură zi de răgaz, să-și vadă satul, nevasta și copilul.

De aceia, socotea că a fost poate un noroc, poruncit de sus, ca în loc să se târâie în șanțuri glodoase și să ucidă sau să le lase ucis, a ajuns acolo, tocmai la marginea lumii, să aștepte sfârșitul războiului, îndeletnicindu-se fără nici o primejdie, cu treburi

În pădure la tăiatul lemnului....

cuminți și pașnice de gospodar. Cum era vrednic, lucra cu spor. Cum era ascultător, își câpătă încrederea paznicilor. Iar paza, era destul de ușoară, și fără aceasta.

Un singur lucru nu străbătea până la dânsii. Vești despre soarta războiului. Încăerarea rămăsese la celălalt capăt al pământului. Aici, despre o biruință ori despre o înfrângere, ajuneau știri

abia după ce înfrângerea se prefăcuse din nou în biruință. Și așa, după o jumătate de an, când iarna își vâjia viscolul din plin, află că țara românească a intrat încă din vară, cu sabia în războiu, să răscumpere cu sabia libertatea tuturor românilor de ori unde. Florea Moldovan, se bucură cu ceilalți tovarăși de graiu căzuți în robie, că se vor întoarce acasă, în țara românească. Pentru asemenea războiu, oricât ar fi fost de greu, acum ar fi avut și el tăria crâncenă să înfigă baioneta într'un piept și să ucidă. Își aduse aminte de crunta înverșunare cu care femeile, moșnegii și copii din satul sârbesc de munte, își apărau casele lor sărace dar fără stăpânire streină. Se trezi noaptea cântând cântece de dor de acasă. Cântau și alții, la fel, măcar că erau unii din Bucovina, alții din Sighetul Maramureșului, alții din Făgăraș. Graiul lor era acelaș, cântecele aceleași, și dorul de casă, acelaș. A doua zi, isco-deau să afle de la paznici, vești din gazete, despre mersul răz-boiului și faptele oastei românești.

Dar ziarele aduceau alte vești, pe care soldații împărăției rusești, la discutau cu mare aprindere. Puterea Țarului, se clătina din temelie. Revoluția răsturna o stăpânire veche, să aducă alta nouă.

Pe urmă veștile fură din ce în ce mai încâlcite și nimeni nu mai pricepu nimic.

CAP. IV. El zăcea într'o colibă de sălbateci, iar afară lup-tau oameni ciudați.

Un ordin, îi strămută pe toți, în satele singuratice de pe linia unde se înșirau trenurile între capătul Asiei și capătul Europei. Se înălțau gări noi, magazii pentru provizii, se dublau liniile de fier, se durau poduri.

Prizonierii însemnau pentru această treabă, mâini eftine și harnice, fiindcă de la spate mână biciul cu vârf de plumbi.

Florea Moldovan se posomorî și lucră în silă.

De câteva ori, se sfătui cu tovarășii de acelaș neam, să fugă dealungul pustiilor de ghiață, ca să ajungă până la pământul Moldovei, ca să lupte în straiu românesc, în oaste românească, pentru țara cea singură, mare și liberă, a lor. Atunci, veni știrea că asemenea gând a mijit și în alte minți. Că undeva, în nesfârșita Rusie, începeau să se închege sâmburi de armată ardelească, deslegată de jurământ pentru steagul împărăției și pornind cu righimente proaspete, spre țara Moldovei.

Florea Moldovan, cântă într'o seară tovarășilor de robie, cântecul de deșteptare al lui Andrei Mureșanu, pentru care în Monarhie, pedeapsa cea mai ușoară era temnița Vațului și a Seghedinului.

Toți întoarseră capetele, să-și ascundă ochii lăcrimați. Și toți jurară să capete deslegare și să purceadă la războiul celălalt, cel adevărat, sub steagul lor, nu al Împăratului strein.

Afară lemnul colîbei trosnea de ger. Vântul sgâlțina fereștrele. În chiotul viscolului, străbătea urletul fiarelor sălbatece. Arar, în noapte, trecea un tren luminos și cald, care nu se oprea niciodată, întorcându-se din orașe îmbelșugate și mergând spre orașe îmbelșugate.

Ei se simțeau singuri și părăsiți, în creștetul înghețat al plănetei, departe de tot ce e cald, prietenos și bun.

Un om cu cojoc mișos, cu fața galbenă și cu ochi oblici, intra pe ușă odată cu o năvală de viscol care tremura flacăra opaițului. Siberianul mirosea a iuft și a mahorcă, a untură sleită și a ceaiu. Dar le râdea prietenos cu ochii lui mici și înclinați.

Se înțelegea prin semne și prin scurte cuvinte ciuntite. Punea samovarul de ceaiu. Ii ruga să cânte. Ei cântau cântecul deș

teptării, cu ochii aprinși, înălțându-se în picioare, fără să-și dea seama. Și sălbatecul se minuna foarte de această putere tainică a cântecului care ridica într'un singur suflet, oameni veniți de atât de departe și nădăjduind aprins, cine știe ce îndepărtată fericire.

Pe urmă iarna trecu și altă vară și din nou iarna. Gărzile se schimbară. Războiul se strămută dela hotare, înlăuntrul împărăției dislocate din toate încheeturile. Intr'o dimineață soldați cu uniformă românească scoborîră dintr'un tren și Florea Moldovan auzi glas de acasă. Minunea se întâmplase. O oaste ardeleană lua ființă la Irkuț. Florea Moldovan, din nou încinse cartușiera și merse cu proaspeți tovarăși de arme, până în miezul pădurei Taiga, să apere drumul de dușmani noi : armata roșie.

Povestea celui an de războiu în pustiuri necunoscute, se află scrisă în cărți. Dar nici într'o carte nu se află scrise întâmplările înfricoșate pe care le-a trăit Florea Moldovan.

După două luni de lupte cu soarta schimbătoare, într'o dimineață, a căzut cu piciorul sfărâmat, sub copitele cavaleriei roșii. Rostogolit cu fața în sus, a văzut de o sută de ori ridicându-se deasupra frunții o copită svâcnind în galop, gata să-i sdrobească țeasta. Inchidea ochii cu spaimă. Și când îi deschidea, copita cu potcoavă groasă de fier trecuse, dar apărea alta, uriașă, să sdrobească o frunte de taur. Așa s'au perindat escadroane șarjând în pulbere albă de zăpadă, până când oastea s'a depărtat, și cu sângele scurs prin vinele piciorului sfâșiat, Florea Moldovan și-a pierdut cunoștința, cu privirea înfiptă în cerul înalt și gol.

S'a deșteptat într'o colibă de sălbateci care mâncau peștele crud. N'a știut cine l'a târât aci, nici de ce. A zăcut așa săptămâni după săptămâni, pe o laviță așternută cu blănuri greu mirositoare, în vreme ce trupele românești se depărtau spre Vla-

divostock, să pornească acasă deacurmezișul pământului, peste mări și oceane.

Oameni ciudați, cuprinși de o cruntă nebunie, treceau și se întorceau, semănând moartea în urmă și spânzurând leșurile în stâlpii de telegraf de pe marginea transsiberianului.

Armatele se căutau, se alungau, se ajungeau, se măcelăreau cu o îndârjire pe care n'o cunoscuse nici războiul fronturilor celor mai vestite, fiindcă nici o ură nu e mai mare decât ura dintre frate și frate. Armate roșii, armate albe. Rușii se stârpeau între dânșii și porneau mai departe în chiot înebunit. Iar după fiecare armată alungată, stolurile de păsări se lăsau ca o funingine neagră pe zăpada albă, să scoată cu pliscul încovoiat, ochii morților încă nerăciți.

Unii căzuți mai răsuflau încă. Incercau să se apere. Pasărea plesnea în ochiul viu și se înălța croncănind, ca să se întoarcă și să bată mai aâdnc în orbita goală, până la creierul moale și cald.

Cei doi sălbateci în cojoacele lor unsuroase, ieșeau ca dihorii din ascunzătoare, se întorceau cu ceasuri și inele, cu tot ce era mai sclipitor, cu legături de vestimente și cutii de lapte înche-gat, din care mâncau hulpav cu tot obrazul văruiț de sleiu.

Nici nu s'ar fi deosebit care e bărbat sau femeie, în făpturile lor deopotrivă de hidoase și în stralele lor deopotrivă de murdare. Iși vorbeau, cu degetele repezite în ochi. Ascundeau prada în unghere acoperite cu pământ. Râsul cu gura până la urechi era surd, fără glas, ca într'un vis fioros.

Din patul lui de blănuri, Florea Moldovan îi privea cu spaimă și totuși cu recunoștință, fiindcă se arătaseră miloși și blânzi cu el, din cea dintâi zi. Cea care de bună seamă era femeia, îl oblojise cu leacuri de ierburi și unsori. Bărbatul, înțelegând prin semne, că Florea Moldovan nu poate mânca peștele crud,

ieşea să-i aducă vânat prins în căpcăni, pe care-l frigea pe cărbuni. De toată trecerea oştilor pe rând învinse şi biruitoare, îl apăraseră, dându-l drept un bolnav de al lor. Aşa cum era, bărbos şi murdar, cu ochii în fundul capului şi cu pielea verzuie de atâta şedere în aerul înveninat de miasme, nici n'ar fi părut cuiva, bărbatul arătos din Satu Nou, omul cel fain al lui Baci Sava. Şi nici nu-şi mai amintea parcă nimic, din această altă viaţă, pentru totdeauna scufundată în neguri.

Rana cu sângele stricat se prindea greu.

Florea Moldovan, se trezi că a uitat să vorbească omeneşte, de când nu mai schimba cu nimeni un cuvânt omenesc. In ceasurile cât rămânea singur în încăperea cu duhoare de blănuri sărate şi de untură râncezită, îşi povestea cu glas încet, istorii auzite de copil, numai ca să se asculte în graiul de acasă. Oricine l'ar fi auzit atunci, l'ar fi socotit cu mintea scrântită. Un om care vorbeşte singur ca să nu-şi uite graiul ! Cine-ar crede că există pe lume şi-o asemenea suferinţă într'o pustietate de la marginea lumilor ?

Alteori, Florea Moldovan, începea să îngâne doine trăgă-nate, colinde şi hore, până ce-l fura cântecul de deşteptare al Mureşanului. Se oprea ruşinat, când îşi dădea seamă cum un nevolnic ca el, care nu se putea târi decât în coate, cutează să cânte chemarea aceia dârjă şi furtunoasă, la deşteptare şi la faptă. Iar atunci, în singurătatea şi în pustiul lui, în întunericul cutreerat de vânturilor gheţoase, îi cobora cald gândul că şi aşa, fără el, în ţara lui cu soare auriu şi cu râuri blânde, alţi oameni mai norocoşi, înfăptuiau fără îndoială ceiace îndemnase atât de vijelios, cântecul vechiu.

Adormea toropit. Nu auzea când au intrat gazdele, cu mersul lor târâş, de dihori. Visul somnului îl purta departe... Acasă. În zi de sărbătoare, când toţi în straiu curat, cântă la

Cea care de bună seamă era femeia, îl oblojise cu leacuri de ierburi și unsori.

slujba bisericească în cor. Se vedea alături de Ana, cu fetița de mână. Și tot cerul era mai albastru, soarele mai blând, florile mai suav mirositoare, apa izvoarelor mai limpede, mai lină adierea vântului și mai dulce mierea albinelor — ca într'o țară liberă și pusă sub paza Domnului.

De mult pierduse răbojul zilelor. Nu știa când e sărbătoare și când zi lucrătoare. Oamenii din colibă, cu fața turtită și cu ochii îngusști, aveau sărbători și închinăciuni păgânești. Florea Moldovan, gândi că a ajuns și el un păgân.

Ddată cu primăvara, începură să puhoiască apele. Durerea slăbi. Rana prinse a se închide. Sprijinit de pereți încercă pe încetul, câțiva pași. Gazdele se bucurară și cu multe strâmbături de veselie, îl îmbărbătau proptindu-l de subsuori. Într'o lună fu pe picioare.

Când se uită în donița cu apă și-și văzu chipul, se trase înapoi speriat de fața aceia păroasă de urs ! Prin semne ceru dihorilor unealta de fier, încrucișată în chip de foarfece. Iși ciopli barba, își reteză pletele. Se cercetă din nou în oglinda apei și se găsi mai omenesc.

În soarele cald, ieșea să prindă viață și sânge, odată cu toate gângăniile primăverii. Luă aminte că altfel arată aceste gânganii decât cele de acasă. Altele erau păsările. Și altfel cântecul lor. Și nu știa în ceasul acela, dacă și acolo e primăvară, sau numai a început, sau sfârșește...

Într'o dimineață chemarea fu atât de puternică, încât hotărî să plece înainte de a aștepta să prindă toate puterile. Spuse aceasta prin semne gazdelor. Perechea de dihori se întristă. Dar nu-l opri nici unul.

Îl însoțiră până departe, purtându-i legătura cu straie dăruite, din cele culese de pe morți. La despărțire, amândoi începură să se tânguie cu jale și să-i ureze călătorie bună, în graiul lor, cu

semnele lor. Femeia scoase din căptușala de piele un dar rar. Un ceasornic sclipitor. Un ceasornic care nu mergea, cu roțițele ruginite sau sfărâmate, dar o podoabă pentru ei scumpă. Il dăruiau, semn de veșnică amintire.

Iși ciopli barba, își retează pletele.

CAP. V. Pe urmă, a plecat spre satul lui de departe.

Așa a pornit Florea Moldovan, cu legătura în băț, deacurmezișul lumii, să-și caute satul și casa.

Drum lung. Drum greu.

Pe acest trist pământ unde oamenii se războiesc și se ucid fără pricină, orbecăi ca un orb într'o hrubă. Nu știa să întrebe.

Nu înțelegea ce i se răspunde. Iar fiecare îl credea dat cu vrăjmașul. Unii l-au târît în convoaiele de prizonieri. Alții l-au despuiat de haine. Ceilalți l-au vârit în ocnele de plumb, unde iar a pierdut rostul zilelor și unde au început să-i cadă dinții și să-i se desnoade încheeturile degetelor.

Cum a scăpat, nici el n'ar mai fi știut să spună. Poate fiind

Așa a pornit Florea Moldovan, cu legătura în băț, ...

că l-au târît alții. Poate fiindcă tot una-i era acum, dacă moare de glonț ori de foame. Și iarăși s'a târît în pustietăți ghețoase, în păduri necunoscute și înconjurând lacuri cât o țară de late.

Acum nu mai avea înfățișarea de om. Un cerșetor gârbovit. Un stârv.

De aceia poate nu-l mai oprea și nu-l mai cerceta nimeni.

Prin târguri se târa să doarmă sub poduri și culegea rămășițe aruncate, luptând cu potăile să împartă prada. Pe urmă simți că se apropie spre altfel de ținut, cu soare mai blând și cu văzduh mai prielnic. Trecuse atâtea munți și atâtea ape, printre atâtea neamuri de oameni și atâtea orașe, încât îi părea că se târie așa de două mii de ani, ca jidovul rătăcitor, și că nu mai vine din adâncul cel mai înghețat al Siberiei, ci mai de departe, din adânc negru de veac.

Cea dintâi tresărire îi fu într'o gară, unde înțelese din afiptele tipărite că se află în anul una mie nouă sute douăzeci și șase.

Plecaser de doisprezece ani de acasă. De zece ani se târa când prizonier, când cerșitor închis în temniți, când drumeț fără hârtii : arătare omenească, fără țară și fără nume. Învățase un singur lucru pe care n'ar fi gândit să-l învețe vreodată, Florea Moldovan, însurețelul fruntaș, vrednic și mândru, din Satu-Nou.

Știa acum să se prelingă pe lângă garduri și pe lângă ziduri, asemeni câinilor fără stăpân. Știa să se facă neluat în seamă. Să primească sudălmii și lovituri fără să răspundă. Și știa să trăiască din mila altora. Toată mândria-i de atunci, nu era moartă. Era adormită. Răbda și se târa mai departe. La capătul drumului îl aștepta lumina cea mare, la care are să îngenunche ca la un altar. Casa lui, copilul lui, satul lui. Și ceia ce învățase să prețuiască, în satul sârbesc de munte căzut în ruini : libertatea care prețuește mai mult decât viața.

Acum nu mai avea nici o îndoială. În gangurile unde se înghesuiau ascunși de ochii poliției, văgabonzi de toate neamurile și de toate graiurile, întâlneau oameni, foști oameni, cu care s'a înțeles în nemțeasca învățată dela vecinii lui șvabi, de odinioară. De la dâșii, aflase cum s'a sfârșit războiul, cum s'a sfârșit împărăția și cum o dreptate mare s'a întins peste toate omenirea, în afară de această Rusie care nu-și găsea încă așezare.

O dreptate mare ? In această dreptate, intra fără îndoială, în rânduiala dintâi, dreptate pentru românii cei care au gemut sub călcâiul grofilor. Intr'o asemenea dreptate, satul lui, Satul Nou, se află fără îndoială în țara nouă, în România cea mare, liberă și nouă. Iar gândul îi dădea proaspete puteri picioarelor șovăelnice și sângelui sleit.

Știa acum să se prelingă pe lângă garduri și pe lângă ziduri, ...

Cu vicleșugul de fiară prigonită, învățat din atâția ani de rătăcire, a știut să se strecoare peste graniță, printre paza santinelelor, până într'o țară nouă. Țara cehilor. Pe aceștia îi cunoștea. Luptase alături cu dâșii pe frontul sârbesc, pe urmă pe cel rus, pe urmă pe cel italian și din nou pe frontul rusesc, când căzuse prins, și mai târziu, cu voluntarii lor, în fundul Siberiei,

când a căzut cu piciorul sfărâmat. Il cunoștea și le înțelegea graiul. A căpătat îndreptări. A ajuns în orașul unde un domn român, vorbind românește, i-a dat hârtie și crețari să ajungă acasă, în țara Românească.

Domnișorul cel cu sticlă în ochi, se minunase foarte de atâtea întâmplări și poate nici nu le credea pe toate.

Domnișorul cel cu sticlă în ochi, ...

— Zici că ești din Satu Nou ? În cazul acesta n'ai nevoie de pașaport românesc... Ți trebuie unul sârbesc.

Ca să se convingă mai bine, domnișorul își aburise sticla din ochi, o înfipse, mai adânc sub sprinceană și căută pe o hartă. Vorbi pentru sine :

— Da, da ! Unul sârbesc...

Apoi, întorcându-se către un alt domnișor de la altă masă, spuse cu mare mirare :

— Tot se mai întorc, monșer, nenorociți de ăștia. Au început să mă ambeteze...

Florea Moldovan, era învățat din oaste, dar mai crunt din aspra viață a anilor din urmă, că omul e mai bine să tacă și să asculte, decât să întrebe. Tăcu și ascultă. Primi hârtiile. Primi creștării de drum de fier.

Primi hârtiile.

Domnișorul cu sticla în ochi îl puse să iscălească o hârtie și strânse din umeri :

— În orice caz mergi în țară. Acolo ai să te descurci.

Florea Moldovan, răsă întâia oară după atâția ani, cu dinții lui știrbi, din ocnele de plumb. Că are să se descurce, la el în țară, la el acasă ; treaba asta n'avea nevoie s'o învețe dela un

domnișor cu sticlă în ochi. Se descurcase el în atâtea țări streine, în așa crâncene vremi, printre atât de vrăjmașe întâmplări !...

Și porni cu trenul, în țară.

Cu bătaie de inimă, văzu steag românesc, haină de ostaș românesc, auzi glas românesc. Cumpără o foaie și citi lacom, de-a fira'n păr, știri din toate ținuturile, căutând mai înainte de oricare, pe cele bănațenë. Află despre o alegere, unde s'au bătut doi, la Caransebeș. Și află despre un cassar care-a fugit dela Lugoș. Mai citi că la Timișoara...

Dar ce să mai amintim toate ? Florea Moldovan își spuse că aceste foi românești, scriu încă într'o limbă neînțeleasă de el și despre întâmplări pe care nu le pricepe. S'au bătut doi la Caransebeș ? Doi români : un guvernamental și un opozant. El nu pricepea încă de ce s'ar bate 2 români, de la o alegere, și ce e aceia guvernamental și opozant. Nu erau oare înainte de toate, toți români, și nu erau toți frați într'o țară liberă ? Dar minunile lui Florea Moldovan de abia începuseră. Nu s'au oprit la cetirea gazetei.

Mai află lucruri pe care le știți și dumneavoastră și care nu sunt din cele mai frumoase. Dar cu care v'ați învățat cu încetul, pe când Florea Moldovan le vedea întâia oară, cu ochii lui proaspeți și însetați, cu care rătăcise prin pustiuri și beznă, ca un alt mag de răsărit, să-și aducă inima lui strivită, în dar pruncului născut în iesle.

Ieslea era ; însă pruncul lipsea.

Dar nici despre aceste lucruri să nu mai vorbim. Le cunoașteți și dumneavoastră și nu sunt din cele mai frumoase. Florea Moldovan, abia le învăța.

Cumpăraseră bilet până la Timișoara. Acolo-era regimentul lui din vremea Impărăției. Acolo-și făcuse socoteala să se oprească între două trenuri, să se înfățișeze la locul în drept ca

să-și capete hârtiile și să pornească mai repede, acasă, la Satu-Nou.

La Timișoara, rânduiala fu scurtă. Nici nu începu să povestească multe și ofițerul îi dădu îndărăt hârtiile de la domnișorul din Praga, cu sticla'n ochi.

— Ai cam greșit adresa, camarade ! Aceasta nu-i de competența noastră.

Florea Moldovan, nu știe ce e aceia competență. Lucrul se văzu atât de lămurit în ochi, încât ofițerul se simți dator să revină :

— Zici că ești din Satu-Nou ? Nu ?

— Da, să trăiți !

— Tocmai !... Trebuia să te adresezi la un consulat al Jugoslaviei. N'am ce să-ți fac...

CAP. VI. Du-te ! Satul tău e dincolo de hotar.

Florea Moldovan se opri în stradă, și-și șterse fruntea cu mânăca.

Intr'adevăr, străbătuse el jumătate din lume, în cele mai năpraznice întâmplări și mai neînțelese amestecuri de noroade și limbi ; pretutindeni tot aflase o deslegare. Aici, acasă la el, în țara lui, nu mai pricepea nimic. Ce au toți de vorbesc de sârbi, pașaport sârb, consulat jugoslav ?...

La urmă, are să se întoarcă în altă zi. Acuma nu e nici o grabă. Cum au așteptat toți doisprezece ani, mai pot aștepta o zi-două. Numai el se mistuia de nerăbdare, să-și vadă satul și pe Ana și copila, pe care n'a văzut-o nici odată, decât în închipuire și 'n vis.

Se duse din nou la gară. Iși făcea socoteală. Cu orice tren,

oricât de încet și cu oricâte schimbări, în câteva ceasuri e acasă. Ceru bilet. Omul de după garduțul de sticlă, întrebă nedumerit :

— Bilet pentru Satu-Nou ? Novoselo ? Nu există. La frontieră.

Fereastrăua căzu retezat.

Florea Moldovan se scărpină în cap a doua oară în ziua aceea. Hotărât, în țara asta nouă și mare și liberă, s'au încurcat limbile de nu se mai înțelege om cu om.

Se apropie de un hordar, gândind că mai repede se va înțelege cu un om simplu ca el. Ii povesti pe scurt și lămurit de unde vedea și unde se ducea. Omul căscă o gură să încapă în ea toată Timișoara, cu Fabric și Cetate și cu toate despărțiturile și locurile virane din ea.

— Auzi, frate Gavril ! chemă un alt martor, să asculte și să vadă minunea. Acesta-i un om care vine din Siberia și nu știe că Novoselor e în țara sârbească !...

Cel pe care-l chema Gavril, căscă o gură și mai mare, să încapă tot Torontalul.

Florea Moldovan, tot nu pricepu. Înțelese, cu inima încleștată în pumn de oțel, numai când cei doi hordari îl duseră la un impiegat cu șapca roșie, să-i explice cu degetul pe hartă.

— Din ce lume venea ? Pe ce lume trăise ? Cum poate exista un om atât de ignorant ?

Impiegatul cu șapcă roșie, părea foarte indignat de atâta neștiință. Rușinat, Florea Moldovan plecă fruntea, cași cum și-ar fi cerut iertare de atâta prostie, pe câtă o purtase cu el, zece ani, din cele mai sălbatice depărtări ale Asiei.

Se depărtă în afară de calea oamenilor, așezat pe o piatră. să gândească și să ia o hotărâre.

Vasăzică, țara cea mare și bună, nu era pentru el. Acolo, în satul lui, un stăpân s'a schimbat cu alt stăpân. Cum s'a în-

tâmplat vânzarea aceasta, nu putea pricepe, el care a zăcut în coliba cu cei doi sălbateci, cu ochii înguști și fețele turtite, tocmai la celălalt capăt al pământului, în vreme când alții tăiau cu fierul în trupul crud al Banatului, retezându-l în două.

Pe urmă târziu, poate peste un ceas, poate după mai multe, când își desprinsе fruntea din pumni, gândi cel puțin că stăpânii cei noi, nici pe departe nu vor fi semănând cu cei vechi. Iși aminti iarăși satul sfărâmat de tun, din munții Serbiei, vârtoșenia cu care femeile, copiii și moșnegii își apăraseră vatra și libertatea.

Asemenea oameni cu atâta sete de libertate, nu se poate să nu înțeleagă și setea de libertate a altora.

Dacă cine știe ce tainice întâmplări, au făcut să stăpânească o bucată din țara altuia, fără îndoială că stăpânirea lor e blândă și mâna ușoară. Se gândi la femeia și copiii pe care i-a scăpat în codru, în noaptea aceia, apărându-i de moartea în furci. Când oamenii au suferit aceleași dureri, nu se poate durerea să nu-i înfrățească. Și de pe piatră, se ridică întărit de o hotărâre.

Cumpără bilet până la hotar. Vameșul român se mulțumi cu hârtia domnișorului cu sticla în ochi. Vameșul sârb, îl repezi scurt. Pașaport ! Viză ! Vorba fu lungă și fără să ajungă la un capăt. Santinela îi puse arma barieră în piept. Vameșul îi strigă să vină cu îndreptările întregi. Florea Moldovan, rămase pe pământ românesc și liber, dar încă departe de casa și de satul lui.

Mai găsi altă piatră să se așeze și iar își lăsă capul greu în palme.

Dar hotărârea de această dată fu alta. Era învățat acum să se prelingă prin eșuri oprite și să călătorească noaptea, ascuns de văzul oamenilor.

Așteptă noaptea. Se strecură pe poteci ascunse. Ocoli prin porumburi, cu urechea ciulită să prindă toate vuietele. Merse mult, cum era deprins acum să o înșire la drum. Abia în zori,

când roua jilăvi frunzele late, căută un dâmb ascuns unde să doarmă un ceas și să prindă puteri.

Se trezi cu soarele înalt de trei sulite. O ciocârlie juca în soare, spânzurată de un fir nevăzut ; scăpată glonț, se înălța ridicată de acelaș fir.

Pe drum, departe, scârțâiau care grele. Mugi un vițel. Dela un sat, de undeva, se auzeau lătrături somnoroase de câini. Flo-

Santinela îi puse arma barieră în piept.

rea Moldovan începea să cunoască locurile. Inima îi bătea întinerită. Era ca un ciot de copac uscat, în care a dat deodată primăvara, vârstare proaspete, cu mugurele fraged.

Își răcori ochii în ciutura unei fântâni. Îi păru rău, că în atâtea târguri pe unde a trecut, nu s'a gândit să-și radă mai proaspăt barba, să-și cumpere din restul creștarilor dela domni-

șorul cu sticla 'n ochi, haine mai arătoase ca să nu se înfățișeze Anei, copilei și tuturor celor din sat, așa cum arăta atunci când era altfel de om. În sdrențele de acum și cu barba sălbatecă de acum, nimeni nu l-ar cunoaște. Și i-ar fi rușine să-l cunoască.

CAP. VII. Sfârșitul poveștii, îl știe oricine.

Florea Moldovan merse pe drumuri lăturalnice, să nu dea peste oameni cu ochi prea iscoditori. Când văzu cele dintâi sclipiri ale turlei dela biserică, cele dintâi acoperișuri, se opri să-și astâmpere bătăile inimei.

Poate era bucuros că nu se arată nimeni în cale, să-i vadă în ochi lacrimile închise acolo de doisprezece ani și deodată eliberate ca un izvor care a rupt zăgazurile. Pe urmă ocoli, să intre în sat pe uliți mai dosnice, ca să apară neașteptat în fața casei lui. Întâlni oameni, dar oameni necunoscuți. În doispreze ani, atâtea se schimbă în această nestatornică lume !... Încă o sută de pași, cincizeci... Recunoaște acoperișul.

Ce mari au crescut merii puși de mâna lui ! Și poarta e alta. O poartă înaltă și mândră. Dar de ce altă mână lucrată ? Il latră un câine străin. Ce prostie a mai gândit ! Câinele de atunci trebuie să fie de mult mort, și chiar dacă printr'o minune împotriva firei ar mai trăi, cum și-ar mai recunoaște oare stăpânul, în omul acesta sdrențaros și bărbos, în necunoscutul, în cerșetorul acesta ?

S'a hotărât de altfel, să intre ca un necunoscut. Să bată în poartă și să intre ca un om care trăiește din milă, așteptând să vadă cine i-ar bănuia măcar ființa. Nu se îndoieste că Ana, numai să-și aplece ochii asupra lui și are să tresară.

A bătut. N'a răspuns nimeni. Mai bate. Câinele latră în-

tărătat, smucindu-se în veriga trasă pe sârmă. Latră și arată colți dușmănoși.

A apărut înșfârșit cineva. Un necunoscut, încruntat și cu un cap mare cât o baniță. Intreabă răstit, sârbește :

— Ce vrei calicule ?

Și înjură.

Florea Moldovan a învățat în doispreze ani să vadă multe, să îndure multe, să aștepte și să nu se mire de nimic.

Dar oricum, e greu în casa ta, după ce ai mers spre ea de ani nesfârșiți, să te vezi de odată socotit calic și înjurat, de un om necunoscut, cu capul cât o baniță ! Se birue cu greu...

Spune cu glasul milogilor :

— Nu vreau decât să mă odihnesc. Și poate, o cană cu apă.

— Ai șanțul unde să te odihnești. Iar pentru apă, fântâna-i peste drum. Pleacă ! Acum dau drumul la câine...

Florea Moldovan, se scărpină a treia oară în cap, în ziua aceea. Intreabă :

— Dar stăpâna unde-i ?

— Care stăpână ? Nu este aici nici o stăpână. Eu sunt stăpân.

— Ana... Ana Moldovan. Ana lui Florea Moldovan.

— Valaha-i moartă de mult. Haide, ieși că dau drumul câinelui.

Florea Moldovan s'a rezeamat de gard. Poate să dea drumul câinelui ; tot una-i este acum.

Mai întreabă, târziu, cu o ultimă teamă.

— Avea o fată.... o copilă...

— Ei și ? Avea o fată, o copilă... Să fie sănătoasă !... Ce te privește pe dumneata ?...

— Eu sunt Florea Moldovan.

Omul cu capul cât o baniță, râse cu mare înveselire :

—Dacă așa crezi că poți intra în casele oamenilor să furi ceva, ești un mare prost ! Florea Moldovan e mort de zece ani... Mort în războiu, cum scrie la acte. Și acuma, ieși !

Omul cel cu capul cât banița, l-a luat de spate și l-a răsucit săl-împingă afară. A trântit ușa. Dar Florea Moldovan nu s'a depărtat. S'a așezat pe marginea șanțului și așteaptă. Așteaptă ce ? Are să se ducă la oameni pe care-i cunoaște. La tovarășii lui de cântări și de joacă. Și are să afle, ceia ce nu poate înțelege de la un străin cu cap cât o baniță și cu îngâmfarea cât o stamboală. Cu cine să înceapă ? A ridicat ochii, fiindcă a auzit pași ușori.

E o fetiță care vine cu cărți subsuoară. O copilă de școală. Fetița s'a oprit în poartă :

— Vrei ceva, moșule ? O bucată de pâine sau ban ?

A întrebat sârbește. Iar glasul seamănă cu alt glas. Cu un glas venit de foarte departe.

— Nu vreau nici pâine, nici ban ! se ridică Florea Moldovan de pe marginea șanțului, răspunzând tot sârbește. Dar dacă ești bună, spune-mi cum te cheamă, copilițo ?

— Livia Moldovan...

Florea Moldovan a sărit s'o cuprindă în brațe, dar fata s'a dat în lături, în fața acestui cerșetor care poate-i nebun.

Iar de aceasta și-a dat seamă și omul zdrențaros, care a venit pentru un asemenea ceas tocmai din celălalt capăt al pământului.

Se gândește să o pregătească altfel, întrebând-o mai pe departe ca s'o deprindă cu gândul. Și fiindcă e carne din carnea lui, îi vorbește românește.

— Livia Moldovan... Livia. Eu sunt un prieten al părintelui tău venit de departe. N'am știut că mama ta, că Ana....

Fata se dă mai aproape :

— Ce vrei calicule ?

— Vorbește sârbește... Nu înțeleg românește decât foarte puțin... Spune-mi cine ești tu, săracule ?

Săracul a plecat fruntea în pământ. Ce-ar fi putut vorbi, sârbește, cu copila lui, carne din carnea lui și inima din inima lui ? A plecat fruntea și câinele i-a rânjit de după gard. Iar străinul cel cu capul cât o baniță, a răcnit la fetița din poartă :

— Haide ! Intră în curte. De când te-ai învățat să stai de vorbă cu valahii puturoși ?

Sfârșitul poveștii îl știe oricine.

10 Mai 1929.

Haide ! Intră în curte.

Drum, spre orașul străin

Scrisoarea sfâșia cu o chemare :

„Vino. E un oraș încântător. Sunt sigur că o să te prindă farmecul străzilor noastre, cu nume de voievozi și de ctitori. Un oraș pitoresc, cu oameni pitorești.

„Insfârșit, voi avea prilejul să-ți prezint faimoasa poamă rea a familiei, despre care ți-am povestit cu atâta admirație chiar în seara când ne-am cunoscut. Îți amintești ? Unchiu-meu, scandaloasa celebritate a ținutului, fostul sublocotenent care și-a pălmuit colonelul, a fost reformat și trimis la temniță, pe urmă a străbătut în pas gimnastic, cinci continente, în aventuri fabuloase : când nabab și când hamal, pentru ca după treizeci de ani să se întoarcă în urbea natală și ca un Candid, cumințit, să-și cultive grădina. Ai să-l cunoști la el acasă. În bizarul lui muzeu exotic cu panoplii de arme javanesc și boomeranguri Australiene, piei de panteră și coarne de ren.

„Dar ce-ți povestesc ? De ghicesc surâzând. Am rămas o monstruoasă excepție. Un fenomen. Un provincial care-și iubește orașul și își găsește concetățenii interesanți. Aci toți suntem o mare familie. Tu, care n'ai părăsit niciodată Capitala, n'ai să înțelegi, decât când vei fi aci. Vino ! Depeșează-mi din vreme, să te aștept la gară”.

Bun prieten ! De unde a presimțit, cu ce fine antene a cules din nevăzut, semnalul desnădăjduit de naufragiu ?

Tudor Stoenescu-Stoian, avocat cu vagă clientelă și vag colaborator al unei mai vagi publicații juridice, devoră scrisoarea mai lacom decât anunțul unei moșteniri căzute din cer, cifrată la milioane și dinainte scutită de fisc.

Chemarea sosea în una din acele după amiezi, pustii, când toată Capitala se golește de cunoscuți, ca în preziua unei mistrioase conspirații. Tudor Stoenescu-Stoian se trezise deodată, printre miile și miile de trecători, într'o solitudine care-l apăsa, ca absurdele panici din visurile rele.

De pe scaunul restaurantului, se descleștase în silă, ultimul consumator, numai după ce chelnerii sfârșiseră de recoltat șervetele, de clădit solnițele în piramidă și îi dăduseră târcoale cu tușituri de nerăbdare.

Nu știa încotro să apuce. O pornise întâi pe Strada Regală, pe urmă se răsândise și mersese grăbit, deși fără țință, pe Strada Academiei. Urmărise cu luarea aminte a unui edil grav preocupat de problema circulației, spectacolul vehiculelor imobilizate la încrucișarea liniilor de tramvaiu.

Păru că îl pasionează grozav deslănțuirea înjurăturilor de birjari și stridentă guițare a clacsoanelor, asupra cărora nici o putere nu dovedeau semnalizările disperate ale unui agent cu fireturi la șapcă.

Pe urmă, când strada se eliberă și nu mai avu ce privi, își târâse pașii pe Calea Victoriei, ca un licean care-a tras la fit și așteaptă să se scurgă ceasurile, verificând amănunțit vitrinele cu oscilațiile prețurilor, de la o fereastră cu arme și unelte de sport, la alta cu bastoane și cravăți, la fotografiile decupate din reclama unui film, unde Rudolf Valentino, în costum de Șeic, go-

nea cu burnuzul fluturând, într'un deșert cu nisipul incandescent spre o oază cu trei pământufuri de palmieri.

Fictivele aventuri ale actorului fotogenic, îl indispușeră foarte. Simți împotriva-i o ură personală. Infățișa temeritatea,

... la fotografiile decupate din reclama unui film, ...

vigoarea, tinerețea ; numele lui evoca îndată avuție, voluptate, glorie, eroism, adorația a mii și mii de femei necunoscute.

Nu era oare aceasta o injustă părtinire a destinului, care-și risipise prodig toate favorurile asupra unui singur individ, să-i lase lui, numai rămășițele cele mai meschine ?

Iși aruncă privirea la Cafenea. Nimeni. Opri un birjar. Toate ușile prietenilor zăvorâte. Unde au plecat toți ? Unde și-au dat întâlnire, prin ce conjurație, părăsindu-l deodată în această mulțime cu figurile ostil ferecate ?

Făcu semn cu bastonul în spatele birjarului și coborî la Capul Podului. Într'adevăr, în orașul acesta nimeni nu interesează pe nimeni. Ești mai singur decât în deșertul peisagiului lunar.

Iar mai mult decât întotdeauna, o simțea aceasta acum, înaintea sărbătorilor, când toți aleargă cu pachete, sunt absorbiți de socoteli și întâlniri, pregătesc prăznuri și indigestii, cară cadouri copiilor și lumânări poleite pentru pomul de Crăciun, adună monedă măruntă pentru bacșișuri și știu că îi așteaptă acasă, miros de untură, de cuptor și sgomot de piulițe pisând zahărul. Toți te isbesc dușmănos de pe trotuar. Nu întorc capul. Nu surâd. Nici măcar nu simt nevoia unei convenționale formule de politețe. N'au timp. Prinzi fără voie, din treacăt, frânturi de conversație, o chemare, un rânjel răutăcios, o exclamație de bucurie : toate desarticulat. Toate în afară de tine. Te privesc și nu te văd. Nu însemni nimic. Nu ești nimeni : un trecător, o cifră statistică ; după tine altul și înaintea ta altul, și lângă tine alții, mereu alții... Mulțime pompată dintr'un izvor nesăcăuit, pentru care e indiferent dacă tu ești mort ori exiști, dacă ești o canalie ori un geniu binefăcător omenirii, dar încă ignorat. La această mulțime, nașterea ta n'a adăugat nimic, și moartea ta nu va scădea nimic. Căci dacă te sdrobește cumva un automobil-bolid, cadavrul tău transportat la morgă, anonim, nu merită mai mult de trei rânduri sgârcit strecurate la rubrica faptelor diverse și o coroană de duzină, cu flori de pânză ordinară și ceruită, acățată la carul mortuoar din partea Baroului.

Bun prietin ! De-ar fi putut bănuî ce lacom s'a repezit Tudor Stoenescu-Stoian, să răspundă chemării !

Degetele tremurau nervos răsfoind orariul trenurilor. Cel dintâi tren — cât mai repede !

La ghișeul poștei, indiferența impiegatei cu părul superoxigenat și cu unghiile lăcuite în culoarea siropului de smeară, mări sentimentul solidudinei totale.

A numărat cuvintele fără să citească textul. Chiotul de evadare, pateticele efusiuni de recunoștință, au fost evaluate cu răceală, după un tarif fix. Atâtea cuvinte, atâtea lei — nici n'a rădicat ochii la chipul omului de după gratii, transfigurat de cea mai fericită nerăbdare. A aruncat disprețuitor restul și recipisa cu cerneala violetă, ca o prințesă svârlind pomană gușatului dela poarta palatului. Pe urmă, a dat drumul retezat ferestruiei ghilotină, ca să se aprofundeze în lectura romanului mișcător până la lacrimi : „**Viața și amorurile lui Rudolf Valentino**”.

— Domnișoară !... bătu timid cu degetul în fereastră, Tudor Stoenescu-Stoian. Domnișoară, dacă sunteți atât de amabilă !...

Ghilotina s'a ridicat de un lat de palmă. Domnișoara așteaptă, fără să ridice ochii de pe pagină. E tocmai la episodul sguduitor, când una din iubitele lui Rudolf Valentino aflând despre a doua căsnicie a prea frumosului și crudului erou fotogenic, se aruncă disperată în cataracta spumegoasă a Niagarei.

Distanța e de la cer la pământ, iar comparația e pentru Tudor Stoenescu-Stoian, din toate punctele de vedere defavorabilă.

Deoparte omul care lasă în urmă o hecatombă de victime, precum cad spicele retezate ; aci individul plictisitor și anonim, stârcind la un ghișeu telegrafo-poștal. Domnișoara îi ascultă glasul distrată, și cu o strâmbătură de buze, scârbită.

— V'aș ruga o lămurire, domnișoară. Nu se poate să-mi taxați telegrama urgentă ? Mă tem să n'ajung înaintea ei...

— La aceasta trebuia să te gândești de-a-casă ! Acum s'a dat ; am taxat-o. Nu suntem la prăvălie, să te tocmești !

Ghilotina a căzut scurt, și pagina s'a întors să-l urmărească pe Rudolf Valentino, călcând peste inimi sdrobite, printre mina-

Atâtea cuvinte, atâtea lei — nici n'a ridicat ochi...

rețele arabe, de scândură și de carton, din Hollywood, metropola cinematografului și paradisul himeric al oricărei domnișoare de la poștă.

Tudor Stoenescu-Stoian, a dovedit de mic copil o natură

blândă și îngăduitoare, întotdeauna recompensată cu lauda părinților și a profesorilor. Dar atâta aroganță feroce și nemotivată, îi deslănțuie acum gânduri de cruntă răzbunare.

Ca să-i dea o lecție de bună cuviință, s'ar putea prezenta la ghișeu cu o a doua telegramă, către un prieten imaginar, formulată cu cele mai demonice intenții ofensatoare :

„Află că domnișoara de la ghișeu e cea mai infectă capră oxigenată din personalul poștei române”. Sau în stilul biletelor de plăcintă, atât de actuale în această săptămână din ajunul Crăciunului: „Când ai așa mutră posacă, Rudolf ți-ar fi preferat o soacră”. O găsești chiar de spirit. Intotdeauna a avut el așa, un talent de epigramist !

Te pomenești însă că individă — în monologul său interior o numea disprețuitor „individă” — te pomenești că după cum n'are obicei să citească textul, ar taxa cuvintele telegramei cu cel mai desăvârșit calm. O ! Olimpica seninătate a ignoranței ! Ar număra : Atâtea cuvinte, atâția lei ! Și-ar tăia recipisă cu aceeași glacială indiferență, ca să se întoarcă mai repede la pasionantele amoruri ale adoratului Rudi. Toate sunt nebune după el !

Tudor Stoenescu-Stoian, simți cel puțin satisfacția consolatoare că Rudolf Valentino e mort, îngropat și că din cavou, nu-l mai pot învia toate lacrimile celor un milion de admiratoare.

Nu. O asemenea telegramă-revanșă, oricât de moji formulată, n'ar fi însă destul.

Nu l'ar mulțumi acum, decât o răzbunare mai teribilă. Bunăoară, de-ar fi el Directorul general al Poștelor, s'ar prezenta înarmat cu toată răbdarea la ghișeu, ar aștepta până ce domnișoara ar ajunge la pasagiul cel mai jalnic al înmormântării, când cele zece mii de neconsolate se îngheșuie și cad leșinate — și atunci, când Rudolf Valentino e întins pe catafalc sub maldărul de coroane și de jerbe, i-ar întrerupe lectura, să ceară cu o perfidă

blândețe o deslușire oarecare, de cea mai mică însemnătate. Ar suporta toate necuviințele, zâmbind cu o demonică înocență, pentru ca la sfârșit, să-și smulgă masca și să-și desvăluie incognitul.

— Vă plângeți că semnătura e indescifrabilă, prea amabilă domnișoară ? Vă rog atunci, scriți : Tudor Stoenescu-Stoian, Directorul general al Poștelor. Atât e suficient ?... Vă rog, nu vă deranjați, amabilă domnișoară. De ce ați roșit ? De ce vă tremură degetele atât de fin manicate ? Rămâneți la locul dumneavoastră. Sunteți la orele de serviciu și eu sunt aci un simplu contribuabil ; publicul, bietul public pentru care statul vă plătește să-l serviți, amabilă domnișoară, nu să vă delectați cu fantasmagoriile născocite pe socoteala acestui erou fotogenic, cu nutră de chelner și sentimente de bărbier. Nu mă întrerupeți ! Nu vă cereți scuză ! Rămâneți la ghișeu și numai pe urmă, când trec orele de serviciu, vă rog să urcați la mine ; avem de discutat ! La revedere, amabilă domnișoară și bună dispoziție, la lecțiile dumitale prea instructive !”

Cum ar apăsa, cu un rânjel plin de înveninare, pe amenințarea : „Avem de discutat !”.

Și cum ar pălmui usturător, cu acel : „Amabilă domnișoară” !

Ce satisfacție satanică i-ar da toată agitatea de furnicar speriat, din dosul tuturor ghișeurilor ; șoaptele alarmante, figurile îngălbenite și glasurile bâlbâindu-se : „Ssst ! Directorul ! Canalia aia de Director !”

Căci evident, l-ar urî temându-l ; iar ura aceia l-ar crește și l-ar întări, ca o băutură vrăjită, pe el Tudor Stoenescu-Stoian, atât de neînsemnat și de inofensiv, încât nici măcar, nu-l urăște nimeni.

— Haide, domnule ! Ce te-ai **emobilizat** aci, la ghișeu ! îl împinse de la spate un portar de bancă, purtând în mână un vraf de telegrame.

Tudor Stoenescu-Stoian se uitase într'adevăr la fereastra cu gratii, scufundat în proiectele diabolice de răzbunare. Fu nevoit să se dea în lături. Păși anonim și ghiontit, în forfotul sălii sonore de poștă, unde toată lumea se înbulzea nerăbdătoare ca la o bursă a veștilor.

Afară, ninsoarea calmă, cu fulgi vătuiți, îi potoli cruntele instincte omucide.

Se aprindeau cele dintâi becuri. Capitala lua înfățișare ireală și festivă. Totul era înprospătat și purificat. Casa de Depuneri arăta ca un magic palat de ghiață dintr'o fantastică cetate septentrională.

Tudor Stoenescu-Stoian, își mărturisi că oricum, nu e atât de hâdă și desgustătoare această Capitală, din care se pregătea adineaori cu atâta nerăbdare să evadeze. Și se confundă chiar cu oarecare voluptate, anonim în mulțimea anonimă, să sfârșească pregătirile de plecare.

O problemă. Știa aproximativ că prietenul e însurat. Dar dacă a fost sau nu căsnicia binecuvântată cu prunci numeroși, cum se cuvine într'o respectabilă familie provincială, aceasta nu o știe. Incât nu se poate hotărî asupra cadoului. Chibzuind și reducând, de la panerul de papură cu flori de seră, albumele cu poze pentru copii, cutia cu icre negre și edițiile numerotate, pe hârtie de Japonia pentru prieten — ajunse la două cutii de bomboane. Se potrivesc și pentru copii și pentru doamna casei. Dovădesc atențiune și în acelaș timp modestie. Ca întotdeauna, Tudor Stoenescu-Stoian se împacă și de astădată cu resturile mediocre și meschine, de ultima oră, ale intențiilor lui generoase și grandioase, din primul moment. Căci viața și-o trăia mereu în

dublu exemplar : una himerică unde totul se petrece eroic și superb, în închipuire ; cealaltă, cea reală, alcătuită din mucurile răcite ale celei imaginare. Fiindcă știa să le împace pe amândouă, cu firea lui molâie și îndată resemnată — se socotea un matur spirit filozofic.

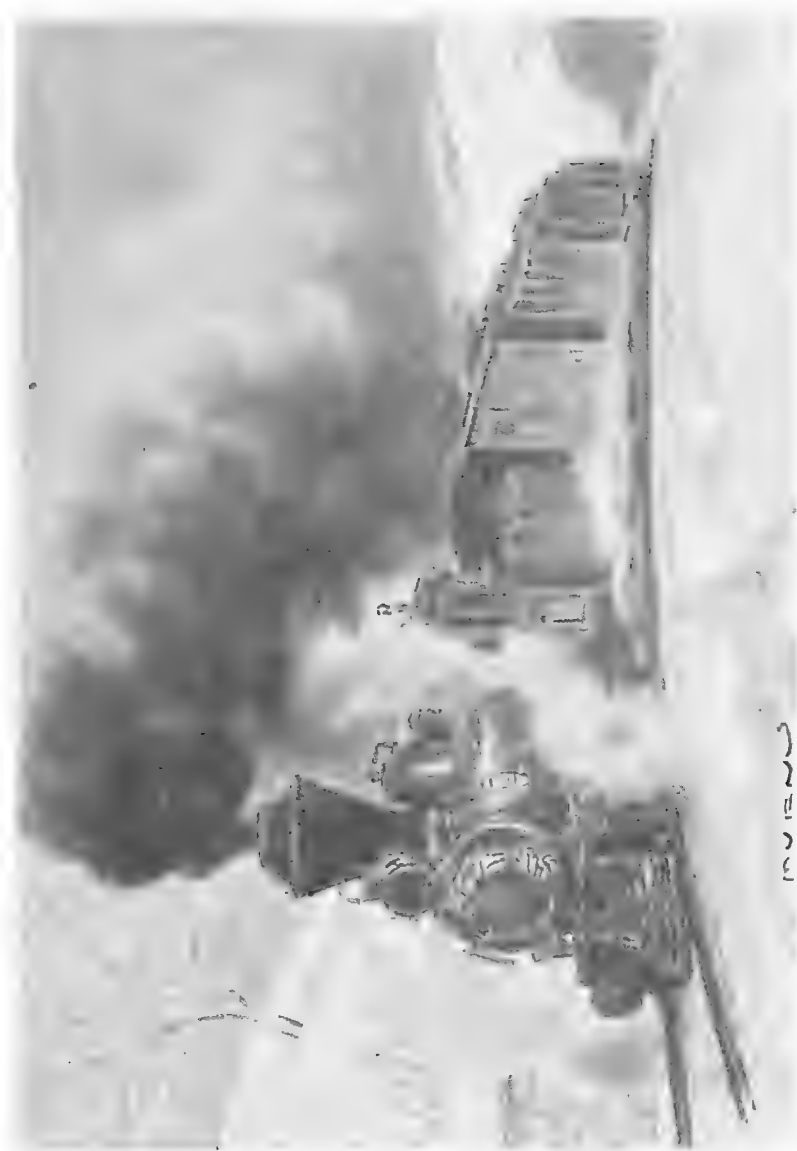
Mâncă pe fugă, în restaurantul gării, printre copii scăpați în vacanțe, popi și ofițeri în concediu. Iși făcu provizie de ziare și de portocale. Drumul era lung. La miezul nopții abia ajunge în stația de schimb, acolo va avea de așteptat șapte ore, până dimineța, când un tren mixt îl va duce în văgăuna orașelului dintre dealuri.

Bun prietin, caldă invitare și grabnic răspuns ! Dar cu ce precauție de melc înaintează trenul minuscul cu mecanism de jucărie ! De la stația de schimb, în zori, cu ciolanele dureroase de nesomn, Tudor Stoenescu-Stoian, nu s'a mișcat dela fereastra vagonului, să se desfete la priveliștile necunoscute. Și îi pare că merge nu înainte — ci îndărăt, în timp.

Locomotiva e strivită de capușonul enorm al coșului ce seamănă cu gravura din cărțile de fizică a celei dintâi mașini de aburi. Vagoanele păstrează pitorescul incomod al diligențelor. Scârțâie, se clatină pe arcuri, oftează din frâne, se vaetă de durerile ferului bătrân și ruginit. Mecanicul schimbă saluturi amicale cu cantoniștii, iar șeful de tren transportă bilețele, damigene, curci împiedicate și coșuri cu ouă, dela o haltă, la alta.

Toți se cunosc. Fac parte într'adevăr dintr'o strânsă familie.

Săanii cu tălpi de lemn, așteaptă în stații. Spre ele se reped copii veniți în vacanțe, îndată înfășurați în șaluri și șube, îngropați în culcuș de paie. Chicote și întrebări nerăbdătoare se încrucișează în aerul sonorizat de ger :

Locomotiva e stivă de capșonul enorm al coșului...

— N'a venit Mitică ? Ce știi de la Virginia ? Când le dă drumul la Mihai Bravul ?

După ce odraslele au fost împachetate în fundul săniei și vizitiul dă biciu, săniile pornesc spre ireala lume a copilăriei, în clinchet de zurgălăi, peste dealuri întroenite, la bucurii și la fericiri, pe care Tudor Stoenescu-Stoian nu le-a cunoscut nici odată. Le face cu mâna de la fereastra cu feregi de ghiață. Nu pentru ei — căci nu-l văd. Dar pentru el, pentru bucuria lui, scăpând în sfârșit la o vacanță cum nu i-a dat toată copilăria...

Pe urmă, trenul iar se urnește, iar gâfâie, iar scârție. Călătorii din vagon, proaspăt urcați, sunt veseli, cu chef și povestesc peripețiile unui botez, la care a asistat chiar prefectul în persoană. Comentează telegramele ultimei ore din gazeta pe care Tudor Stoenescu-Stoian, a citit-o la cafeneaua din București, acum două zile.

Comentariile sunt pline de energie :

— Știi, domnule, ce i-ași spune eu lui Chamberlain și lui Briand, să fiu eu în locul lui Titulescu, la Liga Națiunilor ? Le-aș spune una să țină minte și să-i vâre în draci ! Da, domnule ! A trecut vremea când eram țara mică și ne țineam de pulpana celor mari. Acum umblăm pe picioarele noastre. Știi ce i-aș spune eu lui Briand ?

Domnul din față rămâne bleg, cu portocala în mână și cu ochii cășcați, tot atât de mari cât portocala. Nu știe.

— Hé hé ! râde celălalt. Aceasta e ! Te-ai intimidat. Bonjour, domnule Briand ! Cum o duci cu sănătatea, domnule Briand ! Toate mofturile diplomatice. Nu, domnule ! Eu aș curma mie-roșeniile astea. I-aș spune, domnule, verde, că nu mai merge ! Cunoaștem noi francmasonieriile dumitale ! Politica, dumitale, domnule Briand,— i-ași spune — e de pe vremea turcilor. Și cu slănina în pod și cu curchiul uns. Dar, dumneata, domnule

Briand, n'ai înțeles că nu se poate să fim bine și cu nemții și cu italianul și cu englezul ? Ce ? Poți prosti pe toată lumea ? Trebuie să alegi. Asta e ! Scurt. Iară dacă dumitale nu-ți place, dacă poate nu-ți convine să te strici cu lumea, lasă să vină altul. Om de fapte, nu de discursuri. Omenirea, domnule Briand, are nevoie de fapte, nu de discursurile dumitale. Asta s'o știi de la mine !...

Apoi, trecând brusc, la altă ordine de idei, după ce-a privit afară, prin fereastra înghețată.

— Iar începe să ningă. Bine că s'a milostivit Cel de sus ! Avea nevoie câmpul...

— Sunteți agricultor ?

Nu ! mărturisi intimidat Tudor Stoenescu-Stoian, tovarășului de drum care atât de energic l-ar pune la rezon pe Briand. Sunt avocat și publicist.

— Din București, poate ?

- - Da, din București.

— Atunci îmi pare foarte bine. Dă-mi voie să mă prezint. Stănică Ionescu, Proprietar. Adică, vorba vine.... Un fel de proprietar... Dacă ești publicist, să-ți dau eu domnule o chestie. Am una grozavă ! Să rămână toată lumea cu gura căscată și să văd atunci, ce-are să răspundă guvernul... Aș fi tare curios... În altă țară, domnule, un guvern pus în fața unui asemenea scandal, și-ar lua frumușel pălăria : la revedere, la revedere ! Și ar face loc altora mai cu scaun la cap... Îmi pare rău că nu pot să ți-o spun... Am ajuns, și trebuie să mă dau jos... Spune-mi, dumneata adresa, am să ți-o comunic la București !...

Îi face semn amical cu mâna și sare într'o hăltă pustie, — baracă pe jumătate îngropată de troene, unde se înfundă modest, ca un geniu ignorat de contemporani, omul care i-ar arăta

el lui Briand ce trebuie să facă și ar răsturna guvernul, cu chestia lui, grozavă.

Locomotiva, desigur la ultimul drum, înainte de a intra în muzeul retrospectiv unde va fi conservată pentru posteritate, gâfâie astmatic spre vârful colinelor ; cuprinsă de capricioasă sprinteneală, coboară cu viteză pantele, luându-și seamă se o-

Sunteți agricultor ?

Nu ! mărturisii intimidat Tudor Stoenescu-Stoian...

prește; chiuie, flueră, strănută și împrôscând un nor dens de funingine, se opintește din toate țevile și supapele, să mai urce un vârful de deal !

Singur, la fereastră, Tudor Stoenescu Stoian, fără voie reconstituie în monolog interior, ce i-ar spune el lui Briand, să se

cutremure Europa. O ! ar fi o execuție mai cruntă încă decât și-o .
închipuia bietul domn Ionescu Stănică.

Chiar gesticulează :

„Acesta, ești dumneata, domnule Briand. Un farsor care de
treizeci de ani înșeli lumea ! Retrage-te ! Ești un om sfârșit !”

Și Tudor Stoenescu-Stoian, în clătinările vagonului, în
sgâlțâirea fiarelor vechi și a ferestrelor șubrede în încheeturi,
aude ridicându-se ca un singur glas, rumoarea mulțimei voci-
ferând și tunetul de aplauze.

2 APRILIE

E o dimineață de primăvară cu soare ; dar ce soare anemic ! De două ore, de când se chinue să usuce asfaltul inundat de stropitorile comunei, n'a isbutit decât pe jumătatea stângă. Pe fâșia îngustă unde cade lumina din plin, forfotește lumea : femei care se întorc dela piață, slujbași întârziați la birou, avocați grăbiți spre judecătoria, liceeni care au tras la fit și se duc în Cișmigiu să fumeze țigarete militare cu carton. Eu merg pe trotuarul drept, la umbră și la răcoare ; m'am trezit cu durere de cap, și răcoarea face mai bine decât toate leacurile doftoricești.

În piața Teatrului, o birjă îmi tae calea :

— Mo roc, Conaș ! La șosea, Conaș !

— Bravo Mișca ! Fiindcă de două ori m'ai dus la Lăptărie, cu amici ca să zicem așa, trecuți, nu-mi mai dai voie să circul pedestru pe Calea Victoriei la ore matinale ? Nu ! imperfectă creatură, află că nu în fiecare zi e repaoz duminical, cu chef la Iordache, șvarțuri cu rom la Comșa și ciorbă de burtă la hală !

Maladețul nu vrea s'audă însă, pocăita mea predică.

— Este plimbar ! Conaș ! La șosea, mo roc Conaș !...

Nenorocită fire supusă tuturor caprițiilor ; fără voință și victimă a ispitelor... Diavol fără mustăți al tentației, fugi din calea mea, lasă-mă să trec dincolo, să sorb o halbă cu bere rece, cu guler, la Gambrinus.

Ce lustruită însă, ca o gheață de lac, acum scoasă din vitrină, e astăzi trăsura maladețului, ce cauciucuri noi neatinse la roate, ce rai trebuie să fie la șosea !... Nu, nu mai pot rezista.

Iau un pachet de regale, aprind una, întind picior peste picior, paidiom gaspadin !

E o plăcere să luneci pe asfaltul ud, cu roate de cauciuc. O adiere rece îmi răcorește tâmplele. Durerea de cap se duce fără leacuri miraculoase. Și ce aer curat, ce albastru cer, ce singurătate pe aleele goale ! Incă n'au plesnit mugurii castanilor. Nici o trăsură să ridice praf, numai căruțele lăptăreselor rămân în urmă, una câte una... Scot pălăria ; las vântul să-mi răcească bine fruntea, dar o pun imediat îndărăt când îmi amintesc recomandările bihebdomadare ale lui don Mitică bărbierul, să întrebuițez neapărat o apă pentru refăcut părul... În dreptul Hipodromului, Mișca dă să întoarcă...

Ii fac semn : — Mai departe !

Roțile sfârâe spre Băneasa, departe de stropitorile comunei, de praf și de măturători... Dar ce văd ? Cîineva mi-a luat înainte. Pe cărarea dintre salcâmi, un cetățean se plimbă a lene, cu capul în pământ, târând bastonul, pășind pe altă lume, ca somnambulul dela Rașca. Nici nu ridică ochii la răsunetul copitelor. Mă 'ntorc peste coșul trăsurii să privesc mai bine la acest solitar care a pornit-o de dimineață, și nu-mi cred ochilor. E amicul meu Costică Pavugadi, cu gulerul pardesiului ridicat, cu pălăria trasă pe frunte.

— Costică ! strig eu.

Birjarul oprește. Așteptăm. Costică se apropie prăfuit, sare șanțul, îmi întinde mâna moale, fără să arate nici mirare, nici bucurie la vederea scumpului său amic. Indiferența aceasta mă omoară.

— Bine Costică ! zic. Ce înseamnă aceasta, să iai câmpii cu noaptea'n cap ?... Uite'n ce hal ești !

Costică nu răspunde. Privește în jos și face cu bastonul circulații în praful șoselei, apoi raie, apoi diâmetre, apoi tangente... Are ochii obosiți. Pare nedormit și e cu barba nerasă.

— Ce-e cu tine omule ? întreb încă odată. Ai făcut chef ? Te-au suprimat colectiviztii ? Te-ai certat cu madam Pavugadi ?

Roțile sfărâie spre Băneasa, ...

Costică face semn la fiecare întrebare că nu, dar nu scoate un cuvânt. Il trag în trăsură ; o să se spovedească pe drum. Mișca dă bici, pornim la pas.

Mă întorc spre amicul meu, cu glas de duhovnic...

— Pentru numele lui Dumnezeu Costică, ai să-mi lămurești acest mister, pentru că nu umblă pe drumuri, un tată de familie ca tine, care se respectă, funcționar distins la R. M. S., fără motive ca să zicem așa imperioase...

Costică pare mișcat de acest apel. Dă să vorbească, scoate un hnnnn ! prelung ca un sughiț eliberat de cleștele din gât, răcnește :

— O să mă 'mpușc, nene Iancule... Imi vine să mă 'mpușc !.

— Ce-eș' copil ! zic. Nu face pentru tine, părinte a patru copii dintre cari unul în clasa I de gimnaziu, să te exprimi ca un poet disperat când n'are cu ce-și plăti capuținerul la cafenea. Nu! Costică, revino'ți în fire !

Costică nu-și revine în fire.

— Uite la mine Nene Iancule ! imploră.

Mă uit la Costică. N'are nimic ; puțin obosit și nebărbierit. Dau din umeri. Costică zâmbeste ca un martir.

— Vezi că nu 'nțelegi Nene Iancule !... E teribel... Nimeni nu te 'nțelege ! Ascultă Nene Iancule : măgarul din fața dumitale, imbecilul pe care l-ai cules cu trăsura de pe câmpi, canalia care-ți vorbește, a câștigat eri la loteria Eforiei cu lotul 42.522, zece mii de lei, Nene Iancule : ze-ce-mii de lei. Auzi, Nene Iancule ?

— Ce-eș' copil ? întreb îngrijit de creerul amicului meu.

— Uite la mine, Nene Iancule !

Mă uit iar. „Măgarul din fața mea”, n'are nimic ; puțin obosit și nebărbierit. După aceste semnalmente n'ai crede că e fericitul câștigător al lozului 42.522.

Dar Costică n'a terminat. După ce m'am întors la loc, urmează :

— Vezi că tot n'ai înțeles, Nene Iancule !... Canalia din fața dumitale, a dat tot eri, aceste zece mii la Club, Nene Iancule !... Ca cea din urmă canalie, Nene Iancule ! In cinci ceasuri, Nene Iancule !... Și n'are azi în pungă decât un leu găurit și o drahmă grecească, Nene Iancule !...

— Ce-eș' nebun ! zic de astădată și mă întorc să văd, dacă

nu trebuie să mergem direct la amicul nostru comun, doctorul Șuțu.

— E mai teribil ca'n Șecspir, Nene Iancule ! suspină „canalia”.

Căci amicul meu Costică Pavugadi, șef de birou clasa I, la R. M. S., e un înfocat admirator al tragedianului englez ; numai datorită acestei nobile pasiuni, cei patru moștenitori Pavugadi poartă nume din repertoriul Teatrului Național : Othelo în clasa I de gimnaziu, Ofelia în clasa IV primară, Desdemona, fina mea, și micul Romeo de curând înțărcat cu biberonul. Familia Pavugadi a fost greu încercată iarna trecută, prin pierderea jurnelui Polonius, răpit de pojar în frageda vârstă de patru ani. De atunci Costică s'a consolât, iar după cât pare, madam Pavugadi e pe cale să completeze lunile acestea golul rămas în galleria șecspiriană.

— Ce mă fac Nene Iancule ?

— ? !

Acum nu răspund eu. Îl las să se liniștească. Scot pachetul de regale, aprind una, întind și amicului. Nu ia ; dă din cap în semn de renunțare la deliciile terestre.

La Băneasa, birjarul oprește să răsufle caii înaintea magazinului : „Smarandache Grosu : La trei Berbeci, local de beuturi spirtoase și debit de tutun” ; reputat pentru fleicile în sânge, castraveții acri și ciorbele cu ardei roșu, care dreg ceva strașnic. Acum e pustiu. N'a început încă sezonul. D. Smarandache Grosu stă în ușa, numai în vestă, cu mânecile cămășii sumese până la cot, salută și surăde.

Am amortit în trăsură, să facem câțiva pași, lăsăm sângele să circule. Cobor, trag după mine pe amicul meu Costică Pavugadi, supus ca un miel dus la tăetoare. Dar ce aer tare ! Un

coniac fin după o plimbare la șosea, dimineața, trebuie să fie delicios.

Mă apropii de patronul „localului de beuturi spirtoase și debit de tutun, La trei Berbeci” ; întreb cu timiditate.

— Vre'un coniac, fin, se găsește, domnule Smarandache ?

— Extra, cel mai prima ! răspunde d. Smarandache, retrăgându-se la umbra localului de beuturi spirtoase. Il urmărim ; eu înainte, Costică după mine, trăgând după el bastonul peste prag.

D. Smarandache a turnat două păhărele, le deșertăm. Costică închide ochii parc'ar înghiți otravă.

Intr'adevăr — extra coniac ! Să ne mai vină un rând.

Amicul protestează : „de coniac îi arde lui acum” ! Dar fiindcă paharul e plin, închide ochii și-l dă peste cap. D. Smarandache stă cu coatele rezemate pe tejghea, ne contemplă părintește și surâde.

Mă uit pe terasa dinspre lac ; nici o masă. Peste-o lună au să urle țambalagii ; ce mai mititei și patricieni, ce mai sfârâit la grătar, ce mai forfotă, ce mai țânțari malarici și ce mai miasme de pe baltă ! D. Smarandache îmi surprinde privirea ; nu mai întreabă, face un semn băiatului care apare cu o masă și scaune.

— Nu face domnule Smarandache, pentru ca să te deranjezi, zic, n'avem timp. E și prea răcoare afară...

D. Smarandache dă din umeri „da de unde” !

Intorc spatele ispitei ; Costică însă e obosit, s'a așezat pe scaun cu bastonul între picioare, cu o mână pe masă, bătând toba cu deștele. Pot eu oare să nu respect disperarea unui amic, care-a căzut doborât de loviturile soartei pe un scaun la d. Smarandache Grosu, local de beuturi spirtoase și debit de tutun, La Trei Berbeci ! ?...

Mă așez lângă Costică, pun pălăria pe masă, băt cu deștele în masă și ascult. D. Smarandache spune. Ce n'are ? Icre proas-

pete de crap și de știucă, salam de Sibiu, mușchiuleț de purcel după voie, afumat sau fript la grătar și la minut, somon de Rhin, Camambert și Olanda, Drăgășani și Odobești, Cotnar înfundat, Curacao triple sec... Și încă n'a început sezonul !

Deocamdată luăm țuici și măline. Pentru rest, lăsăm la adâncă pricepere a d-lui Smarandache ; până atunci ciocnim.

— Noroc Costică !

Amicul închide ochii, dă peste cap paharul fără să răspundă, ciupește cu scobitoarea măline și aruncă sâmburii în lac. Mai luăm un rând, și-al treilea : acum pot să sosească bunătățile d-lui Smarandache.

Nimic nu deschide mai bine pofta ca țuica de Văleni cu măline Volo. Priviți la amicul meu Pavugadi ! Acum o oră pășea cu gânduri negre pe șoseaua Bănesei și cine poate ști ce dramatică sinucidere aveau să ție țigănușii la ediția de seară ! Acum iată cu ce poftă înghite icrele, și mușchiulețul la minut, și tămâiosul de Drăgășani ! Suntem la a treia sticlă. Băiatul aduce cafele. Costică s'a aprins la față ; cere țigări. Cred momentul venit.

— Dragă Costică, zic, nu face pentru ca să-mi ascunzi misterul pentru care ca să zicem așa, n'ai rămas decât cu o drahmă în pungă, fiindcă dacă și unui amic pe care Dumnezeu și l-a scos în cale ai să-i ascunzi, atunci nu meriți prietenia, acest sentiment sfânt, de care mă înțelegi...

Costică mă 'nțelege. Scoate punga, răstoarnă leul găurit și drahma grecească. Ii joacă în palmă și dă din cap cu milă. Apoi îi aruncă în lac, după sâmburii de măline, Volo.

Dar misterul îl aflu. De vină e numai mazeta de Sastache. Cu el a fost la bancă, el l-a dus la Club. Ceasul rău nu altcineva, l-a scos în cale ! Venea dela birou, se certase cu șeful. Altă mazetă.

— Ești de cinste ! face Sastache.

— Eu de cinste ? se miră Costică...

Sastache face cu ochiul.

— Da pardesiul ?

— Ei așa ! E vechiu.... Ca să dovedească, Costică întoarce

Suntem la a treia slika.

căptușala să arate numerile dela Falk, cusute cu ață albă, de astă toamnă, când îl dăduse la spălat, de vărsase cafea pe el Nae, alt sec și ăla... Când întoarce, o hârtie foșnește în căptușală. Caută : buzunarul e rupt. Are haz să găsească acolo petiția de pensie dela tata socru, părintele Stavrofor Lache Popescu din Câmpulung. A căutat-o până să-i iasă sufletul toată iarna. De-o jumă-

tate de an, părintele Stavrofor întreabă cum stau lucrurile. Costică a pierdut petiția, de rușine, spune că lucrurile merg bine. Dacă e aia, în trei zile o dă gata. Dar nu e. Ți-ai găsit să fie ! Sunt numai trei bilete de loterie, bani aruncați.

Dar Sastache :

— Or fi dela Eforie, s'a tras săptămâna trecută !

Chiar dela Eforie sunt biletele. Asta ar fi nostim ! Să fi câștigat și el să nu știe, ba încă a mai împrumutat doi poli eri, dela Arhivar.

Cumpără o gazetă dela „Independența”, cu losurile câștigătoare. Losul cel mare nu e, nici al doilea, nici al treilea, dar la cele patru câștiguri de câte zece mii, minune ! — norocul n'a murit ! — unul din biletele lui Costică.

Se uită încă odată la cifre, exact : 42.522. Rămân la marginea trotuarului, privind prostiți unul la altul.

— Nu se poate ! zice Costică, n'am eu norocul ăla ! O fi greșeală...

— Ce greșeală Costică, ce greșeală ? strigă Sastache. Să mergem la bancă, luăm banii în cinci minute. Nu poate să fie greșală. Atunci e hoție și mă'nțelegi, nu merge...

Merg amândoi la bancă. E adevărat, 42.522 a câștigat. Casierul ia biletul, numără nouă hârtii de câteo mie, opt de o sută și patru poli ; o sută și un pol pune deoparte, zice : — „Ați avut mare noroc, face să dați o sută de lei pentru Catedrala română din Constantinopol, ș'un pol pentru văduva veteranului Ioniță Cosma. Avem listele : numai semnați”.

Ce-i o sută și un pol, când ridici zece mii ? Costică e generos, dă pentru văduva lui Ioniță Cosma doi poli. Pune frumos hârtiile în buzunar, salută.

— E ! face Sastache pe scări, ce-ți spuneam ? Ești de cinste Costică, de-o cinste teribilă, monșer !

Lui Costică nu-i vine să creadă. Dacă nu l-ar strânge Sastache la braț, ar zice că visează...

La „Cooperativă” e plin de lume și nici un cunoscut. Ba da ! La o masă din fund, un domn bătrân bea bere singur și ronțâie un corn cu sare. E d. Alecu Popescu pensionar, fratele părintelui Stavrofor și unchiul lui Madam Pavugadi. Trimit un chelner să-l cheme. D. Popescu vine cu halba și farfuria de cornuri.

— Știi domnule Alecu ? face Sastache... Secu de Costică a câștigat zece mii la Eforie, parol !

Unchiul lui madam Pavugadi scoate cornul din gură și se supără.

— La mine nu merg domnule farse de 'ntâi April ; astea-s pentru ramoliți !...

D. Popescu pune din nou cornul în gură și ronțâe. Costică face semn lui Sastache să-l lase în plata Domnului — e ramolit ! D. Popescu nu e ce căutau amici ; strică cheful omului. Fără prieteni n'are nici un haz. Toți trebuie să fie la Tripcovici, sau la Iordache, sau la Gambrinus. Plătesc să plece în căutarea lor. La plată, Costică scoate pachetul cu zece mii fără o sută și doi poli, și-i flutură sub nasul domnului Alecu Popescu, pensionar.

— Astea sunt tot 'ntâi April, Nene Alecule ?

D. Alecu scapă emoționat cornul din mână, se pleacă să-l ia de jos ; când se ridică, amicii sunt departe. Unde ? La „Victoria” firește, la Club. E ideia lui Sastache ; amicii trebuie să fie acolo. De trei zile, un grec ciufut dela Galați are goană ; toți îl ciupesc... A intrat Sastache să-l caute. Costică stă la ușă, pe-o bancă. A jurat să nu mai pună mâna pe cărți, de când a pierdut jumătate din ipoteca pe casele lui madam Pavugadi, acum cinci ani, la Lacul Sărat. Sastache întârzie înăuntru. Ce dracu, face acolo ? Avea timp de zece ori să-i aducă pe sus... Crapă ușa... Se

înțelege ; mazeta stă'n picioare la spatele jucătorilor, nici gând să grăbească... E pironit cu ochii în cărți... Trebuie să fie joc mare... Ce ar fi adică să se uite și el ? Nu-i copil. A jurat. Nu-l mai prinde nimeni cu mâna pe carte. Pășește în vârful picioarelor, se împinge între ceilalți, îi fac loc ; unul se miră :

— Costică, tu aci ?

Dar Costică n'a venit să joace. El își caută prietenii la o cinste, pentrucă nu câștigă omul în fiecare zi zece mii de lei...

Terebilă devenă pe grec ! Toți culeg dela un capăt al mesei și dela celălalt. Grecul a asudat ; când dă cărțile îi tremură mâna. Scoate alți bani... Are el mărunțiș, restul dela berărie. Nu pierde lumea dacă-i aruncă, așa, de curiozitate. Aha, s'a întors ! Acum câștigă numai celalt capăt al mesei... De două ori Sastache l'a tras de umeri ; Haide omule, dă-l dracului ! Costică nu vrea s'audă. Cum s'audă, când omul pierde aproape o mie de lei ? ! A dat toate sutele. Acum schimbă o hârtie mare.

— Haide Costică, eu plec !

Costică nici nu vrea s'asculte, se încruntă. Sastache numai s'a făcut că pleacă. A plecat mai târziu, pe la trei... La cinci a plecat și el ; nu mai era nimeni, servitorii închideau luminile... Dar cum a plecat ? Făr'un ban. A câștigat grecu...

— Acum ce mă fac cu pantofii, N'ne lancule ?

— Care pantofi, Costică ?

— Dela Polac.

— Care Polac ?

— Polac și Bercovici, din Lipsani.

— Ei ?

— Cum ei ? Pantofii Silicăi.

— Care Silică, omule ?

— Silica ! Desdemona, fina dumitale !

— Ce-i cu Silica ?

— Cum ce-i ? N'a fost eri 1 Aprilie ?

— Ba da.

— Și azi nu-i două April ?

— Bine Costică, mult ai să mă joci...

— Nu te joc, N'ne Iancule, nu te joc... Care va să zică recunoști că e două April. Atunci nu 'nplinește Silica, fina dumitale, cinci ani ? Acum înțelegi ?

— Nu 'nțeleg Costică.

— Firește că nu înțelegi ! Numai un tată e capabil de sentimente care...

— Costică, întrerup eu, să bem o cafea amară. Băete, două amare !

— N'am nevoie de cafea amară, N'ne Iancule ! Imi pare rău că-ți bați joc, fiindcă 'nțelegi...

Nu înțeleg, am renunțat să înțeleg. Tac și fumez. Costică clatină sticla. E goală. Acum comandă el. Soarbe pe nerăsuflăte un pahar, se întoarce și mă măsoară cu milă.

— Care va să zică nu 'nțelegi ?

— Să spunem că 'nțeleg.

— Nu să spunem ! Înțelegi N'ne Iancule, ori nu 'nțelegi ?

— Atunci nu 'nțeleg.

Costică râde cu compătimire. Bea alt pahar. Aruncă restul de țigare în lac după sămburii de măsline Volo și drahma grecească.

— Nu ți-am spus că Silica 'nplinește cinci ani ?

— Ba da.

— Atunci ?

— De...

— De ! Atunci trebuie ori nu să-i fac un cadou ? Pentru că un părinte nu poate să fie fără suflet și trebuie pentru ca să

facă o bucurie copilului, într'un moment care ca să zicem așa, e o sărbătoare pentru el și pentru familie. Este ori nu ?

— Este, Costică.

— Păi dacă este, atunci de ce nu spui ?

— Spun, Costică !

— Așa te vreau, N'ne Iancule. Vezi că 'nțelegi că n'am un pol pentru ca să-i cumpăr pantofi Silicăi, pentru că dacă nu-mi eșea în cale mazeta de Sastache, aveam astăzi, fiindcă sunt un părinte, care nu 'nțeleg s'arunc bani și să cumpăr fleacuri la copii, cumpăr cadouri practice, pentru că numai așa se poate educa serios copilul ca să n'ajungă niște mazete și ei, mă 'nțelegi, când se fac mari. Este, N'ne Iancule ?

— Este Costică. Te 'nțelegem și-o să-ți împrumutăm un pol, pentru ca să cumperi pantofi Silicăi, fiindcă numai cu lucruri practice mă 'nțelegi, etc. etc. Până atunci să consumăm aceste cafele amare și să mergem. Așteaptă madam Pavugadi de eri, nu face s'aștepte. D. Smarandache ne-a adus socoteala. Plătim, trezim birjarul adormit la soare, punem picior peste picior și paidiom.

— M'a topit, N'ne Iancule ! face Costică pe care viteza îl amețește.

— Nu-i nimic Costică, te duci la bărbier și nu se cunoaște.

— Ba se cunoaște.

— Ei și dacă se cunoaște ?

— Află Aglae.

— Și dacă află ? Nu-i prima dată...

— Vezi că nu 'nțelegi ! Află de los.

— Cum să afle ?

— Da ramolitu ?

— Care ramolit Costică ?

— Care ramolit ! Nenea Alecu Popescu, unchiu Aglaei.

— Zici c'a fost glumă.

— Cum glumă ?

— Farsă de 'ntâi April. N'a fost eri 'ntâi April ?

— Ba a fost.

— Atunci ?

— Care va se zică farsă !... Ei bravo N'ne Iancule ! Știi că-mi placi ! Farsă care va să zică ?

Costică adoarme legănat. Căldura îl topește complet. Praful udat de sudoare s'a transformat într'o pastă cenușie. La capul Podului îl trezesc. Abia se ține drept în trăsură. Zece minute de somn l-au dat gata. Face economie de silabe, în schimb s'a trezit remușcarea, teribilă, ca'n Șecspir, N'ne Iancule !

— Zece mii. N'ne Iancule, 'ce mii !

— Lasă Costică, mai sunt loterii, mai câștigi tu.

— Ei aș ! dă Costică din cap cu neîncredere.

— Cum ei aș ! Da loteria Presei ? Da Observatorul ? Da Muzeul ? Da loteria Otomană ?

Costică tace.

A lăsat capu'n piept. Coborâm la Rigler ; iau o cutie de bomboane pentru Silica fina mea, pentru că eu nu sunt dintr'acea care 'nțeleg să cumpere la copii cadouri practice, eu cumpăr fleacuri, chiar dacă au să se facă mă'nțelegi, niște mazete, când cresc mari. Trec dincolo, la Cooperativa, să mă dreg c'o cafea. Costică se duce la bărbier. De pe celălalt trotuoar îmi trimite o beza unsuroasă.

— Ca 'e va să zică la 'ote 'ia p'esei, N'ne Iancule ? Ei bravo !...

De pe celălalt trotuar îmi trimite o bezea unsuroasă.

Pădurea de argint, din basm

Nu văd sărbătoarea Nașterii, altfel, decât într'o lumină albă, rece și orbitoare.

Unde mergeam ?

Copilăria a îngropat acest amănunt fără însemnătate pentru ea. Ce importă, unde plecasem ? N'a rămas în amintire decât senzația de alb, de soare glacial și de nefirească puritate, care prefăcuse pentru o zi urâtenia posomorâtă a planetei, într'o stea ninsă înălțându-se sclipitor spre ceruri.

Eram înfășurat într'o blană de lup ; în nări stăruia încălzit de răsuflare, mirosul de păr al sălbătăciunei. Sunetul de metal al clopoțelilor se risipea cristalin ; răspundea de departe ca un glas al altei sănii, pierdută undeva și nevăzută în alba nemărginire. Copitele cailor nu făceau sgomot ; tălpile săniei lunecau cu un abia simțit fâșăit ca un sbor aerian, prin vis. Sârmele telegrafului scuturau ghirlande de promoroacă și căderea era ușoară și mută tot ca într'un vis. Ca într'un vis alb.

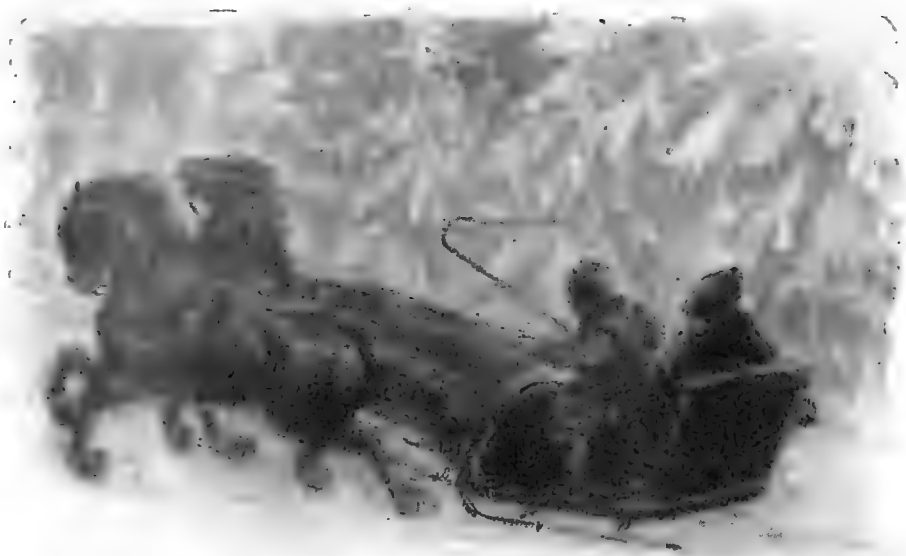
Soarele vărsa lumina diamantină peste miliarde de cristali — iar de sus, din albastrul rece, câte o steluță singuratică de fulg, plutea indecis, și n'aș fi putut spune dacă venea pe pământ ori se înălța absorbită de infinit. Totul era ușor, și atingerea cu pământul, a treia oară o spun, părea ca acea din unele visuri di-

vine, când scăpate de robia gravitațiunei, trupurile se ridică la cer, fără aripi.

Am trecut printr'o pădure de brad.

De ce mintea-mi copilărească, plăsmui îndată închipuirea ca e o pădure minune ? O pădure imensă, cu pomi de Crăciun...

Ninsoarea pusese pe cetina sumbră o podoabă imaterială,

Sunetul de metal al clopoțelilor se risipea cristalin ;

— sub care întunecarea acelor verzi, părea artificială, ca verdele unui fruct păstrat în zahăr. O creangă își destindea la trecerea noastră arcul încordat de zăpadă, pala de ninsoare cădea fără șgomot, și eliberată, ramura se întorcea să șoptească vecinei ceva. Da ! Atunci credeam că o ramură poate șopti altei ramuri și că mutele vietăți ale pământului, și lucrurile cele mai familiare din casă, aveau un graiu al lor, tainic și nepătruns de oamenii bles-

temați și răi — așa cum sunt și eu acum, ca să nu le mai pot auzi și înțelege.

Atunci, eram sigur că odată cu noaptea, în pădurea de basm, zânele se vor apropia în hainele lor albe, cu beteală și mărgăritare, să aprindă în fiecare brad de pe marginea drumului, nenumărate lumânările de ceară albastră și trandafirie și violetă, pentru copii săraci și morți, pentru acei care plecați pretimpuriu din viață, acolo sus, sunt îngeri cu aripi mătăsoase și cu ochi care nu mai plâng.

Atunci, aș fi dorit să înoptăm în pădurea de brad, pentru a zări minunea steluțelor aprinse și pentru a-i spune ceva la ureche, lui Moș-Crăciun, ca să nu uite surioara moartă. Știam că din această pădure de argint, din basm, pornește spre sate și târguri, cu povara lui de daruri și cu asinul care are o cruce sură pe spate, și dă cuminte din urechi când îți aude glasul, fiindcă înțelege, ar putea să-ți răspundă și tace. Tace, numai din pricină că tu nu ești copilul ales și vrăjit, căruia ursitoarele i-au pus în scâldătoare trei fire de iarbă descântată.

Iar când pădurea ninsă, a rămas în urmă, cu cât neastâmpăr am căutat-o din ochi, răsucindu-mă în blană, până ce s'a topit albăstrie în albul fără de hotar !...

Da, acum îmi aduc bine aminte.

Știu acum, unde mergeam înfășurat în blana cu miros de lup, cu sunetul sprinten de clopoței în urechi. Aștepta acolo, la capătul drumului, un pom de Crăciun adevărat, și cărțile cu chipuri, și podoabele aurite, și alți copii cu nasurile trandafirii și cu mâinile înghețate de bătaia cu bulgări...

Lumina era neasemănată, întinderile sclipeau de fulgi, cerul era foarte albastru, și drumul, ce nesfârșit era drumul ! — iar ochii cum mai căutau să deslușească pâcla albastră-vorie, a pădurei vrăjite cu pomi de Crăciun !

Dar am trecut anul acesta prin pădurea din basm.

Nu mai e decât o simplă drumbravă, în care a intrat șecurea. Drumul era și de astădată fără sfârșit; dar era fără sfârșit, fiindcă acum vedeam surpăturile șanțurilor desfundate ; fiindcă nici o frumusețe intactă și pură nu mai știau să descopere nicăeri ochii stinși ; fiindcă posomorît era cerul și posomorît era sufletul meu ; fiindcă nori negri se despleteau în crengi ca zăbranice de moarte și crivățul a moarte și a pustiu, șuera neogoit.

Cei din sania de odinioară nu mai sunt. Putreziciune și sfârșit, a potopit peste toate.

În ochii copiilor care întindeau pumnii vineți de frig spre podoabele pomului cu stele de aur, nu văd decât dușmănie și ghiață. Au știut oare într'adevăr, să râdă cândva ? Ce crud unii, și ce dureros alții, au învățat să râdă acum !

Copacii îmi tăiau drumul cu brațe negre. Un stol de corbi croncăni, trecând dintr'o parte în altă parte ; s'ar fi spus dintr'un cimitir, în alt cimitir.

Iar ninsoarea, e acum atât de posomorâtă ; ninsoare de cenușă, peste pustiu !

Noapte de Crăciun

Mai s où sont les neiges d'antan
VILLON.

Ce molatec se scuturau fulgii în astă seară, în jurul becurilor electrice.

Orașul se înfășurase imaterial și candid, nou și înfrăgezit, sub ninsoarea care scârțâie elastică sub pași.

În strada capitonată cu alb, glasurile răsunau înviorate. Clinchetul zurgălăilor sbura sonor; în goana cailor se sfărmau în copite bulgării de zăpadă sub valtrapuri. Și dincolo de vitrinele luminoase, în barurile unde e cald, unde se destramă pânze albastre de fum și unde parfumurile amețesc ațățătoare, femeile desfăceau din desmierdarea blănurilor, mâini gingașe și piepturi delicate, de copile. Cald și lumină, înăuntru. Alb și albastru și proaspătă răcoare, afară.

Imi închipuiam planeta întreagă, ninsă și albă, văzută de undeva, din altă stea, de pe alt tărâm, de un mag bătrân care-a îndreptat spre noi luneta.

În plăsmuirea mea, îl vedeam. Nu putea avea decât o barbă uriașă și mătăsoasă, ca sfinții icoanelor. Și nu se putea să nu aibă o nepoată, mai frumoasă ca toate câte sunt pe lume, și de care, firește, ucenicul magului de mult s'a îndrăgostit.

A potrivit lentilele, răsucind șuruburi și făcând să joace

oglinzi bombate. Privește și nu-i vine să creadă. Se șterge la ochi și încă privește.

— Copilo, vino și tu. Mă tem că a început să mă înșele văzul. Privește: ce s'a întâmplat oare cu steaua aceasta neagră, cu pământul acesta urât dintotdeauna? E alb și sclipitor, cum nu l-am văzut vreodată. Privește, și-mi spune și tu...

Copila a pus ochiul albastru, în capătul tubului negru și a privit îndelung. S'a ridicat bătând din palme :

— E cea mai frumoasă stea pe care am văzut-o până acum. E scânteetoare ca diamantul și limpede ca bobul de rouă. De ce spuneai bunicule, că pământul e o stea urâtă și neagră și tristă?

Magul cu barba de borangic alb, clatină din cap și ridică mâinele spre cer :

— Știu eu, copila mea? Invățătura nu are niciodată deslegare pentru toate câte sunt pe lume... Câte odată și pe atlasul cerului cu stele, se întâmplă minuni. Acestea nu intră în prevederile noastre... Am să supaveghez mai de aproape, steaua aceasta veche și ciudată, care a întinerit, când îi așteptam moartea...

Copila mai privește în steaua noastră albă, prin vârful lunetei.

Imi vine să-i fac semn, cu batista albă, de aci :

— Nu! Spune bătrânului să nu mai privească și mâine... Mâine totul are să fie negru și scufundat în desnădejde ca întotdeauna. Minunea a fost numai pentru această noapte... Nici tu, nu mai privi mâine. Rămâi cu amintirea acestei stele, albe, pure și scânteetoare.

Așa, am colindat străzile albe, cu acest gând șagalnic, în scuturarea molatecă a fulgilor din jurul becurilor electrice.

Dar ce trist după mine, ca un zăvor de temniță, s'a închis

mai târziu ușa cămării, unde nu mă așteaptă nimeni și unde focul se stinge !

Două ceasuri, hârtia m'a chemat albă și neatinsă. Iar în zori, tipograful nemilosiv ca destinul, va cere încăodată, manuscris, manuscris, manuscris...

În fața focului muribund, cerșeam acum ultimilor scânteeeri de cărbune, un gând neîntinat și generos pentru sărbători creș-

Când am deschis ochii, pe scaunul din față, un moșneag ...

tine. Așa mi-a cerut directorul gazetei. O cronică voioasă de sărbători. Staulul nașterii și cei trei crai. Pomul de Crăciun și bucuria copiilor. O cronică voioasă, de sărbători ! Cerșeam focului un gând cald și jarul se îmbrăca în cenușă și gura sobei se întu-neca posomorită.

Pleoapele se închideau peste plăsmuiri nehotârâte, flacăra

lămpii fumega. Obiectele luau o înfățișare ireală și vaporeasă. Și toate erau atât de departe. Și toate-mi erau atât de streine.

Când am deschis ochii, pe scaunul din față, un moșneag cu obraz de porțelan trandafiriu și cu ochi albaștri de păpușă mirată, mă privea surâzând.

— Am deșertat la masă, se vede, un pahar de vin peste măsură ! mi-am spus și strângându-mi tâmpile între degete, clipind des, am încercat să alung vedenia.

Dar bătrânul râse înveselit, răturnându-și capul cu pletele albe, pe speteaza scaunului.

— Ha-ha ! Nu mă cunoști ? Altădată mă așteptai nerăbdător până la miezul nopții, și pentru mine, puneai vestminte albastre de catifea, guler alb de dantelă și pantofi cu nasturi de sidef. Nu mă recunoști ? Cu toate acestea, eu ți-am adus odinioară ursul de pâslă cafenie, căruia după două zile i-ai scrântit piciorul, și trâmbița care două săptămâni n'a lăsat să doarmă senatorul de la setajul al doilea, și cartea cu pățaniile lui Robinson, și soldații de plumb și cuburile de piatră colorată din care clădeai palate dărâmate cu o singură mișcare de mână ; palate tot atât de nestatornice, ca tot ce clădești tu acuma, din fum, pe nisip. Atunci eram prietini buni și poate cea mai așteptată bucurie a ta, de sărbătoare. M'ai uitat ? Nu mă mai recunoști ?

— Domnule ! i-am răspuns, nu-mi plac glumele proaste și am de lucru. Pofta dumitale de farsă, ți-o puteai potoli aiurea. Măine tipograful îmi cere manuscris și lui nu-i pasă, nici de ursul de pâslă cafenie, nici de pățaniile lui Robinson și nici de vestmintele mele de catifea, ce vor fi putrezit de mult. Ei, domnule, vrea manuscris și eu trebuie să-i dau manuscris. Alături de mine locuște o actriță. O aud toată noaptea cântând. E veselă, e frumoasă și e fără astâmpăr ca un canar în colivie. Ea se veselește de oaspeți cu barbă albă, porniți pe giumbușlucuri. Sunt sigur,

domnule, că și-a pus condorii ei mici, ca pantofii cenușăresei, la gura sobei și nu va fi deloc mirată, dacă înlăuntru va găsi mâine dimineată, un colier de perle, un flacon de parfum sau oricare din acele daruri, cu care bătrâni cu barba colilie ca dumneata, știu să facă bucuria unei femeiuște tinere și cu neastâmpăr de pasăre. Eu domnule, caut un subiect și am nevoie de liniște...

Bătrânul nu mai râse. Se ridică supărat de pe scaun și din buzunarul mantălii se răspândiră deodată pe covor : paiate cu clopoței nichelați, păpușe cu ochi de cristal albastru, un cal de lemn, îngeri de porțelan cu aripile de mătase și un pumn de nuci poleite, care se rostogoliră până sub picioarele mesei.

— Tinere, îmi spuse el, nu-mi ești cea dintâi mahnire în această seară. Eram ostenit. Voiam să mă odihnesc câteva clipe. Am străbătut trei continente și mai am încă două, am trecut prin pustii de nisip și prin munți întroeniți, iar asinul de afară cu povara, e îngenușiat de oboseală.

Am împărțit maimuțe și câini de carton, zaharicale și pocnitori, portocale și cărți cu scoarțele aurite. Pe geam am aruncat câte o ochire și la prietini de altădată, care își numără acum fire albe la tâmplă și cărora, eu, nu le mai pot aduce daruri. Credeam că în această noapte, le voi furișa totuși în cămarile lor singuratece, înduioșarea unor amintiri ce au fost voioase și blânde. M'am înșelat. Unul plângea cu coatele pe masă, fiindcă l-a părăsit o femeie, pe care și aceia, am știut-o copilă cu ochii limpezi și cu bucurii nevinovate, când i-am adus păpușa cu păr de mătase bălană. Altul își număra arginții. Celălalt se plimba cu pași de panteră, mistuit de-o înverzită invidie... Și tu, tu „cauți un subiect”. În desaga mea, n'au încăput decât daruri nevinovate, de când cutreer cele cinci continente.

Moșneagul culese jucăriile risipite și-mi întoarse spatele.

Am învârtit de două ori cheia în uşă. Nu mai deschid, nici dacă bate norocul.

Afară ninge. Se aud clinchenind clopoţei sâniilor. Paşi scârţâie sub fereastră : se duc şi se întorc. Şi glasuri vesele, de copii (aşa dar mai sunt copii pe lume ?) da, glasuri vesele de copii, se depărtează în stradă.

Dar toate se petrec atât de departe...

În faţa mea, pe scaunul gol, nu mai poposeşte nici o vedere. Nici una...

Singur. Şi focul s'a stins. Hârtia albă mai aşteaptă încă.

— Ceraş plâsmui luminos şi viu, din ceiace este stins ?

Din ceiace este stins.

Flori de ghiață

Iași, 25 Decembrie 1923

Când plecam din București, în Ajun, stropea din văzduhul murdar o burniță câinoasă, înstelată ici-colo cu fulgi topiți înainte de a ajunge în noroiul vâscos.

Era o încâlceală de automobile și trăsurile, care întrecea tot ce mi văseseră ochii până atunci. De la Crucea Bulevardului până la Ateneu, convoiul isbutise să se înțepenească într'o nemiscare ce rezolva înșfârșit nerezolvata problemă a circulației. Printre trăsurile imobilizate, pe sub botul cailor și între carapacele de metal ale limuzinelor, pietoni încărcăți cu pachete, se strecurau cu dibăcie de trapeuri canadieni. Admiram această desăvârșită iscusință, la care n'a ajuns încă desigur, nici un citadin al planetei.

Și în Gara de Nord, ce îmbulzeală, ce goană după hamalul care spintecă mulțimea cu valiza ta ridicată peste capete, ce bărbătească luptă să străbați de pe treapta vagonului în culuoar — ce schimb de grațioase epitețe, cu parlamentarul baricadat în compartiment și tolănit comod pe divanul de pluș !

Când înșfârșit trenul încărcat cu ciorchine omenеști, cățărare pe scări și tampoane, a început a se urni dincolo de barierele Capitalei, în câmpurile înoptate, a fost în întreg vagonul o răsufare generală de ușurare. Uitam și caloriferul defect și lampa cu uleiul fumegos, și geamandanul turtit, din care începea să curgă printre pachetele de lenjuri, o șuviță roșie, de apă de dinți, din sticla plesnită.

Insfârșit scăpam.

Eram în trenul slobozit în noapte, cel puțin o mie de evadați, care întorceam spatele celor din urmă stele electrice, aprinse deasupra orașului, la Băneasa, la stația de telegrafie fără fir, la Aeroport, la Chitila... Cu bucurie de sălbateci redați sălbăteciei, sorbeam de la fereastră besna câmpurilor, în care nu mai strălucea nici un vestigiu de civilizație, nici măcar reclama lumi-

Nu lipsea nici doamna cu migrenă, nici elevul dela școala militară...

noasă a unui film ori a cravatelor de la Old Scotland.

Pe urmă — ce noapte fără sfârșit !

Popasuri în gări întunecoase, de unde alte cete se îmbulzeau în noapte, pe tampoane, se acățau pe ferestre, luptau cu soldații de pe acoperiș să-și găsească un loc pentru valize, boccele, damigene, legături cu daruri. Și ce ucigașe conservații, după tot tipicul ce-ar trebui interzis prin ordonanțele severe ale direcției

C. F. R., odată cu interzicerea scuipatului pe jos, a fumatului fără învoirea celorlalți pasageri și a urcatului cu picioarele pe banchetă ! Nu lipsea nici maiorul mutat de la Caransebeș la Hotin, care uitând doleanțele acestei existențe de vagabond, părea mult mai îndârjit că nu se schimbă uniforme : „S'avem și noi ca polonezii, monșer, o ținută mai marțială !”. Nu lipsea nici deputatul opoziției, care făgăduia o interpelare fulgurantă, pe „chestia scandalului, cum călătorește lumea'n tren dom'le, că parcă suntem în Africa și încă mai rău !” Nu lipsea nici doamna cu migrenă, nici elevul de școala militară cu ochii țintă la superior, nici fetița de internat, cu uniforma fumurie, căznindu-se să citească, pe geamandanul ei, sgribulită, paginile unei cărțulii cu tartașele roze...

Un comis-voiajor își descheiase mai întâi nasturii dela vestă, pe urmă șireturile de la ghete, mai apoi dădu drumul gulerului din buton, desnodându-și cravata. Însfârșit, comod, aruncă o privire satisfăcută tovarășilor de drum, scoase din buzunar o cutie de piele respectabilă în dimensiuni, alege un trabuc și începu să ne afume ca un coș de locomotivă cu fum de catran. Doamna cu migrenă tuși, ducând mâna la piept, ca „Dama cu Camelii” în ultimul act. Maiorul interveni energic, invocând inscripția : „Fumatul interzis”. Commis-voiajorul răspunde tot atât de energic. Un timp am asistat astfel, într'o prudentă neutralitate, la un început de conflict militar-civil.

Și iar popasuri, și iar țăcănit de roți, și scârțâit greu pe nesfârșite poduri în eternă reparație, și din nou consultarea din ce în ce mai nervoasă a ceasornicelor, oftaturi și gemete, calcularea desnădăjduită a orelor de întârziere și încercarea fără izbândă, să descifrezi numele unei halte pustii și întunecate în câmp, unde trenul a poposit parecă pentru veșnicie.

În zori, în gara urbei natale, hâdă și cu ziduri roase de lepra

umezelei, am coborât ca după o noapte de cazne, cu ochii sticloși și cu mâini tremurătoare.

Firește nici o birjă.

Pelerinaj pe străzi înecate de noroiu, peste hârtoape iluzorii nivelate cu un strat de glod păstos, prin pieți unde în lumina nehotărîtă a dimineții, vagabondau câini ademeniți de răsufierea caldă a canalelor.

A doua zi a început să ningă subțire. Fulgi rari. O ninsoare seacă și fără putere. Cel puțin s'au făcut sloiu noroaiele. Și fereastra întreagă, a prins feerice flori de ghiață, flori de feregă argintie.

M'am repezit să privesc afară. A fost numai o amăgire. Fulgii erau puțini și rari — n'aveau putere să aștearnă giulgiu pur, peste tot ce era urît și trist.

M'am strecurat totuși afară, pe străzi care de atâta vreme mă chemau.

Dar ce tristețe să te întorci în orașul celei dintâi tinereți și să-l revezi investmântat stângaci, în haine de sărbătoare, ca o bătrânică împodobită cu demodate haine de odinioară, mirosind a naftalină și a levănțică !

Nu era o iluzie. Pe negrul înghețat și pustiu, fulgii rari mi-au părut într'adevăr cristali de camfor, presărați ca să păstreze mai îndelung, tot ce-a roș și a crămpoțit moliile anilor.

Anii au desfumat străzile mai adânc.

Aci, mușchii au ros cu gingiile lor ruginii, grezia zidurilor sub tencuială. Casele îți par micșorate și „edificiile” ale căror fotografii în manualul de geografie din școala primară, te îngâmfau de trufie urbană, astăzi — după scheletul firav al salcâmlor și după plopî înalți ca sistemul nervos din planșa neagră de anatomie — îți răsar biete cuburi de ziduri mucedate, pe ale căror acoperișuri cu tabla ruginită, poposesc stoluri tânguitoare de corbi.

Oamenii îi regăsești încovoiați și cu părul verde de alb. Și atât de vechi !

Atât de vechi.

Iar copilele pe care le-ai cunoscut cu ghiozdane de școală și cu pulpele goale în ciorapi de-o palmă, îți răsar astăzi pe străzi cu umbra lor alăturată, purtând de mână, copii în ai căror ochi doar, mai regăsești ceva din seninul privirilor celorlalte, ce te-au făcut să îngăimi stihuri odinioară.

Mai crezi că ai scris vreodată stihuri ?

Mai recunoști fantoma celor, pentru care le închinai ?

Te întorci pe ulițe, cu inima pustiită. Totul e mort. Totul deșert.

Și întâia oară te apropii de oglindă, să-ți cercetezi cută cu cută, chipul devastat și tâmpile, unde fiecare durere a înfipt o sârmă de păr albit.

Oraș lăturalnic al României-Mari, ce trist și sărac te-am regăsit, ca pe-o dragoste veche, care e bine să n'o mai întâlnești în cale.

Bărbații tăi sunt toți bătrâni ; chiar cei mai tineri decât erai tu când ai plecat, merg gârbov și fără de vlagă. Bărbații tăi sunt toți bătrâni, și râsul femeilor tale, e fără hohotire, sfios ca râsul copiilor care-au plâns.

Străzile tale par uliți de obor toate, iar la fiecare colț așteptam să văd un car dejugat, cu boi ronțând domol dintr'o mână de paie, ca în fața hanurilor de cale domnească. Edificiile tale sunt ruini de muzeu. Livezile tale vestite, își arată prin zăplazuri sparte meri uscați, și mai plin de spaimă și de întristare — în casele bătrânești, unde-au fost subțiri domnițe și blânzi oameni din alt veac, și-au instalat obrăznicia și țâfna, oameni noi cu bogăția sgomotoasă și durată într'o singură noapte.

Ce dulce se cernea umbra viorie a asfințitului peste dealurile tale cu podgorii, peste culmile Cetățuiei și ale Galatei, peste

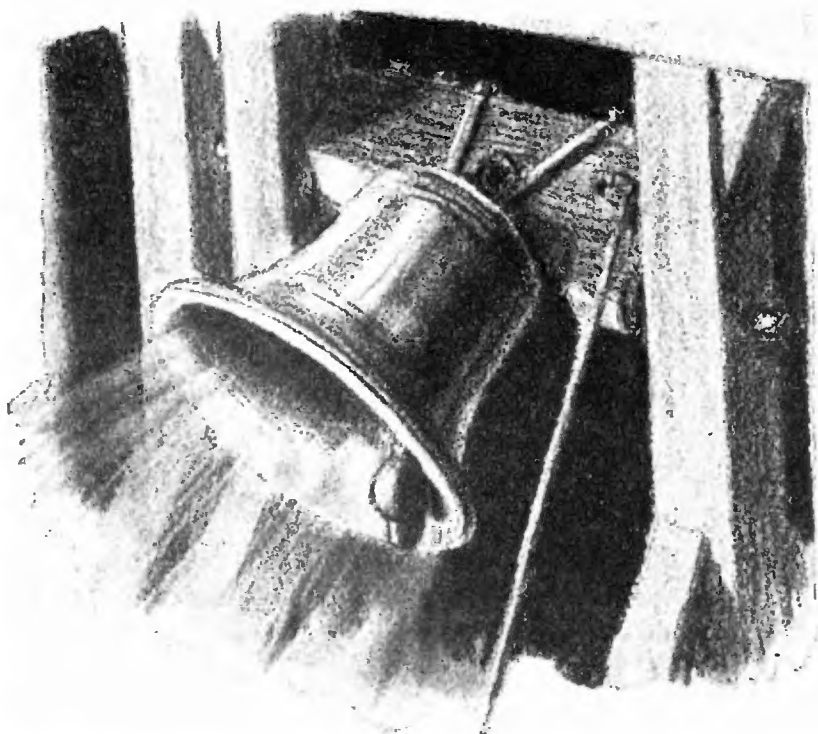
viile Copoului — ce domoală tristețe veneam să-ți cerșesc ca odinioară pe ulițele Tătărașului, în fundul Socolei, pe dealul rotund și gol al Cîrîcului, de unde împungeau întâia oară sub nori de purpură, razele soarelui, în zori, ca să bată țintă de aur pe Crucea Mitropoliei.

Am închis ușa. Am zăvorît-o. Acum, de lumea cea de afară, mă desparte geamul cu flori de ghiață. Flori reci. Flori care n'au trăit.

Pe urmă, când clopotele au început să se tânguie în noapte, a fost pentru o liturgie a umbrelor.

Unde mai ești ?

Unde mai sunteți ?

CUPRINSUL

Valparaizo	5
Frații inamici	11
Bucolică	59
Intoarcerea	89
Drum, spre oraș strein	129
2 Aprilie	145
Pădurea de argint, din basm	161
Noapte de Crăciun	165
Flori de gheață	171

PREȚUL LEI 120